

VZGOJA

Revija za učitelje, vzgojitelje in starše | september 16 | 4,70 EUR

71

Kako začeti prostovoljno delo?

Odgovornost učitelja: videti učenca kot izziv

Recimo *da* tudi pogovoru o zlorabah

V žarišču: Kultura umiranja

LJUBH+SPIC

HIŠA LJUBHOSPICA

**Brezplačna 24-urna celostna hospic
paliativna oskrba** z namestitvami
bolnikov z napredujočo neozdravljivo
boleznijo v zadnjem obdobju življenja.

Srce Hiše Ljubhospica je
interdisciplinarni tim, ki prisluhne
fizičnim, psihosocialnim in
duhovnim potrebam sočloveka.

Verjamemo, da je pravica do
dostojnega zaključka pravica vsakega,
zato celostno hospic paliativno
oskrbo nudimo brezplačno.
Postanite del naše družine donatorjev
in podprite humanitarno poslanstvo
družbeno odgovornega projekta!

IBAN SI56 1910 0001 1315 977
www.ljubhospic.si/donacije

*Hospic je varen prostor na
zadnji postaji življenja,
prežet s toplino,
bližino, sočutjem in
prisotnostjo.*

059 337 300
info@ljubhospic.si
ljubhospic.si

Zoper stres in slabo voljo – glavo gor!

www.mohorjeva.org

*Življenje je svetlo in je senčno.
Obremenitvam se ne moremo
izogniti. Lahko pa poskrbimo,
da nas ne uničijo, da zaradi slabe
volje ne zbolimo. Avtorica v knjigi
predstavlja 12 povsem preprostih
telesnih vaj za izboljšanje
razpoloženja, s katerimi lahko vsak
poskrbi zase tako, da utrjuje svojo
odpornost in dobro voljo!*

*Dobrodošlo branje za posameznike vseh
starosti, nadvse primerna tudi za vse,
ki bodo jeseni znova sedli v šolske klopi!*

(42 strani, 15 €)

Ustanovitelj in izdajatelj
Društvo katoliških pedagogov
Slovenije in Družba Jezusova

Svet revije

mag. Ivan Bresciani
dr. Helena Jeriček Klanšek
mag. Albert Bačar
dr. Viljem Lovše
Marjan Peneš
dr. Bogdan Polajner
dr. Peter Svetina
dr. Peter Vencelj
Marija Žabjek

Odgovorni urednik

mag. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor

Erika Ašič
dr. Dejan Hožjan
dr. Petra Javrh
dr. Jana Kalin
dr. Vanja Kiswarday
dr. Franci M. Kolenec
dr. Andrej Perko
mag. Magda Burger

Naslov uredništva

Vzgoja
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
01/43 83 983
revija.vzgoja@gmail.com
silvo.sinkovec@rkc.si
<http://www.revija-vzgoja.si>

ID za DDV

SI64231160

Transakcijski račun

SIS6 6100 0000 9750 496
odprt pri Delavski hranilnici

Prelom

Ikona Rozman d.o.o.

Tisk

Grafis trade d.o.o.

Lektoriranje

Lucija Petelinšek
Barbara Rodošek

Revija VZGOJA izhaja
štirikrat letno. Cena izvoda
v letu 2016 je 4,70 EUR.
Naročnina za naročnike
v Sloveniji je 18,80 EUR
(tujina 33 EUR).
DDV in poštnina sta všteta
v ceno. Odpoved naročnine
sprejemamo samo pisno za
naslednje obračunsko obdobje.
Navodila za pisanje prispevkov
lahko dobite na uredništvu ali
na spletni strani. Nenaročenih
prispevkov ne honoriramo.
Natisnjenih 1700 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancira Javna agencija
za raziskovalno dejavnost RS.

Tanatagogika

✍ Silvo Šinkovec

Pediček je v Pedagogiki danes (1992: 297–304) poleg izraza pedagogika (vodenje otrok) in andragogika (vodenje odraslih) uvedel tudi izraze hebegogika (vodenje mladostnikov), gerontagogika (vodenje ostarelih) in tanatagogika, “vodenje človeka v in skozi bivanjsko ugašanje”. Gre za spremljanje človeka skozi “različne življenjske, delovne in vitalne poraze, življenjsko ugašanje in – smrt”.

Pedagoška veda se je posvečala predvsem otrokom in mladostnikom. Konec 20. stoletja se je razmahnila andragogika, ki je ujela ljudi sredi življenja in jih opremila z dodatnim znanjem in veščinami, da so se lahko bolje vključevali v življenje in svoje talente bolje uporabljali. Na prehodu v 21. stoletje se je prebivalstvo v zahodni družbi zelo postaralo, zato je tretje življenjsko obdobje postalo pomembno obdobje življenja in pokazala se je potreba po gerontagogiki.

Življenje pa ni samo rast in razvoj, ni samo napredovanje in zmagovanje, niso samo dosežki, ampak je tudi nazadovanje, izgubljanje, porazi. Empiristično in pozitivistično miselno obzorje, tako Pediček, je človeka pehalo v stalen razvoj, ki se je končal v storilnosti in potrošništvu. Posledica te miselnosti je ogroženost planeta zaradi izropanosti, pregretosti in onesnaženosti. Človek pa je ujet v filozofijo stalne rasti in večne mladosti ter prestrašen pred neuspehom in tabuizacijo umiranja in smrti.

Pedagogika tudi zato išče svojo izgubljenost polovico, kajti življenje ni samo rast, je tudi padanje, ni samo evolucija, je tudi involucija. Potrebujemo tudi “pedagogiko porazov in neuspehov”. Otrok se mora srečati s svojimi ovirami, zavorami in porazi, neuspehi in nezmožnostjo napredovanja. Podobno je z mladostnikom, ki išče lasten obraz, svojo poklicno pot, partnerstvo, odhod iz družine, svojo življenjsko filozofijo, vrednostno lestvico ipd. Človek, ki se zna spopadati tudi s polom involucije življenja, lahko napreduje, osmišlja življenje, se smiselno vključuje in izključuje iz okolij.

Mladostnik, ki je ta pol življenja potlačil, zanikal ali se z njim ni imel priložnosti srečati na ustrezen način, lahko zaide v brezvoljnost in obup. Galimberti bi rekel, da se v njegovo življenje prikrade grozljiv gost, nihilizem. Pediček še doda, da je v gerontološkem obdobju treba “pešajočim ljudem pokazati hvaležnost za njihovo življenje in delo s človeško toplino in iskrenostjo”. Vse to tudi zato, da bi človek spet znal svoje življenje sklepati v miru, spravljen s seboj. To je v velikem kontrastu s trendovsko medicino, ki človeku ne dovoli umreti.

Že nekaj let hodim v hišo hospica, bolnišnice, domove za ostarele, kjer srečujem ljudi v zadnjem obdobju življenja. Kot so različne njihove zgodbe, kot je bilo različno njihovo poslanstvo, tako različno se poslavljajo. Ne umira samo telo. Človek, ki se posavlja, dela obračun življenja, sooča se s seboj, z odnosi, s prepričanji, z vero in nevero. Ljudje, ki gojijo kulturo poslavljanja, imajo veliko povedati sodobni družbi.

Ni rasti brez poslavljanja, ni napredovanja brez zapuščanja, ni novega obdobja, če nimamo poguma oditi, na primer iz družine. Kako odhajamo, kako se poslavljamo, kako se soočamo z izgubami, s porazi, nemočjo? Kaj nam pomaga prebroditi takšne čase? In ko se okoliščin ne da več spremeniti?

Bolnica v Kliničnem centru mi je sredi bitke z rakom rekla: “Pripravljena sem. Rada bi še živela, toda sprejemam, kar bo prišlo.” Tako mirna in predana. Ganljivo. Žena sredi štiridesetih je med svojo bitko z rakom prihajala redno k molitvi, skoraj do konca. Na njen pogrebni dan je bila cerkev polna, vzdušje v cerkvi pa velikonočno. Zadnji, ki sem ga srečal ob prestopu na drugo stran življenja, je bil Mito Trefalt. Spokojen. Vsa družina ob njem, v domači hiši. Slovo od človeka, ki ga imaš rad in ga ceniš, je vedno težko. Toda slovo je lahko tudi polno miru, hvaležnosti, ljubezni. Včasih prazničnosti. Poslavljanje je pomemben del življenja, zato se mora vzgoja posvečati tudi tem izkušnjam. ■

14

Jana Ozimek:
O kulturi poslavljanja in vlogi šole

... Človek se v svojem življenju ves čas poslavlja. Poslavlja se od šole, sošolcev, sodelavcev, prijateljev, staršev. Ves čas se prilagaja spremembam v življenju, kar je za vsakogar težko, saj si vsak želi varnosti, ta pa je tudi stalnost. Najtežje pa se je posloviti od življenja ... Danes je odnos do umiranja drugačen. Ker se bojimo smrti, jo nekako odrivamo. ...

19

Petra Krulc:
Doslednost

... Doslednost je tako naloga staršev kot učiteljev, ki z otrokom ali mladostnikom preživijo veliko časa. Pri tem smo najbolj uspešni, če smo dosledni v prvi vrsti mi sami, saj je zgled najboljši učitelj. Najbolje pri tem pa je, da se s tem močno dvigne tudi učiteljeva avtoriteta, ki v sedanjem času močno pada. ...

27

Monika Walter:
Odločam se in sprejemam odgovornost za svoje odločitve

... Učni načrt mi pušča malo svobode pri obravnavanju učne snovi, vendar kljub temu vedno znova poskušam pri mladih krepiti vrednote. Ena izmed vrednot, ki jo moramo učitelji spodbujati pri mladih, je: odločiti se – pravilno ali napačno – in sprejeti odgovornost za svojo odločitev. ...

34

Ivan Esenko:
Na katerem drevesu raste krompir?

... Vesel sem, ker vnuka z veseljem jesta domača jabolka, najraje kar naravnost z drevesa. Da lahko otroku omogočiš takšno izkušnjo, jo moraš imeti najprej sam. Med šolskimi počitnicami smo se otroci zadrževali pretežno v naravi. Vedeli smo za vse beličnike in jakobčke v okolici, to, da je sosedova bruška najboljša, pa je bilo splošno znano. ...

44

Stela Kovačič:
Socialnopedagoško vplivanje s pomočjo psa
... V Vzgojnem domu Veržej živali že dolga leta vključujemo v domsko življenje. Otroci s posebnimi potrebami takšne dejavnosti sprejemajo odprtih rok, saj so prav oni najbolj oškodovani ravno na področjih, na katerih te metode prinašajo najboljše rezultate: od čustvovanja, odnosov in komunikacije do razvijanja osebnostnih lastnosti, sposobnosti in vedenja. ...

Uvodnik

- 1 Silvo Šinkovec: **Tanatagogika**

V žarišču: Kultura umiranja

- 3 Tanja Bečan: **Moj učenec je odšel. Ni ga več. Umrli je.**
6 Jože Ramovš: **Slovenija potrebuje 60 hiš hospica**
8 Tatjana Fink: **Timski pristop kot način sodelovanja v hospicu**
11 Emanuela Žerdin: **Duhovno potovanje ob umirajočem**
14 Jana Ozimek: **O kulturi poslavljanja in vlogi šole**

Naš pogovor

- 17 Emanuela Žerdin: **Marjan Sedej: Hospic – izziv in poslanstvo**

Biti vzgojitelj

- 19 Petra Krulc: **Doslednost**
21 Jože Mlakar: **Srečanje s Slomškom**
22 Magdalena Jarc: **Profesorici Logar v spomin!**

Duhovna izkušnja

- 23 Janez Poljanšek: **Usmiljeni kakor Oče**

Razredništvo in vzgojni načrt

- 25 Janja Dermastja: **Odgovornost učitelja**
27 Monika Walter: **Odločam se in sprejemam odgovornost za svoje odločitve**
29 JK: **Pismo učiteljici**

Starši

- 30 Neža Miklič: **Recimo da tudi pogovoru o zlorabah**
32 Helena Jeriček Klanšček, Jasmina Krajnc, Karmen Britovšek: **Odnos med mladostnikom in starši: vaja v potrpežljivosti**
34 Ivan Esenko: **Na katerem drevesu raste krompir?**

Vzgojna področja

- 36 Milček Komelj: **Prosojno odstiranje duhovnega pogleda**
38 Tomaž Bojc: **Pomembni dogodki nas ne smejo zaobiti**
39 Renata Šribar: **Pridobivanje kompetenc v šolah**
41 Mojca Brglez: **Menedžment znanja v vrtcu**

Prostovoljno delo

- 43 Karolina Medvešek: **Kako začeti prostovoljno delo?**

Izkušnje

- 44 Stela Kovačič: **Socialnopedagoško vplivanje s pomočjo psa**
46 Andreja Prebil, Matejka Gornjak: **Vživimo se v bolnika**

Prebrali smo

Nova spoznanja

Iz življenja DKPS

Napovedni koledar

Summary

Avtorji

Moj učenec je odšel. Ni ga več. Umrl je.

Tanja Bečan

V času, ki sem ga do sedaj preživela v bolnišnični šoli, je žal umrlo kar nekaj učencev in učenk, ki sem jih poučevala.

Zagotovo preveč. To so zame pretresljivi trenutki in obdobja, polna žalosti, obupa, pa tudi jeze in besa, ker ne morem razumeti.

Ko so v tednu pred nekimi prvomajskimi počitnicami umrli kar trije, sem ostala brez tal pod nogami. Vem, da sem med tistimi počitnicami malo govorila, se veliko sprehajala ob morju in poslušala glasen rock.

Smrt vsakega našega učenca, vsakega otroka in mladostnika je zame neopisljivo žalostna, še vedno nedoumljiva in nesprejemljiva; prepričana sem namreč, da bi moral imeti vsak otrok možnost, da razpre svoja krila in poleti v prostranstvo življenja.

Zato verjetno tudi danes, po vseh teh desetletjih, še vedno težko rečem, da je naš učenec umrl. Izbiram med besednimi zvezami *odšel je, poslovil se je, izgubil je bitko z boleznijo, ni ga več*. Samo, da ne bi umrl.

Z leti bolečina ob izgubi ni prav nič manjša. Take bolečine se ne navadiš, kot morda kdo zmotno misli. Nikoli se je ne navadiš. Zagotovo pa se sčasoma priučiš uporabe oblik pomoči in zato se bolje spopadaš z bolečino.

A še vedno se zgodi, da izgubim tla pod nogami. In so obdobja, ko se morem zateči le v zelo glasen rock ter dolge, samotne sprehode ob morju.

Zapisi, ki sledijo, niso strokovne, ampak povsem osebne narave. Zapisi so tudi nekakšen odgovor na to, kar

mi mnogokdo mnogokdaj reče: "Tega jaz ne bi prenesel."

Tudi jaz sem mislila, da ne bom.

Imena otrok in mladostnikov so seveda spremenjena, a sami učenci in učenke so resnični. Resnični so tudi v tem trenutku, kljub temu da jih ni več med nami. Na poseben način ostajajo še vedno tu; niso pozabljeni.

Zato na svoj način živijo.

Maja

Majo sem kar nekaj mesecev poučevala na njenem domu. Njeno intenzivno zdravljenje je bilo zaključeno; bolezen je kljub vsem naporom medicine napredovala. Povedano mi je bilo, da se Majino življenje izteka.

Pouk na domu je bil namenjen temu, da Maja, pred boleznijo odgovorna in odlična učenka, 5. razred, ki ga je tedaj obiskovala, tudi uspešno zaključi. V svojo šolo se ni zmogla več vključiti, zato sem jo poučevala na njenem domu. Celoletno snov pri slovenščini sem 'precedila' tako, da naj bi Maja vendarle usvojila vse potrebno, da bi lahko nadaljevala s poukom v 6. razredu. To sem povedala tudi Maji: "Tvoje delo pri slovenščini se bo zagotovo razlikovalo od dela tvojih sošolcev in sošolk. Sedaj imaš manj moči kot ostali, od zdravljenja si utrujena, zato ne more biti drugače. A bodi brez skrbi, kljub takemu, drugačnemu načinu dela se boš naučila vse tisto, da boš lahko nadaljevala v 6. razredu."

Foto: Marko Hrovat

Kljub dejstvom o napredujoči bolezn sem sama še vedno upala na čudež – nekako sem vseeno verjela, da bo tudi Maja učenka 6. razreda.

Vedela sem, da se bo najino šolsko leto končalo prej kot običajno, kajti starši so z Majo želeli v začetku junija oditi na počitnice. Vedeli so, da bodo to Majine zadnje. Te počitnice so postale svetilnik in usmerjevalec najinega učnega dela. To je bil realen, dosegljiv in svetel cilj. Na te počitnice, ki se jih je Maja zelo veselila, sva tako navezovali besedila in vso potrebno učenost slovenščine za 5. razred. Po vsaki uri je Maja dobila malček domače naloge, zavestno take, da je morala vedno nekaj napisati, nekaj pa je naredila skupaj s starši. Tako smo se dogovorili s starši; njihovi skupni trenutki so tako postali tudi malo raziskovalno, učno obarvani. Vsem v veselje. Niso bili več prežeti le z boleznijo in zdravljenjem.

Pri učnih urah je bila Maja včasih zvedava raziskovalka, drugič pa je bilo zaznati dekličina mrakobna občutja, ki so jo hromila in vlekla daleč stran od zvezkov in knjig. Želela sem preseči, obiti ta mrakobna stanja, Majo vrniti v ta trenutek in k najinemu svetilniku. Bolj ali manj uspešno. Pa tudi popolnoma neuspešno.

“Take bolečine se ne navadiš, kot morda kdo zmotno misli. Nikoli se je ne navadiš. Zagotovo pa se sčasoma priučiš uporabe oblik pomoči in zato se bolje spopadaš z bolečino.”

Denimo pred božično-novoletnimi prazniki. Maja želja za prihajajoče leto v voščilnicah, ki jih je sicer izdelala sama, ni želela napisati. Ko sem jo skušala spodbuditi, češ, kako bodo veseli vsi, ki bodo prejeli njeno voščilnico z njenimi besedami, je samo zavrtala vame s posebnim, strašnim pogledom. Bil je oster, nepopustljiv, zgovoren pogled. Tako močan, da sem pri priči odnehala s tistimi trapastimi željami. Raje sva se posvetili opisu ogromne božične jelke v domači dnevni sobi.

Maja je 5. razred uspešno zaključila. Bila je vesela in s starši resnično uživala tudi na svojih težko pričakovanih

Foto: Bor Kiswarday

predčasnih počitnicah. Običajnih pa ni dočakala. Tudi 6. razreda ne.

Starši so me poklicali uro zatem, ko se je Maja dokončno poslovila. Želeli so, da jo vidim še zadnjič, doma, v njeni sobi, ko se je zdelo, kot da le spi.

Bila sem počaščena, da sem bila lahko z Majo tudi takrat.

Ko obiščem naš družinski grob, prižgem svečo tudi na Majinem grobu. Takrat pomislim, kje bi bila sedaj ta gospodična. Kaj bi študirala, kaj vse počela? Bi še imela rada ples? Bi postala upornica? Zagovornica pravic živali? Aktivna državljanka? Morda že noro zaljubljena? Poročena? Ko se zgubljam v teh svojih z domišljijo pretkanih razmišljanjih, pa me od časa do časa, ko strmim v njen grob, še vedno prebode tisti Majin odločen, zgovoren, neizprosni in nepopustljiv pogled ob vseh nenapisanih božično-novoletnih voščilnicah.

Takrat se malce potolažim s tem, da bi bila Maja zagotovo, če bolezen

ne bi bila močnejša, uspešna tudi v 6. razredu. Tolažim pa se tudi z mislijo, da je med najinimi urami slovenščine nastal tisti zvezek opisov, spisov, stavkov, pesmi, razmišljanj.

Jernej

Ure slovenščine, ki naj bi jih imela z Jernejem, naj bi bile namenjene utrjevanju znanja, da bi lahko osmošolec dobro odpisal takrat pomembno eksterno, zunanje preverjanje znanja. Težava, ne težava, ampak groza pa je bila, da mi je bilo ob tem povedano tudi, da Jernej teh ekstercev verjetno ne bo dočakal. Bolezen je napredovala hitro in ni je bilo moč ustaviti.

“Ne bom zmogla, ne, tega ne bom zmogla,” sem skušala razložiti kolegici.

“Boš,” mi je rekla, “ker veš, da to moraš storiti, in ker je v tem trenutku to za Jerneja pomembno.”

Pripravila sem si torej kopico vaj za strnjeno, pregledno utrjevanje potrebnih snovi pri slovenščini.

In sva začela. Skušala sva se učiti.

A to je bilo grozovito strašno učenje. Nikamor ni šlo. Jerneja nisem in nisem mogla prav pridobiti za učno delo; zdelo se mi je, da je slutil, da mu je bilo jasno, kakor koli že, da teh ekstercev ne bo dočakal. Zdelo se mi je, da me njegove oči vsakič sprašujejo: "Pa kaj se greš, učiteljica? Ne veš, da me za eksterce ne bo več med živimi? Kaj se greš?"

Naj sem se še tako trudila, to najino učenje res ni steklo nikamor. Priredja, podredja, stavčni členi, rime, metafore, osebni zaimki, velika začetnica – vse to je bilo v tistem trenutku zares popolnoma nepomembno.

Jerneja sem poučevala dva ali tri tedne, vsega skupaj nekaj ur, potem pa učnega dela ni več zmožel. In tako, kot je bilo napovedano, se je zgodilo: Jernej ekstercev ni dočakal.

Z oddelčno psihologinjo sem se potem še velikokrat pogovarjala o tem, kot se mi je zdelo, ponesrečenem pokuku. Menila je, da je bilo za Jerneja to učenje nadvse in zares pomembno. Sama o tem nisem bila in tudi danes nisem povsem prepričana, kajti to, kar so mi govorile Jernejeve oči, sem razumela drugače. Tega njegovega pogleda ne morem pozabiti.

Ko se sedaj v bolnišnični šoli pripravljamo na nacionalno preverjanje znanja, se še vedno spomnim na ta Jernejev pogled in se sprašujem: Morda pa je bilo vseeno pomembno, da sem takrat vztrajala s tistim učenjem?

Morda. Upam.

Jure

Jure je bil najstnik, a obiskoval je še osnovno šolo. V bolnišnici je pristal zaradi nenavadnih in nenadnih težav in zdravnica je želela, da ga takoj vključimo v pouk. Še istega dne. Da bi se stvari zanj odvijale čim bolj normalno. Začel naj bi torej s šolo, tudi s poukom slovenščine.

In tako sva se srečala. V tistem obdobju je bil na programu Prešeren, z njim se je Jure ubadal tudi v svoji šoli. A ni se mi zdelo ravno najbolj primer-

no, da bi kar takoj prvi dan planila nad Jureta z velikim poetom. Želela sem, da je najina prva ura malo drugačna, da bo Juretu v vrtincu vsega burnega dogajanja morda lažje sprejeti tudi bolnišnično šolo. Zato sem namesto s Prešernovo poezijo v njegovo sobo odšla z besedilom pesmi November Rain, v tistem času zelo priljubljene pesmi še bolj priljubljene skupine Guns N' Roses.

Jure je pouk pričakoval, saj mu ga je napovedala že zdravnica. Ni pa pri uri slovenščine pričakoval ravno Guns-ov. Najprej malo presenečen, nato pa z veseljem in vneto je sodeloval, ko sva skušala izluščiti sporočilo pesmi, ko sva v njej iskala posamezna pesniška sredstva, ko sva razmišljala o tem, ali bi Prešeren to znal povedati kako drugače. Jure je bil iskrič, navihan, vedoželjen fant z ogromno znanja, tudi humorja in hudomušnosti, zato je bila ura z njim izjemna. Prav veselila sem se bodočega dela z njim, saj je bilo očitno, da bo z njim spoznavati in raziskovati Prešerna prava vzgojno-izobraževalna pustolovščina.

"No, jutri se zopet vidiva, Jure. Kot imaš zapisano na urniku, ob 12.30. In jutri se, kot tvoji sošolci, zares lotiva Prešerna."

Tako sva se po koncu skoraj dveh ur slovenščine poslovila. Za vedno.

Kajti za Jureta jutri ni prišel. Ponoči je nenadno umrl. Zdravnica mi je skušala razložiti, kako, zakaj. Pravzaprav takrat nisem zmožla razumeti ničesar. Bila sem preprosto v krču groze in žalosti. Jureta ni bilo več. Bolščala sem v njegovo vpijoče prazno posteljo in se dobesečno, da se ne bi zrušila, oklepala svojih Poezij in za Jureta pripravljenih posebnih učnih izzivov.

Čez čas mi je zdravnica vse še enkrat podrobno razložila, kako in zakaj. V naslednjih tednih sem skušala in skušala razumeti, kako in kaj.

November Rain pa je zame Juretova pesem, pesem, v kateri sva iskala metafore in skrite pomene. Še danes se živo spominjam njegovega iskričevega, zavzetega, navdihujočega raziskovanja. In vesela sem, da mi je bilo dano v tem fantu v zadnjih urah njegovega življenja oživiti tako veliko radostnega razpoloženja.

Ta občutek me navdaja z neverjetno mirnostjo in močjo obenem.

Petra

S Petro sva preživeli skoraj celo šolsko leto. Imela je redko in hudo napredujočo bolezen; možnosti ozdravitve ni bilo. Takrat medicina tega še ni zmožla.

Petra je bila zaljubljena v šolo, v knjige, v znanje, bila je radovedna in odgovorna učenka z veliko vsakovrstnega znanja. Učno delo z njo je bilo polno izzivov, dosti širše od predpisane programa, čeprav ne po obsegu. V tej radosti poučevanja sem pozabljala na zloveščo napoved. Od časa do časa me je na to spomnil kakšen dan, ko je Petra zmožla le spati in počivati. A temu je sledil spet dan, ko je Petra želela vedeti še to in to in to in to. In ponovno smo bolezen potisnili daleč stran.

Petra je razred zaključila s samimi odličnimi ocenami. Počitnice pa – med počitnicami se je Petra poslovila. Umrla je.

Starši so mi poslali ganljivo zahvalno pismo in iz papirja izdelane kužke, ki jih je Petra tako rada ustvarjala. Veliko lepega so napisali v tistem pismu: da je bilo za Petro in tudi za njih to šolsko leto na poseben način dragoceno.

Čeprav mi je bilo svetovano, da bi bilo bolje, da tega pisma ne shranim, pa tudi papirnatih kužkov ne, nisem zmožla slediti nasvetu. Preveč sem se navezala na Petro, preveč ur sva preživeli skupaj ob učenju, prevečkrat so se najine misli prepletle, preveč me je Petra naučila tisto leto. Preveč smo se povezali tudi s Petrinimi starši.

Petra je bila tukaj, v tistem pismu in v tistih posebnih kužkih.

Čez dobro leto sem bila na počitniškem potepanju v Petrinem mestu in po naključju sem srečala njene starše. Zelo sem si zaželela pogovora z njimi, hotela sem jih pozdraviti, morda sem si želela, da bi obudili kakšen skupni spomin.

A Petrini starši tega niso želeli; preprosto me niso zmožli niti pozdraviti.

Zakaj, sem razumela šele čez leta.

Petrini kužki pa so še vedno nekje na dnu enega izmed mojih predalov. ■

Slovenija potrebuje 60 hiš hospica

✍️ Jože Ramovš

Smrt je del človeškega življenja. Spočetje, nosečnost, rojstvo, vzgoja, šolanje, delo, poklic, sodelovanje z drugimi, lastna družina, razvedrilo, ustvarjalnost, zdravljenje bolezni in poškodb, starostno pešanje, smrt in to, kar ostane po njej – vse to sestavlja eno samo človeško življenje. Če kar koli iztrgamo iz te celote, škodimo sebi in skupnosti. V 20. stoletju je evropsko-ameriška civilizacija iztrgala smrt. V zavesti ljudi jo je pometla pod preprogo, v praksi pa jo je predala v obdelavo ustanovam za umiranje pod strokovnim vodstvom, jo prepustila samotnemu umiranju brez človeškega spremstva, naredila pa je tudi grozljive tovarne za množično pobijanje ljudi. Na drugi strani pa je naša današnja kultura razvila tudi tako humane načine za oskrbo onemoglih, spremljanje umirajočih in žalovanje, da sodijo v vrh razvojnih dosežkov človeštva.

Spoštovanje smrti je osnovna etična vrednota vseh kultur

Cuteče oskrbovanje bolnih in onemoglih, spremljanje umirajočih in spoštovanje mrtvih so osnovne etične vrednote. Skupne so vsem človeškim kulturam, čeprav so se

tisočletja ločeno razvijale po zemeljskih celinah. Ljudje, ki uresničujejo te tri vrednote, živijo humano, umirajo mirno in pustijo za seboj svet nekoliko lepši, kakor bi bil, če ne bi živeli. Oskrbovanje onemoglih in spoštovanje mrtvih sta pogoja za telesno, duševno, duhovno in sožitno zdrav razvoj posameznika in skupnosti. Ljudska modrost je izkušnjo o tem etičnem imperativu strnila v rek: *Kakršno življenje, takšna smrt.*

Podobna zakonitost velja za začetek življenja, tako da lahko rečemo tudi: *Kakršno življenje, takšno rojevanje in vzgoja otrok.* Če ljudje zanemarijo smrt, se jim to maščuje v življenju, predvsem pri rojevanju in vzgoji potomcev. Potem ko je naša civilizacija v 20. stoletju smrt odstranjevala izpred oči, smo prvič v zgodovini doživeli demografsko krizo: razviti svet zadnja tri desetletja rojeva tretjino manj otrok, kolikor jih potrebuje za preživetje, rojenih pa ne zna vzgojno pripraviti na kakovostno družinsko, delovno in družbeno sožitje.

Osnovnih etičnih vrednot je samo nekaj. Poleg spoštovanja življenja – torej rojstva, zdravja in smrti – še solidarno medgeneracijsko sodelovanje, spoštovanje spolnih sil in razlik, imetja drugih ter resnicoljubno govorjenje in ravnanje v skladu s stvarnostjo. Ob današnji industrijski moči je nujno dodati tudi spoštovanje narave in trajnostno ravnanje z njo. Skupno etično izročilo človeštva, zajeto v zlatem pravilu, da drugim delamo to, kar bi hoteli, da drugi delajo nam, oziroma da jim ne storimo ničesar, kar nočemo, da bi drugi nam, torej vsebuje prepovedi ubijanja, zlorabljanja spola, kraje in laži.

Etičnost je med trajnostnimi usmeritvami prva; je namreč pogoj za ekološko in ekonomsko trajnostno usmeritev, za varovanje in krepitev zdravja ter

smiselno usmerjanje sožitja v družini, službi in družbi.

Sočutna solidarnost ali holokavst

Zakaj je spoštovanje smrti z oskrbovanjem onemoglih, spremljanjem umirajočih in žalovanjem preživitvena vrednota človeka in skupnosti?

Pogled v zgodovino človeških kultur nas preseneti z obratno logiko, kakor bi jo pričakovali. Trajnostnega razvoja družbe ne poganja uveljavljanje moči, ampak pomoč nemočnim; brezpogojno spoštovanje smrti in vseh mrtvih pa je konica solidarne in sočutne usmeritve v pomoč nemočnim. Ko je v kaki družbi izginjala ta usmeritev, niso več znali razvijati znošnega sožitja med seboj ter vzgajati svojega potomstva. Močnejša polovica skupnosti je izgubljala solidarnost do šibkejših polovice: do otrok, bolnih, invalidnih in starostno onemoglih; premožnejši do revnih, vplivnejši do tistih s slabšim glasom v javnosti; tisti z več znanja in razumskih zmožnosti so oblikovali na videz logične teorije in predpise, ki so opravičevali prikrito ali odkrito nasilje močnejših nad šibkejšimi. Tako so država, civilna družba in miselnost ljudi 'padale' v začaran krog nazadovanja. Pri tem ljudje službeno ali zasebno banalno delajo zlo, kakor bi opravljali vsakdanja gospodinjstva opravila. Hanna Arendt je ob sojenju nacističnemu zločincu Eichmannu spoznala pretresljivo banalnost zla. Večina hudega v medčloveškem sožitju in človekovem življenju je posledica te zmote, v katero človek leze in se utiri, potem ko je sam ali skupaj z neetičnim sistemom svoje družbe krenil v obratno smer od temeljnih človeških vrednot spoštovanja življenja in smrti.

V osebnem življenju so tipičen primer tega zasvojenosti in omamne motnje naravnih potreb. Družbeno sožitje pa je v 20. stoletju organizirano izpeljalo to samomorilno norost v treh velikih totalitarizmih – marksističnem komunizmu, fašizmu in nacionalsocializmu –, v demokratični obliki pa kot globalno potrošniško in uživaško omamljanje množic za finančni profit trga.

Tipičen, časovno najkrajši in do konca izpeljan 'čistokrven' primer etičnega sesipanja je bil nacionalsocializem. Teoretično se je razvijal iz biologistične znanstvene razvojne teorije evgenike o razvoju 'nadčloveka'. Ta je utemeljevala, da solidarnost in sočutje do šibkejših ter brezpogojno

so nasprotni vsem osnovnim etičnim vrednotam človeštva.

Sočutna solidarnost je edina alternativa holokavstu, gulagom, hudim jamam, masakrom, terorističnim pokolom in evtanaziji najšibkejših. Empatija je značilna človeška sposobnost. V strukturi možganov nam je prirojena, podobno kakor jezik, v konkretni obliki delovanja pa je v celoti naučena. Z učenjem empatične solidarnosti je podobno kakor z učenjem jezika: otrok se enako lahko nauči slovenščine ali kitajščine, slovenski otrok lepega ali odurnega govorjenja, odrasli pa lahko kultiviramo ali vulgariziramo svoj govor vse življenje in vse življenje se lahko učimo novih jezikov. Sočutne solidarnosti se učimo samo v praksi,

oskrbo onemoglih, spremljanje umirajočih in žalovanje. Prestrukturiranje tradicije v sodobno individualizirano družbo se nam dogaja v težkih porodnih bolečinah.

Istočasno pa razvijamo tudi najbolj humane načine za oskrbo onemoglih, spremljanje umirajočih in žalovanje. To so sodobni evropski sistemi in programi za dolgotrajno oskrbo ter hospic. Z uvajanjem teh programov razvijamo solidarnost, sočutje in empatijo – enako kakor s sodobnim varovanjem zdravja preprečujemo bolezni in daljšamo zdrava leta življenja.

Sodobne sisteme in programe za dolgotrajno oskrbo so evropske države uvedle v zadnjih dveh desetletjih, ko so v njih neločljivo povezali zdravstvo in socialo. Razvija se paliativna medicina za protibolečinsko oskrbo ljudi, ki se jim življenje ob težki bolezni izteka. Širi se civilno gibanje sodobnega hospica za prostovoljsko pomoč pri spremljanju umirajočih na domu, usposabljanje svojcev za proces posilavljanja in žalovanja ter hiše hospica. Marsikdo doma nima pogojev za človeka dostojno umiranje. Bolnišnica je strokovna ustanova za zdravljenje, ne za spremljanje umirajočih. Enako soba z več posteljami v domu za stare ljudi. Zato tudi nekateri slovenski domovi za svoje stanovalce in za ljudi iz okolice urejajo sobe za umirajoče ob spremljanju domačih ali hospicevih prostovoljcev. Izjemen posluš za perečo potrebo po človeškem spremljanju vsakega človeka ob koncu življenja je pokazala poljska Cerkev, ki je v zadnjih letih ustanovila skoraj 500 hiš hospica; sorazmerno s številom prebivalstva bi jih v Sloveniji imeli že 30.

Hiša hospica z razvejano mrežo prostovoljcev je najboljša šola empatije, sočutja in solidarnosti v kraju. Ob sedanjem staranju prebivalstva, tržnem uvajanju neosebnih 'storitev' in krepitvi težnje po omamnem uživanju učinkovito preprečuje sesedanje naše kulture v evtanazijo šibkih.

Slovenija potrebuje 60 hiš hospica. Podprimo te razvojne težnje naših domov za stare ljudi in Karitasa po dekanijah. To veliko pridobitev za etični razvoj slovenskega naroda zlahka dosežemo v nekaj letih. ■

Foto: Petra Duhanov

spoštovanje življenja in smrti niso vrednote, ampak samoprevara šibkih in manjvrednih. To 'moderno spoznanje' je po prevzemu oblasti šolska in medijska socializacija vcepljala ljudem, gospodarsko-politični stroj je nudil zadovoljitev potreb po kolektivni moči in relativno udobje. V dvanajstih letih od prihoda na oblast do svojega popolnega sesutja po kataklizmi največje vojne morije v človeški zgodovini je izdelal sistematično industrijo za ubijanje milijonov v uničevalnih taboriščih holokavsta (najprej evtanazijo svojih duševno in telesno motenih ljudi), *lebensborne* za industrijsko rojevanje 'večvrednih' ljudi ter izobraževalno in kulturno industrijo za vzgojo v stališčih, doživljanju in ravnanju, ki

ko pomagamo drugim v potrebi in pri tem doživljamo nekaj zadovoljstva. Pretežni del tega učenja se dogaja ob vzgoji otrok ter ob oskrbovanju onemoglih, bolnih in invalidnih ljudi. Spremljanje umirajočih je doživljajsko najbolj intenziven del oskrbovanja onemoglih, žalovanje po smrti dragih pa imunski vzgib človekove zavesti po izgubi. To je tanatagogika – nepogrešljiva veja vsake pedagogike.

Hiša hospica je krajevna šola življenja

Tradicionalna družba je prenašala etične vrednote iz roda v rod v veliki družini in soseski. Ti dve skupini sta imeli svojemu času primerne načine za

Timski pristop kot način sodelovanja v hospicu

 Tatjana Fink

*“Umiram, vendar sem
še vedno živ.”
(Uporabnik hospica)*

Priprava na smrt največkrat ni lahko ‘delo’. Kako pomembno je biti obravnavan in oskrbovan kot celovita osebnost ob koncu življenja, upoštevati želje posameznika, spoštovati njegovo dostojanstvo in zasebnost, se zavemo šele, ko se nas umiranje dotakne. Zagotavljanje take ravni oskrbe hudo bolnim in njihovim svojcem ni stvar in odgovornost posameznika, četudi strokovnjaka, pač pa je odgovornost vseh, ki so vključeni v oskrbo, nego, zdravljenje in terapijo.

Ko se približa konec življenja, je vsak človek na edinstveni/svoji poti. Zagotavljanje oskrbe je v tem obdobju pogosto zapleteno, ker vključuje širok spekter znanja in storitev s področja zdravstva, socialnega varstva, duhovnosti, komuniciranja, komplementarnih terapij ... Kadar je ta skrb slabo koordinirana, lahko pušči ljudi zmedene in na trenutke zelo frustrirane.

Interdisciplinarno in multidisciplinarno sodelovanje

“Drug z drugim zmoremo več ...”

Paliativna (blažilna) oskrba ob koncu življenja poudarja kakovost življenja in lajšanje fizičnega, psihosocialnega in

duhovnega trpljenja. Nihče, četudi še tak strokovnjak, ne bi mogel zaobjeti vseh teh kompleksnih potreb človeka, ki zaključuje svoje življenje. Prav tako ni mogoče, da bi lahko ena poklicna skupina zadovoljila vse te potrebe. Zato je treba vključiti osebe z različnimi poklici, z različnih strokovnih področij. Uspešno interdisciplinarno sodelovanje je predpogoj za celostno oskrbo umirajočih, to je, da ne oskrbujemo človeka, kot bi bil le hudo obolelo fizično telo, pač pa ga vključimo celostno – tudi njegovo doživljanje, upanje, skrb.

Nikoli pa ne gre samo za umirajočega človeka, ampak tudi za njegove bli-

žnje, kar zahteva dodatno pozornost in visoko mero strokovnega znanja ter široko ponudbo, ker so potrebe in problematičen položaj bolnikov in njihovih bližnjih pogosto zelo kompleksni. Zato skoraj na vseh medicinskih področjih v bolnišnicah delujejo *multiprofesionalni timi*. To pomeni, da različni poklici delajo samostojno in neodvisno drug od drugega, hkrati pa v tesnem sodelovanju, da lahko vsi sledijo istemu cilju, skrbijo za potrebe bolnikov in njihovih svojcev.

Najširše uveljavljeni in sprejeti na področju paliativne oskrbe so prav interdisciplinarni timi. Kot način oskrbe

Foto: Petra Duhamov

so bili uvedeni že v zgodnjem obdobju gibanja hospic. Interdisciplinarni timski pristop označuje sodelovanje pri odločanju in fleksibilno vodenje. V njih so meje med vlogami delujočih pogosto zabrisane zaradi skupnega cilja: odgovoriti na potrebe umirajočega in njegovih svojcev.

Interdisciplinarni tim ima v hospicu najpogosteje od 5 do 8 članov,

ki ustvarjalno sodelujejo pri reševanju problemov bolnika in njegovih svojcev, tako da vsak izhaja iz svoje stroke. Tako delovanje omogoča povezovanje več strok na novi ravni spoznanja in ravnanja. Komunikacija poteka v vodoravni smeri; to je 'nov timski jezik', ki presega jezik posamezne strokovne discipline in omogoča dogovarjanje.

Vrstni red dela znotraj interdisciplinarnega tima sledi trenutnim potrebam bolnika. To lahko pomeni, da imata duhovni spremljevalec ali socialni delavec včasih tudi prednost pred zdravstveno nego ali

medicinsko oskrbo. Uspešno interdisciplinarno sodelovanje zahteva torej tesno, dopolnjujoče sodelovanje vpletenih. Pri interdisciplinarnem timu v hospicu torej ne gre samo za to, da vlečemo isto vrv, temveč smo na istem koncu vrvi.

Sestava interdisciplinarnega tima

V osnovnem interdisciplinarnem timu v hospicevi paliativni oskrbi sodelujejo: zdravnik, medicinske sestre, socialna delavka, negovalci in duhovni spremljevalec.

Pri tem je zdravnikova vloga biti terapevt bolniku, pri čemer je pomemben dobro pripravljen načrt oskrbe. Pomembno je upoštevati pričakovane spremembe in predvideti ukrepe. Je tudi svetovalac članom tima pri iskanju primernih rešitev in podpora družini umirajočega.

Medicinska sestra ima osrednjo vlogo v oskrbi kot nekakšen kapitan tima, koordinator oskrbe. Čeprav celostno zasleduje bolnikovo stanje, je osredotočena na fizično stanje in udobje bolnika. V dobro delujočem timu je videna kot 'oko in uho'. Socialni delavec zasleduje bolnikovo okolje in odnose. Izvaja podporno svetovanje družini v konfliktnih situacijah, pomaga preseči strah pred smrtjo in pripravlja na slovo. Krize, ki jih prinaša življenjsko ogrožajoča bolezen, so namreč najboljši čas za spremembe v življenju.

Negovalka skrbi za osnovno nego, osebno podporo pri temeljnih življenjskih aktivnostih.

Duhovna opora je v času umiranja za bolnika in družino lahko bistvena za kakovost življenja. Vloga duhovnega spremljevalca je refleksija z bolnikom o smislu življenja, pogovor o življenjskem obračunu, pripadanju skupnosti in pogovor o upanju. Prav tako nudi podporo ostalim članom tima.

V širši sestavi tima je tudi farmacevt (svetuje glede zdravil za lajšanje bolnikovih simptomov, optimalnega doziranja, interakcij med zdravili), psiholog, različni terapevti (fizioterapevt, delovni terapevt, aromaterapevt, glasbeni terapevt ...), gospodinja, dietetik. Poleg tega

prištevamo k timu še prostovoljce za laično podporo bolnikom (družabništvo, branje čtiva, prisotnost ...), ki dodajajo kakovost življenja, in pomožno osebje, ki lahko veliko doprinese k dobremu počutju bolnika in svojcev (gospodinje, receptorke, čistilke ...).

Vodenje tima je pogosto v domeni člana z največ izkušnjami.

Kaj smo se naučili v hospicu: dobro sodelovanje terja znanje, prizadevanje in čas

Za učinkovito sodelovanje je pomembno, da člani tima poznajo skupen namen, razumejo vlogo drug drugega, si med seboj zaupajo in so sposobni povezovati različne vire.

Upoštevati morajo, da so *vse poklicne skupine enakovredne*. Plodno sodelovanje je možno doseči le, če je vsaki poklicni skupini dana možnost dajanja predlogov in če je skupina tudi slišana.

Pri oskrbi hudo bolnih večkrat prihaja do posebnih situacij. Znak dobre interdisciplinarnega sodelovanja je, kadar nam uspe pogosto nerešljive situacije skupaj prestati, brez nepotrebnega občutka, da je treba iskati krivca za to.

Ravnanje glede lastne odgovornosti včasih ni enostavno. Vsak poklic mora prepoznati lastno kompetenco, se po njej ravnati in zanj prevzeti odgovornost. Šele ko so ti kriteriji izpolnjeni, obstaja pravi manevrski prostor za odločitev, kdaj naj bo katera poklicna skupina vključena v proces oskrbe.

Da bomo lahko v timu sledili bolnikovim potrebam, moramo posredovati informacije drugim poklicnim skupinam, zato so pomembna redna timska srečanja.

Upoštevati moramo načelo, da je *vsak zorni kot pomemben*. Dopustiti je treba pogled drugih poklicnih skupin na neko vprašanje ali problem in hkrati znati sprejemati konstruktivno kritiko. Različni pogledi strokovnjakov lahko pripomorejo k boljšemu razumevanju celotne situacije bolnika in doprinesejo k bolj ustvarjalnemu reševanju. Vsaka poklicna skupina prepozna določen del skupne situ-

acije in s tem ustvarja sliko, ki služi kot osnova za ukrepanje. Naš cilj je, da lastno sliko s pomočjo drugih pogledov razširimo in dopolnimo.

Ostati razumljiv za druge. Vsaka poklicna skupina se razvija s pomočjo različnih specializacij. Pomembno pa je, da kljub temu dodatnemu znanju ostanemo razumljivi drugim poklicnim skupinam. Izogibati se je treba vsemu, kar služi le ego lastne poklicne skupine in ne prizadevanju za graditev timskega dela.

Določiti skupne cilje z bolnikom. Skupno delo, ki naj vodi k temu cilju, potrebuje jasno strukturo in delovne

jena delovna pravila in svoje odrejeno delo zanesljivo in pravočasno opravijo.

Dobrega delovanja interdisciplinarnega tima velikokrat ni enostavno doseči. Pomembni niso le strokovna kompetenca posameznikov, ampak tudi spoštovanje drugih sodelujočih poklicnih skupin, socialna/komunikativna kompetenca, sposobnost prenesti kritiko in tudi vnesti konstruktivno kritiko, znati dati ustrezno povratno informacijo in to tudi sprejeti, sposobnost ustreznega odziva na konflikte. Ne smemo zanemariti realne ocene lastnih sposobnosti in meja, pripravljeni moramo biti na učenje in imeti interes

zunanjih stresov, dvoumnosti vlog, stereotipov ali prekoračevanja vlog (primer prevelike vloge zdravnika, ko je medicinska sestra zgolj izvajalka nalog), medosebni konflikti članov, včasih neustrezna komunikacija, nejasnosti o vodenju tima. Dolgo delujoči timi lahko postanejo samozadostni ali 'odporni' na nove ideje, obenem pa podtalna komunikacija (opravljanje) lahko ruši zaupanje in odprtost.

Komunikacija je odnos. Dobro interdisciplinarno sporočanje vodi do izboljšanja kakovosti oskrbe bolnika in njegovih svojcev, njihovega večjega zadovoljstva, boljšega lajšanja simptomov, boljših medsebojnih odnosov in nižjih stroškov.

Tim se srečuje redno, vsaj enkrat tedensko v celoti, da razvija, pregleda in izpopolni načrt oskrbe in terapije za vsakega bolnika, v ožji sestavi pa dnevno.

Hospicev tim mora biti in ostati odprt organizem, ki nenehno premleva informacije in išče boljše rešitve, se uči in razvija. Pomembni pa so: nenehna gradnja odnosov in prizadevanje za preseganje omejitev zaradi ujetosti v poklicne vloge, kontinuirano usposabljanje, medsebojna podpora članov tima, dovolj pozornosti do procesov v skupini in skrb zase; za vse to pa so potrebni čas, pogovor, druženje, intervizije, supervizije ...

Tudi tim doživlja različne situacije, ki so podobne kot pri bolnikih, zaradi katerih je nastal. Tako radost kot tudi nemoč, razočaranje, nerazumevanje, žalovanje ... Zato se tudi v timu učimo 'umiranja' sebe in dajanje prostora drugemu. Minljivost trka na vrata vsakega. ■

naloge. Za vse mora biti transparentno, kaj se ceni, kdo prevzema naloge in katere, pri čemer se upoštevajo strokovna usposobljenost, osebnostne kvalitete in izkušnje.

Čeprav je cilj hospica olajšati moteče simptome bolezni v zaključni fazi, v realnosti vsi problemi niso rešljivi. Zato se morajo člani tima večkrat opomniti na meje zmožnosti razrešitve, to je, kdaj je treba odnehati in opustiti določeno ukrepanje v dobro bolnika, upoštevajoč njegove želje, prepričanja in njegovo stanje.

Upoštevati je treba jasno postavljene okvire in pravila, da lahko tim dobro deluje. Za dobro sodelovanje je pomembno, da vsi udeleženi upoštevajo prej dogovor-

učiti se od drugih. Potrebna sta določena disciplina in skupno upoštevanje pravil. Ne škodijo smisel za humor, duhovna vitalnost in kreativnost.

Poglavitni *moteči faktorji pri tiskem delu* so: premalokrat dano priznanje oz. povratne informacije o opravljenem delu, razvrednotenje ali podcenjevanje posameznih oseb ali poklicnih skupin (npr. na zdravljenje orientiranega zdravnika, ki ga ne zanima poznavanje duhovnih stisk bolnika niti razumevanje njegovih vrednot, prizadetosti zaradi bolezni), če preveč časa porabimo za odločitve (nekonstruktivna komunikacija).

Prepoznani izzivi v timu hospica so konflikti, bodisi zaradi notranjih ali

Foto: Peter Prebil

Viri

Freichtner, Angelika; Nagele, Susanne (2009): *Lehrbuch der palliativpflege*. Facultas Univ. Verlag.

Klančič, Dean (2016): Izkušnje zdravnika pri delu v Hospicu. V: *Zbornik posveta 42. strokovno srečanje timov. Ljubljana*: Zavod za razvoj družinske medicine.

NHS (2015): *Optimising the role and value of the interdisciplinary team: Providing person-centred end of life care*. NHS National End of Life Care Programme.

Speck, Peter (ur.) (2011): *Teamwork in palliative care: Fulfilling or frustrating?* Oxford University Press.

Duhovno potovanje ob umirajočem

Različni vidiki duhovnosti v oskrbi ob koncu življenja

✍ Emanuela Žerdin

Ob odprtju hiše Ljubhospica so se predstavniki štirih največjih verskih skupnosti v Sloveniji (katoliški škof, evangeličanski škof, pravoslavni paroh in muslimanski imam) strinjali, da je skrb za umirajoče prednostna naloga sodobne družbe, in s podpisom zaveze, ki krasi steno sprejemnice, obljubili sodelovanje pri tej nalogi.

Duhovna oskrba

Duhovnost je več od religije. To je moje notranje, najgloblje bistvo, ki odgovarja na vsa važna življenjska vprašanja: kdo sem, od kod sem in kam grem? Tako sem doživela duhovnost ob spremljanju umirajočih. Vsi ljudje imajo potrebo po duhovnosti: verni in neverni.

V času odhajanja s tega sveta človek dela svoj življenjski obračun. Išče svojo identiteto, želi urediti odnose z najbližjimi, Bogom, odnos do življenja in smrti. Ob stiku s smrtjo namreč odpadejo vse maske; pomembna sta pristna iskrenost srca in pogled v drugo dimenzijo bivanja.

Kot vsi ljudje tudi umirajoči bolnik potrebuje upanje, ljubezen, odpuščanje, spoštovanje, dostojanstvo, ljubezen, prisotnost drugega. Duhovna oskrba je odgovor na te potrebe. Bolniku lahko nudimo upanje tudi v času umiranja, upanje, da ne bo ostal sam ... Prisotnost npr. pomeni, da ob bolniku ostanemo tudi takrat, ko ne poznamo vseh odgovorov in ne zbežimo, ampak z njim delimo svojo bližino in nemoč.

Duhovno spremljanje umirajočih pomeni podpreti človeka pri utrditvi stika z njegovo lastno duhovno bitjo ne glede na to, kateri veroizpovedi pripada, če sploh kateri. To je enako pomembno kot protibolečinska terapija. Duhovna oskrba je dotik drugega na notranji človeški ravni. Tu ni pomembno delovanje, ampak je treba preprosto 'biti'; biti človek ob umirajočem sočloveku.

Duhovne potrebe umirajočih so enake kot naše

Če duhovne potrebe vsakega človeka razdelimo na sedem področij, ugotovimo, da imajo umirajoči enake potrebe kot ti ali jaz. Tudi oni potrebujejo:

- smisel in namen življenja,
- ljubezen in pripadanje,
- upanje, mir in hvaležnost,
- povezanost z božanskim,
- zgodbo o smrti in rešitvi,
- občudovanje lepote (rožica),
- moralnost in etiko.

Nezadovoljene duhovne potrebe pripeljejo do zapiranja vase, strahu, občutka nepomembnosti, bolečine (ne samo fizične) in nepotrpežljivosti.

Cilj duhovne oskrbe Biti človek s človekom

Cilj duhovne oskrbe je dobra smrt, je prisotnost in sočutje – tudi takrat, ko ostanemo brez odgovorov. Pomagati umirajočim narediti življenjski obračun in včasih ponovno najti svojo identiteto.

Tako zdrav kot bolan in umirajoč človek želi biti slišan, viden, razumljen

Pesem gospoda F., ki je umrl med nami in nam kot najlepši dar podaril svoje pesmi:

Podoba iz sanj

*Sanjal podobo sem rajskega vrta
in vrata široko odprta.*

*Tam, kjer sem plezal, tam, kjer sem bil,
so vrata široko odprta.*

*Sanjal podobo sem rajskega vrta.
Zagledal pa vrata zaprta in črnega krta.
Potem se zazdi, da mene je strah.
Je pesem umrla in vrata zaprla.*

*Sanjal podobo sem rajskega vrta
in vrata široko odprta.*

*Tam, kjer sem hodil, tam, kjer sem bil
in srečo užil, še sije podoba rajskega vrta,
še so odprta vrata do vrta.*

v svojih stiskah in težavah. Temu služi duhovna pomoč. Ne biti z bolnikom zgolj kot strokovnjak, ampak kot človek s človekom.

Bolniku nikoli ne vsilimo duhovne oskrbe, ampak mu jo ponudimo in ga pustimo, da se sam odloči, ali jo sprejme ali ne. Je pa prav, da je duhovna oskrba zelo konkretna in praktična.

Urediti medsebojne odnose

Ob odhajanju vsak umirajoči ureja medosebne odnose: z najbližjimi, svojci, družino, prijatelji, pa tudi s tistimi, s katerimi se ni razumel ali jim kaj dolguje. Zato je pomembno odpuščanje: da odpusti sam in da sprejme odpuščanje tistih, od katerih ga pričakuje. Pomemben je odnos do Boga, veselja,

večnosti. Pri teh vprašanjih lahko duhovnost veliko pomaga.

Doseči notranji mir

Tisti, ki daje duhovno oskrbo, poskuša najti pot do src umirajočih, da jim dá upanje. Ja, upanje! Upanje majhnih korakov, da bo jutri lepše, da ne bom umrl sam, ne bodo me zapustili, vse bo končno dobro ...

Ljudje so v času umiranja zelo senzibilni, duhovno odprti, iščejo notranji mir. Z nevernimi poskušamo najti tisto, kar je v njihovem življenju veliko pomenilo, dalo smisel in se še zdaj zdi vredno in dragoceno.

Zelo pomembno je pogledati v svojo dušo, v svoje srce in videti, kaj puščamo za seboj, kaj bo ostalo za nami.

Premagati strah

Strah pred smrtjo je nagonski, naraven. Umirajoči imajo različne strahove: Kako bom umrl? Kakšna bo moja smrt? Bom sam?

Vsak nov simptom bolezni prinaša nov bivanjski strah, pa tudi strah pred bolečino, pred izgubo nadzora. Prav tako se pojavita strah pred konkretnimi odločitvami in strah pred prerano smrtjo. Nisem še pripravljen ... Ob strahovih je najboljšo zdravilo zaupen pogovor, prisotnost in obljuba, da umirajočega ne bomo zapustili.

Iskrenost verovanja

Navadno nas ljudje sprašujejo, kdo lažje umre, verni ali neverni. Po navadi jim odgovorim, da je odvisno od tega, ali je vera samo zunanja oblika življenja ali pa ima človek osebni odnos do Osebe – Boga. Odvisno je od podobe Boga, ki jo ima nekdo; kaj mu Bog pomeni, ali mu zaupa ali se ga boji.

A tudi neverni nosijo v srcu hrepenenje in ljubezen. Včasih je to njihova pot do vere. Ob smrti navadno odpadejo maske in predsodki; pokaže se vsa resničnost našega življenja, v iskrenosti iščemo. Ničesar več ne moremo ali nočemo skriti. Tu smo, ne samo v telesni negi, odvisni od drugih, goli in bosi. Takšni smo tudi v duhovnem

obličju. Zdaj se pokaže, kaj smo in kaj smo bili.

Zakramenti in molitev

V procesu umiranja smo že neštetočkrat doživeli, kako zakramenti verujočim resnično prinašajo mir in blagoslov, zato ni vseeno, ali zakramente sprejmejo ali ne. Preko zakramentov – spovedi, obhajila in bolniškega maziljenja – se umirajoči čuti povezan z Njim, v katerega veruje in ki mu zaupa. Zakramenti, ki so podeljeni z dotikom duhovniških rok, imajo pomirjevalni učinek. Preko zakramentov se jih dotakne Božja svetost. Nekaj, kar je raslo iz vere, se dotakne odhajajočega trpečega telesa in ga blagoslovi.

Tudi molitev je več kot samo verski ritual. Ob umirajočem postane globoko doživetje, dotik z onostranstvom.

Prisotnost – biti tu

Biti prisoten pomeni ne zbežati zaradi svojega strahu ali nemoči, ampak ostati in vzdržati, tudi v nevednosti in dvomih.

Biti prisoten je v duhovni oskrbi najvažnejša in najtežja naloga. Pogosto živimo drug mimo drugega, a ob umiranju se znajdemo v zelo intenzivnih intimnih trenutkih, ki so dragoceni prav zaradi tega, ker so tako hitro minljivi in ni popravnega izpita.

Ljudje smo danes zelo težko prisotni, saj nas življenje ogluši z vsem mogočim hrupom in dejavnostmi. Ob umiranju pa je tišina, mogoče samo dihanje umirajočega in ti ... Izpolnjena duhovnost je prisotnost, ko smo navzoči z dušo in telesom. Tako hodimo k resnici odhajajočega človeka v globokem spoštovanju in sočutju do njegove edinstvenosti. Mogoče bo ta izkušnja nekoč postala del našega življenja ... Naša naloga je, da smo ljubeče prisotni ob človeku in ga pustimo oditi v dostojanstvu in miru.

Sočutje z umirajočim

Sočutje ni enako kot usmiljenje, saj se mi nekdo smili, ker je ubog. Tu ni prostora za izkazovanje moči zdravega

človeka, ki nudi pomoč ubogemu, ki je brez moči.

Sočutje je sestavljena beseda, pomeni *so-čutiti* enako kot umirajoči, biti na isti ravni, prepoznati njegove stiske ... Ker navadno nimamo osebne izkušnje umiranja, naša prisotnost izraža pogum.

Duhovni spremljevalci

Duhovno podporo umirajočim nudijo svojci, domači, prijatelji, duhovniki in drugi verski delavci, predvsem pa medicinske sestre, ki so v posebnem stiku z bolnikom preko telesne nege. Za njih je zelo pomembno, da imajo odprto srce in dušo, saj je njihova duhovnost pravzaprav način, kako zamenjajo plenico, kako se dotaknejo bolnikovega telesa.

Spremljevalci umirajočih morajo znati dobro poslušati, molčati, tolažiti s srcem in razumevanjem, z domišljijo in se zavedati, da pot in trajanje spremljanja določa oskrbovanec (njegove potrebe, želje, moč).

Pomembnejše od besed je čutenje ter sprejemanje občutij in čustev umirajočega. Uspeh je odvisen od intenzivnosti čustev na eni strani ter zaznavanja in sprejemanja čustev na drugi strani. Spremljanje je drugače za ljubezen.

Najbolj pomembna vprašanja so: Ali bom umrl? Kdaj bom umrl? Mi ni pomoči?

Ko si ob umirajočem, veš, da ni treba vedno odgovoriti na vsa vprašanja. Pomembno je biti iskren in ne zapreti dialoga z bolnikom. Če ne vemo, kaj odgovoriti, lahko poslušamo naprej, povprašamo, kaj doživljajo, čutijo. Bolniki ne pričakujejo, da imamo vse odgovore. Najbolj pomembno je, da ne zbežimo, da ne lažemo in da ne dajemo lažnega upanja.

Kaj so me naučili umirajoči

Delo z umirajočimi je priložnost za osebni razvoj in preverjanje lastnega odnosa do smrti in umiranja. Od bolnikov in umirajočih se lahko učimo odnosov, kajti ob stiku s smrtjo odpadejo vse maske in je pomembna predvsem pristna človeška toplota. Ko spre-

mljamo umirajoče, se naučimo sporazumevanja. Ne govorimo iz prostora v prostor, ampak si vzamemo čas in se posvetimo vsaki besedi, tonu glasu in drobnim telesnim znamenjem. Umirajoči so me naučili velikih in dobrih vsakdanjih stvari:

- *ponižne drže* pred skrivnostjo življenja in smrti;
- *hvaležnosti* za vse; za vse male in dobre stvari, pa tudi za neuspehe in poraze;
- *odpuščanja*, ki ni le moj dar tistemu, ki mu odpustim, ampak največji dar samemu sebi, saj me osvobodi občutkov sovraštva in maščevalnosti;
- *tega, da je vsak človek svet zase*: edinstven, enkratni, zato ga tudi sprejemam kot edinstveno, neponovljivo osebo;
- dejstva, da so v življenju *najpomembnejši odnosi* v družini, med sorodniki, prijatelji, sosedi, sodelavci, odnos do samega sebe, do sveta, do Boga ali Vesolja. Niti enkrat nisem doživela, da bi umirajoči prosil za kakšno materialno stvar; vedno samo za toplo prisotnost dragega človeka;
- *sprejemanja* stvari, ki jih ne morem spremeniti, ker jih s tem na nek način 'udomačim', kot mali princ lisico.

Smrt je modrost

Smrt prinaša modrost, saj se zgodi v vsakem življenju. Če pogledamo nanjo 's srcem', odkrijemo, da nas minljivost uči živeti. Uči nas, da je veliko stvari pomembnejših in globljih od vsakdanjega vrveža in pehanja za materialnimi dobrinami. Naloga življenja je, da postanemo človeški. To je naloga duhovnosti. In ko začutiš, da je duhovnost ob umirajočem tudi to, kako mu zamenjaš plestico, te prav taka duhovnost nauči živeti polno, v svetlobi in hvaležnosti. ■

Foto: Marko Hrovat

O kulturi poslavljanja in vlogi šole

 Jana Ozimek

Človek se v svojem življenju ves čas poslavlja. Poslavlja se od šole, sošolcev, sodelavcev, prijateljev, staršev. Ves čas se prilagaja spremembam v življenju, kar je za vsakogar težko, saj si vsak želi varnosti, ta pa je tudi stalnost.

Najtežje pa se je posloviti od življenja, če verjamemo, da po smrti ni nič in je življenje edina stvar, ki jo imamo; pa tudi če verjamemo v posmrtno življenje, v resnici ne vemo, kam odhajamo po svojem fizičnem koncu.

Vnaši družbi se odnos do smrti spreminja. Včasih je človek umiral doma. Ob njem so bili svojci, ki so ga imeli radi. Ob truplu so molili in v žalosti niso bili sami, saj so bili ob njih sosedje, prijatelji. Žalovanje ob pokojniku je trajalo tri dni, preden so ga pokopali. Za dušo pokojnika so darovali maše v določenem časovnem obdobju, ker so verovali, da duša potuje tudi v onostranstvu. Pokojnikovi bližnji so nosili žalno obleko in s tem navzven pokazali ljudem, da žalujejo, da jim je umrl drag človek, da so v drugačnem čustvenem stanju in naj bodo ljudje do njih prizanesljivi.

Danes je odnos do umiranja drugačen. Ker se bojimo smrti, jo nekako odrivamo. Raje vidimo, da naš bližnji umre v bolnišnici, kjer bodo že poskrbeli zanj. Pokojnik ne leži več doma. Ob truplu se ne moli tako pogosto. Od njega se ne poslavljam tri dni, kakor je bila sicer navada na podeželju. Po navadi damo truplo upepeliti. Veliko svojcev se danes odloči za pogreb v najožjem krogu, tako da se znanci in

prijatelji niti ne morejo posloviti od pokojnika, saj niti ne vedo, da je umrl, ker je osmrtnica objavljena po pogrebu ali pa je sploh ni. Svojci so v svoji žalosti sami. Mnogi ljudje izrazijo željo, da bi po upepelitvi njihovega telesa pepel raztrosili, saj tako sorodniki ne bodo imeli nobenega dela z grobom in s stroški po njihovi smrti. Kot da se individualizacija družbe kaže tudi v odnosu do smrti.

Odnos do smrti je bil vedno povezan tudi z religijo. Ta je različen v teistični oziroma ateistični družbi. Družba, ki je ateistična, verjame, da se s smrtjo vse konča. V taki družbi se pogosto postavlja vprašanje odgovornosti do sočloveka in narave, saj se človek, ki ima moč, lahko postavi na raven boga in dela stvari, ki jih sicer ne bi, če bi vedel, da bo (če ne prej, po smrti) odgovarjal za svoja dejanja. Tudi v družbi, ki je teistična, se pojavi vprašanje, kaj je narobe z vero in verniki, ki v imenu boga pobijajo druge in so prepričani, da bodo zaradi takih dejanj nagrajeni v nebesih.

O smrti in poslavljanju se v šoli srečujemo na različne načine. Z njo se lahko srečujemo, ker je del učnega načrta (fiktivno), lahko pa se srečujemo z njo tudi čisto realno, ko dijaku umre bližnji sorodnik, ko v razredu eden od sošolcev napravi samomor ali ko imamo dolgotrajno bolnega dijaka in ta umre med šolanjem.

Pogovori o smrti ob literarnih delih

Kako lahko učitelj, ki se pri predmetu fiktivno srečuje s smrtjo, vpliva na razmišljanje o smrti? Vzemimo primere literarnih del, s katerimi se srečujem pri poučevanju slovenščine na splošni gimnaziji. Tu vidim učitelja kot spodbujevalca razmišljanja o dejanjih literarnih likov, ki so jih privedla do smrti iz najrazličnejših razlogov. Učiteljev namen je odpiranje te teme in soočanje med seboj različnih mnenj dijakov o odnosu do smrti.

Ep o Gilgamešu odpira vprašanje nesmrtnosti, zakaj si je človek želi in kako išče pot do nje. Ne glede na to, ali je družba politeistična ali monoteistična, je to vprašanje vedno aktualno.

Sofoklova Antigona odpira vprašanje odnosa do trupla in posmrtnega življenja. Antigona pokoplje svojega brata, ki v kraljevih očeh velja za izdajalca, ravno zaradi tega, ker pravi, da bo več časa v podzemlju (posmrtnem življenju) kot na zemlji in da je njena naloga, da pokoplje truplo, ki je sveto, da bo duša njenega brata našla mir. Učitelj lahko tu vzpodbudi pogovor o tem, zakaj mora biti vsak človek pokopan, tudi če je morilec, izdajalec. Razmišlja o skrunitvi telesa in sodbi človekovih dejanj.

Na drugi strani pa je hvaležna tema Smoletova Antigona, ki je nastala v petdesetih letih 20. stoletja in govori o drugačnem odnosu do vojne, odgovornosti, izdajstvu in smrti. Težje zaslediti, ki se pri Sofoklu ne da podkupiti, ker je božji glasnik na zemlji, se tu prelevi v ideologa, ki si jemlje pravico odločati o tem, kaj se zgodi s človekom po smrti. Zanj je mrtev človek goli nič. Ker ni več živ, ne obstaja več, torej ne obstajata niti krivda niti izdajstvo. Predvsem pa gre pri obravnavi obeh Antigon za primerjavo odnosa do smrti v teistični in ateistični družbi.

Tudi ob Prešernovem Krstu pri Savici lahko vzpodbujamo razmišljanje o posmrtnem življenju in predstavi, ki jo imajo o njem romantiki. Literarni lik stori neko dejanje tudi zato, da se bo po smrti zopet srečal z ljubljeno osebo in nadaljeval svoje zemeljsko življenje v nebesih.

O smrti pogosto pišejo tudi naši pesniki. Za ponazoritev bom uporabila nekaj verzov slovenskih avtorjev, ki jih obravnavam pri pouku.

*Odprta dan in noč so groba vrata,
al' dneva ne pove nobena prat'ka.*
(France Prešeren: Memento mori)

*Vsi bodo dosegli svoj cilj,
le jaz ga ne bom dosegel.
Ognja prepoln, poln sil,
neizrabljen k pokoju bom legel.*
(Srečko Kosovel: Predsmrtnica)

*In tedaj, čisto na koncu,
spati.
Spati
in sanjati, kako je velika
muževna steblika,*

*ki zapiska ljudem
na pomlad,
o jurjevem.*
(Tone Pavček: Glagoli)

*Križemsvet gredo stopinje,
križemsvet gazi po snegu.
Ena izmed njih je moja,
nanjo pada, pada sneg.*
(Kajetan Kovič: Bela pravljica)

Odnos do smrti je v teh verzih različen. Govorijo o odgovornosti, ki jo ima človek v življenju do svojih dejanj, saj nikoli ne ve, kdaj bo umrl; o obupu, če umira mlad; o sprijaznenosti s smrtjo v starosti in minljivosti lastnega življenja.

“Šola je pomemben del družbe, ki uči in vzgaja. Ker je smrt del življenja, jo moramo tako tudi jemati. Kakšen bo odnos družbe do umiranja, je odvisno tudi od naše učiteljske države ob takih dogodkih, od družinskih navad (ritualov) dijakov, pa tudi od šolske politike. Smrt je del življenja.”

V Kocbekovi zbirki Strah in pogum učitelj obravnava odnos do smrti v vojni. Gregor ubije nasprotnika in ob tem čuti neizbrisno krivdo. Etično vprašanje je, ali človek v vojni lahko ubija in ali je pri tem ne glede na to, da je potisnjen v neke skrajne situacije, odvezan osebne krivde. Ali je odnos do smrti v vojni enak kot v miru?

Posebna tema v literaturi je vprašanje samomora. Z njim se srečujemo tako v romanu Gospa Bovary, Ana Karenina kot v drugih delih. Tu lahko razmišljamo, zakaj je nek literarni lik storil samomor in kakšne posledice je to dejanje povzročilo v družini in širši skupnosti. Lahko si pomagamo s psihološkimi teorijami, tipi osebnosti, vplivu dednosti in okolja ...

Ko obravnavam delo Virginie Woolf, preberem poslovilno pismo, ki ga je napisala svojemu možu o tem, zakaj je naredila samomor. V pismu piše, da je imela najbolj ljubečega moža, najlepše življenje, a se je vseeno odločila za ta korak, ker ne prenese več trpljenja in bolečine v sebi. Na ta način

dijake opozarjam, da so taka ravnanja lahko plod bolezni, hipne odločitve posameznika, ki se je trenutno znašel v brezizhodnem položaju, in da povečini niso racionalna. Ob tem se lahko pogovarjamo tudi o smislu življenja. Dijaki lahko napišejo spis, v katerem se opredeljujejo do ravnanja lika, ki je storil samomor, in napišejo svoje razmišljanje o tem.

Roman Krasni novi svet, ki je predpisan za maturitetni sklop 2017, bo osnova za razmišljanje o smrti v idealni družbi, kjer človek ne sme imeti čustev, kjer ni trpljenja in je tudi smrt prijetna. Umirajočemu človeku dovoljajo somo, mamilo, lepo glasbo in podobno, a umira sam. Tu se pojavi vzporednica z odnosom naše družbe do smrti. Človek naj umre sam, saj smrt in trpljenje nista lepa, mi pa bi radi bili lepi, mladi in bi večno živeli. Ta roman, ki je bil napisan leta 1932, odpira mnogo primerjav z današnjim svetom, načinom življenja, vrednotami in seveda posredno tudi z odnosom do smrti.

Učitelj razrednik in njegova vloga

Učitelj nastopa tudi v drugih vlogah, kjer lahko vpliva na dijakov odnos do smrti. V vlogi razrednika se lahko na razrednih urah pogovarja o pomembnih življenjskih vprašanjih, tudi o odnosu do smrti in o običajih žalovanja, še posebej če se je zgodil smrtni primer v razredni skupnosti ali na šoli.

Razrednik lahko na razredne ure povabi tudi druge strokovnjake. V letošnjem šolskem letu sem povabila duhovnika. V eni šolski uri je s pomočjo zgodb in nalog, ki jih je zastavljal dijakom, želel pokazati različne vrednote, ki jih imajo posameznik, razredna skupnost ali širša družba. Dijake je vprašal, kaj je v njihovem življenju najbolj pomembno, vredno, kar bi ob smrti želeli predati naprej. Kaj je bilo bistveno, za kar se je splačalo živeti? Ura je bila dijakom všeč, ker je prišel nekdo od zunaj, ker so bili pri tej uri dejavni, ker je pripovedoval zgodbe iz realnega življenja. Presenetil pa je z rezultatom raziskave, ki je pokazala,

da mladim primanjkuje bivanjskih vrednot, torej zakaj sploh živijo ter kaj je smisel njihovega življenja.

Vedno več dijakov doživlja bivanjsko stisko, saj je šola preveč ciljno naravnana na uspeh. Dijak mora biti odličen v šoli, prav tako pri izvenšolskih dejavnostih, kar ga ob neuspehu lahko vodi tudi v skrajno dejanje. Učitelj razrednik mora biti občutljiv za stiske svojih dijakov, z njimi se mora veliko osebno pogovarjati – brez predsodkov – ter kot detektor opazovati in opozarjati tudi svoje kolege, psihologe in starše, če se z njegovim dijakom dogaja kaj posebnega.

V realnih primerih, ko se zgodi smrt, je razredniku težko, saj se mora ustrezno odzvati v odnosu do staršev, dijakov, zato se počuti nemočnega,

ker ni opremljen s psihološkimi znanji, pa tudi krivega, ker je spregledal stisko svojega dijaka. Šok nastopi tudi zaradi tega, ker samomora pogosto ne naredi dijak, ki bi trpel zaradi materialnih dobrin, ki bi bil neuspešen, ampak ga stori lep, pameten in celo družaben dijak.

Kadar govorim o smrti, pogosto povem zgodbo o lastnem doživljanju smrti svojih staršev. Oba sta umrla

doma, ob prisotnosti svojih otrok. Povem jim, da je največje darilo, ki ga lahko damo svojim staršem, da smo ob njih, ko se poslavljajo od življenja, če je to seveda mogoče. Darilo pa je tudi za nas, saj takrat sami pridemo do mnogih spoznanj o življenju in smrti.

Vloga vodstva šole

Pomembno vlogo, kadar se zgodi smrt v šoli, bodisi da gre za samomor dijaka, smrt zaradi prometne nesreče ali bolezni oz. za smrt dijakovih bližnjih, ima tudi vodstvo šole. Pomembno je, kako bo vodstvo ravnalo s starši, z dijakom, kakšno podporo bo dalo učitelju, kako se bo odzvalo, če starši umrlega dijaka ne dovolijo, da bi šli sošolci na pogreb; na kakšen način in ali sploh bo obvestilo druge dijake šole ipd. Ali bo to tabu tema ali pa se bo o tem govorilo v razredu? Vodstvo šole mora imeti nek protokol ravnanja.

Vodstvo lahko naredi veliko, če v šolo povabi strokovnjake (Hospic, center za socialno delo, policijo, center za mentalno zdravje, duhovnika), ki se ukvarjajo z umirajočimi, žalujočimi. Ti nam povedo, kaj lahko storimo za druge, česa pa ne moremo, kako ravnamo s svojimi občutki krivde, žalosti in jeze. S spoznanji, ki jih učitelji prejmejo na takih srečanjih, so bolj opremljeni in njihov poklic je nekoliko lažji.

Šola je pomemben del družbe, ki uči in vzgaja. Ker je smrt del življenja, jo moramo tako tudi jemati. Kakšen bo odnos družbe do umiranja, je odvisno tudi od naše učiteljske drže ob takih dogodkih, od družinskih navad (ritualov) dijakov, pa tudi od šolske politike. Smrt je del življenja. Ne smemo in ne moremo je zanikati. Kakšen odnos bomo zavzeli do nje, pa je odvisno od vseh teh dejavnikov. ■

Hospic – izziv in poslanstvo

Pogovor z dr. Marjanom Sedejem, direktorjem
Lekarne Ljubljana in Zavoda Hospic Ljubljana

✂ Emanuela Žerdin

Spoštovani gospod direktor, ko so vsi odrekli pomoč hiši hospica in se je ta morala zaradi finančne situacije zapreti, ste se Vi s sodelavci odločili pomagati, kupiti hišo in omogočiti njeno ponovno odprtje 14. februarja letos. Zakaj?

Na mesto direktorja Lekarne Ljubljana sem prišel 2013. leta. Zadal sem si nalogo, da bi javnosti pokazal pravo podobo lekarne. Ocene vseh 42 enot so bile odlične. Od možne ocene 5 so vse za prijaznost, ustrežljivost in dostopnost prejele povprečno oceno 4,5. Vrh lekarne pa je bil zelo slabo ocenjen, zato smo morali nekaj storiti. Da bi kot lekarna pomagali ljudem v vseh situacijah, smo pristopili k trem projektom: botrstvo, hospic in ambulanta pro bono. Prva dva projekta smo izpeljali, tretjega zaradi naše zakonodaje nismo mogli.

Takrat smo hiši hospica darovali 15.000 EUR in na dnevu odprtih vrat sem se prvič srečal z osebjem in vodjo hiše Tatjano Fink.

Zakaj smo spet pomagali? Mogoče je to neke vrste antropološka spodbuda? V določenem trenutku se človek nekje v svoji zavesti zbudi in se zave, da je greh imeti takšno hišo s tako plemenitim poslanstvom, a zaprto! Odločili smo se nekaj narediti, da se ta situacija spremeni.

Ali smo se prav odločili ali ne, bo pokazal čas. Imel sem zadoščenje, da sem bil v pravem trenutku na pravem mestu. Če ne bi bil direktor Lekarne Ljubljana, tega ne bi mogel narediti. Če ne bi bilo župana, ki nas je podprl in se s tem strinjal, bi hiša ostala zaprta.

Nekdo bo to imenoval Previdnost – z veliko začetnico, nekdo drug pa bi bolj enostavno rekel, da se je izkoristil pravi trenutek na pravem mestu.

Tu je tudi demografska slika v Sloveniji, ki se je zelo spremenila, saj smo vse starejša populacija. Vse bolj pogosto se srečujemo s smrtjo. Zato se je rodila želja podpreti možnosti, da ljudje ne bi umirali na prenatrpanih hodnikih ali v bolnišničnih sobah, pogosto popolnoma odtujeni od svojcev in prijateljev ... Človek se rodi v družini in v družino, zato ima tudi pravico v družini oditi s tega sveta.

Mi poskušamo smrt vsakodnevno zanikati, od nje oddaljiti mlade, pa tudi stare, tako smo iz ljudi praktično naredili robote.

Kakor koli se nekomu zdi to protislovno, toda vrednote lekarne in hospica so iste! Gre za poslanstvo, da zagotavljamo zdravje celi družini. Hospic je samo nadaljevanje dela v lekarni. Gre za enkratno vrednost življenja.

Zelo je bilo pomembno srečanje z gospo Tatjano Fink, s katero sva v veliki stiski iskala ter pregledovala vse možnosti, kje in kako nadaljevati poslanstvo hiše hospica.

Hiša je spet odprta in nudi brezplačno celostno oskrbo umirajočim. Kaj pa je bilo v tem projektu najtežje?

Nihče, zares nihče ni verjel v resničnost našega projekta, da resnično želimo nekaj spremeniti, da želimo podpreti poslanstvo hospica in udejanjiti njihovo delo!

Vsi so nas spraševali, kakšno je ozadje tega. Nihče ni verjel, da želimo pomagati, prišlo je celo do tega, da so javno govorili, da je Lekarna Ljubljana to naredila, da bi delala poskuse na umirajočih! Si lahko mislite!? Za takšne klevete bi nekdo moral odgovarjati! No, ne samo da nam niso verjeli, niso nam zaupali niti nosilci te dejavnosti v Sloveniji in so nas krivično obravnavali. To je najtežje.

Marjan Sedej

Če pomislimo, kako majhna je Slovenija, potrebe pa tako velike, potem me najbolj boli, da zaradi svojih egoističnih ali materialističnih nagnjenj ne znamo stopiti skupaj in narediti nekaj dobrega. Dvakrat, trikrat sem ponudil roko – nič se ni zgodilo ...

Prav tako ni bilo enostavno ponovno vzpostaviti tima v hiši hospica. Čeprav so večinoma člani prejšnje sestave, so se tudi oni morali prilagoditi novim razmeram. Prav tako želimo tim nadgraditi, tako strokovno kot v medsebojnih odnosih, kar je ena najpomembnejših in najbolj odgovornih nalog.

Boli tudi, če pomislimo, kako na Hrvaškem deluje stacionarni hospic, ki so ga odprli leta 2012, in da se je vodja izobraževala v našem timu ... A tam so stopili skupaj, tako 'desni' kot 'levi', tako Cerkev kot zdravstvo, in uredili situacijo. Imajo urejeno zdravstveno zavarovanje, nas pa nikakor ne morejo umestiti v del nacionalnega paliativnega programa. Veliko je tudi nerazumevanje zdravstvenih delavcev ... in ni zavedanja, da lahko stacionarni

hospic pomaga prav takrat, ko ni več pomoči.

Ali ima hiša hospica prihodnost? Ali lahko umirajoči še naprej upajo, da bo ta ustanova za njih odprta, ko bo najtežje, in to – brezplačno?

Če hoče civilizacija 21. stoletja preživeti, se mora v celoti spremeniti. Če se bosta še naprej poveljevala le kapital, moč lobijev, potem je konec te civilizacije. Kajti človek ni kapital, ni proizvodno sredstvo, človek je duševno in duhovno bitje. Temu ustrezno mora biti tudi obravnavan. Če tega ne bo, gremo v propad!

To je širši okvir celotne zgodbe. Če me zdravje ne bo izdalo in če bo šlo vse po sreči, imamo resne namere še naprej razvijati naše dejavnosti. Razmišljamo, da bi osnovali tudi dom za ostarele ali majhne enote, v kateri bi bilo do 8 oskrbovancev. Ne želimo velike ustanove. Tudi te so postale tehnologija in niso dom. Vizija je imeti dom za stare, kjer bo gospodinja imela kuhinjo in bo istočasno tudi socialna

delavka, kjer se bo odvijalo 'soživljenje' – sožitje generacij. Po mojem je prav to prihodnost takšnih projektov. Ob njih bi razvijali tudi različne pripomočke, ki bi ljudem v starosti olajšali tegobe in bili v pomoč pri aktivnem življenju.

Hospic je samo del neke družbene zgodbe, v kateri se nahaja slovenska populacija. Ponovno je treba ozavešteviti življenja vredno življenje. Zato moderna družba gleda na hospic kot na zablodo. A težko je spremeniti 70 let zablode.

Na vhodu v hišo hospica stoji 'Zaveza k duhovni oskrbi', ki so jo podpisali predstavniki 4 največjih verskih skupnosti v Sloveniji. Zakaj?

V poslanstvu hospica, ki se odvija v zadnjem obdobju *prehoda v onkranj* (A. Trstenjak), se krijejo pravzaprav trije procesi: zdravstveni, socialni in duhovni. Sporočilo je zelo jasno: zdravstvena dejavnost se izvaja po medicinski doktrini, socialna se izvaja po socialni doktrini, a duhovne doktrine, duhovne oskrbe ni bilo nikjer! Vse, kar se je

dogajalo v interdisciplinarnem timu, je bila dobra volja sodelavcev in zaposlenih v hospicu. S tem ko smo poklicali predstavnike vseh 4 največjih verskih skupnosti v Sloveniji – katoličane, pravoslavne, protestante in muslimane –, smo poskušali duhovno oskrbo postaviti na isto raven kot zdravstveno in socialno. Tako se duhovna oskrba izvaja po duhovni doktrini naših umirajočih. To je socialna inovacija, to je največji napredek, ki smo ga dosegli. Ne smemo pozabiti, da smo za isto mizo posedli verske skupnosti v obdobju najhujše begunske krize. Je pa tudi mesto Ljubljana dokazalo, da ni samo najlepše mesto nekje na Tromostovju, ampak najlepše mesto tudi v sobivanju in sožitju različnih religij. In da je najlepše tudi v tem, kako poskrbi za tiste, ki so ali bodo kmalu končali svoje življenje.

Kaj pa je Vam dal hospic?

(Nasmeh) Novo vrednost življenja; mogoče sem samo za tančico odškrnil skrivnost smrti ...

Hvala za pogovor in pogum! ■

Uradno odprtje Hiše Ljubhospica.

Doslednost

✍ Petra Krulc

Doslednost je tako naloga staršev kot učiteljev, ki z otrokom ali mladostnikom preživijo veliko časa. Pri tem smo najbolj uspešni, če smo dosledni v prvi vrsti mi sami, saj je zgled najboljši učitelj. Najbolje pri tem pa je, da se s tem močno dvigne tudi učiteljeva avtoriteta, ki v sedanjem času močno pada.

Ko govorimo o doslednosti, večina ljudi najprej pomisli na dokaj strogo in natančno upoštevanje nekih pravil. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika pojem 'dosleden' pomeni tistega, ki dela, vedno ravna po določenih načelih.

S pojmom smo se srečali najprej v okviru lastne družine, ko so naši starši poskušali bolj ali manj dosledno izpolnjevati osnovna vzgojna načela. Slej kot prej pa se je večina nas znašla v starševski vlogi, ko vedenjske in vzgojne vzorce, ki smo se jih naučili od lastnih staršev, prenašamo na svoje otroke. Nekaj je takih, ki so nas med odraščanjem motili in se jih trudimo spremeniti, da ne bi ponavljali njihovih napak. Takrat si močno prizadevamo oblikovati jasna stališča o obnašanju in navadah, ki jih bomo pri svojih otrocih dopuščali oziroma jim jih skušali globoko ozavestiti.

Odgovornost, da privzgojimo doslednost, pa ni le naloga staršev, ampak tudi pedagoških delavcev. Šole namreč niso le izobraževalne, ampak tudi vzgojne ustanove. Vseh vzgojnih momentov, ki jim sledimo v domačem okolju, v šoli ne moremo v polni meri izvajati, a odgovornost je ena od ključnih vrlin, ki jo morajo v prvi vrsti ponotranjiti učitelji, nato pa njihove-

mu zgledu sledijo še učenci oz. dijaki. To pa ne velja le za osnovo šolo, ampak tudi za vse srednješolske programe.

Pedagoški delavci se z doslednostjo srečujemo pri vsakodnevnem strokovnem delu, pri poučevanju ter vodenju razredne skupnosti. Pri tem sama narava predmeta ni pomembna. Vseeno je, ali poučujemo družboslovne ali naravoslovne predmete. Jasni cilji, ki jih želimo in moramo doseči v celotnem šolskem letu, in sprejemljive oblike vedenja morajo biti opredeljeni, zastavljeni in natančno predstavljeni že na samem začetku.

Trudim se, da v vsakem oddelku, kjer poučujem, v uvodni uri predstavim snov, načine in oblike dela, načine in oblike preverjanja in ocenjevanja znanja, svoja pričakovanja ter tudi osnovna pravila kulturnega vedenja in medsebojnega sporazumevanja. Posebej sem pozorna, da so prve ure v vseh oddelkih čim bolj enako izvedene. V naslednjih pa se zelo kmalu pokaže, kako dosledno se dogovorjenega držimo; ne le dijaki, ampak tudi jaz kot učiteljica. Razrede sestavljajo dijaki iz različnih socialnih okolij, v zadnjih letih pa je veliko dijakov priseljencev, kar različnost in drugačnost še znatno poveča.

“*Dosledno učiteljevo ravnanje v razredu od nas zahteva resnično veliko mero samodiscipline, da ne podležemo lastni malomarnosti, ko je mnogokrat lažje popustiti ali preprosto zamižati na eno oko kot pa se soočiti z neljubo situacijo.*”

Po devetih letih poučevanja opažam, da je treba vsako doslednost prilagajati posameznemu oddelku. Nekaj, kar lahko pozitivno in konstruktivno uveljavljamo v enih razredih, se

v drugih izkaže za povsem nemogoče. Prikrojena pravila lahko v kakšnem razredu celo izboljšajo končne zelene rezultate. Ko dijake ob zaključku pouka vprašam za mnenje o preteklem poučevanju, jih presenetljivo veliko izpostavi ravno moje dosledno ravnanje ob odstopanju od prvotnih pravil, zahtev, dogovorov.

Upam si trditi, da so dijaki bolj zadovoljni z učiteljem, ki zahteva sprotno delo, disciplino in predvsem drži dano besedo.

Dosledno učiteljevo ravnanje v razredu od nas zahteva resnično veliko mero samodiscipline, da ne podležemo lastni malomarnosti, ko je mnogokrat lažje popustiti ali preprosto zamižati na eno oko kot pa se soočiti z neljubo situacijo.

Menim, da si posebno spoštovanje v razredu pridobim, ko skušam čim bolj enako obravnavati vsakega posameznika. Naučila sem se, da vsem dosledno opravičim oziroma ne opravičim pozabljanja učnih pripomočkov, opravljanja domačih nalog in drugih obveznosti. Težave nastanejo, ko dijakom omogočim napovedano ustno preverjanje znanja, ki se ga nekateri ne držijo. Takrat so ob mojem nedoslednem ravnanju prizadeti tisti, ki svoje dolžnosti resno in spoštljivo izpolnjujejo. Velika učiteljeva napaka je, da nekomu, ki se kar naprej izogiba svojim šolskim obveznostim, ne dodeli ustrezne kazni oziroma ga ne sooči s posledicami njegove neodgovornosti zaradi nedoslednosti spoštovanja dogovorjenih pravil. Ko takemu učencu jasno pokažemo svojo odločnost in doslednost, zadostimo tudi tistim, ki se trudijo upoštevati vse načrtane meje in ravnajo v skladu z našim dogovorom.

Enakega doslednega ravnanja se skušam držati tudi pri vodenju od-

Foto: Petra Buharčič

delčne skupnosti. Najlažje je, ko učitelj npr. v srednji šoli opravlja delo razrednika v istem oddelku od prvega do četrtega letnika. Tudi tukaj je treba zelo podrobno predstaviti pravilnik o šolskem redu in ukrepe ob kršitvah le-tega. Vsakega posameznika v razredu poskušam obravnavati karseda objektivno, kar se v realnih situacijah pogosto izkaže kot težko, saj je dober pedagog tisti, ki zna pokazati lastna čustva in jih prepoznati tudi v mladostniku, s katerim se pri svojem delu vsak dan srečuje.

Biti človek do človeka se mi pri delu z odraščajočimi otroki zdi enako pomembno kot dosledno izvajanje vseh zastavljenih ciljev. V višjih letnikih se pogosto srečujem z neopravičenim izostajanjem, ki je povezano predvsem z izogibanjem napovedanemu preverjanju znanja. Dijaki ne pozabijo na zahtevo oz. pričakovanje doslednega upoštevanja pravil, ampak z različnimi izgovori opravičujejo svoje (ne)dejanje. Teža vrednote doslednosti se namreč kaj hitro prenese v prakso. Dokler se o tem z dijaki le pogovarjamo, so vsi takoj za to, da je doslednost vrlina, ki

jo želijo usvojiti. Težava nastopi, ko ugotovijo, da je pot za dosego oz. ponotranjenje te vrednote težka. Takrat poskušajo z različnimi izgovori zmanjšati pomembnost doslednosti. S tem opravičujejo svoja dejanja. Če učitelj ni odločen in ne vztraja pri pravilih, ki jih skupaj z dijaki sprejme, naredi dijakom največ škode. S svojim nedoslednim ravnanjem jim namreč daje negativen zgled. Pravila sicer so, a jih je možno, če le imaš dober izgovor, vedno znova prekršiti. In če si v tem spreten, te celo negativne posledice ne doletijo. In ravno to je tisto, česar se moramo učitelji izogibati. Ničkolikokrat ponovljene besede 'vzgajamo z zgledom' tako dobijo v vsej svoji razsežnosti pravi pomen. A v prvi vrsti nagovorijo učitelja.

Ko se v takih primerih pedagoško in strokovno odzovem pri resnično vsakem posameznem kršitelju, občutno zraste moja avtoriteta učitelja pred razredom, pa tudi kršitelj ne ponovi istih napak. Ob zaključku štiriletnega šolanja so dijaki celo hvaležni za moje dosledno izrekanje alternativnih in vzgojnih kazni, saj sem s tem mnoge

prisilila, da so se vrnili na pravo pot. Pri tem pa sem jih utrjevala v doslednosti.

Da lahko svoje delo kakovostno opravljam, je odvisno tudi od staršev dijakov. Trudim se za pristno medsebojno sporazumevanje, ki omogoča, da dijaku kršitelju celostno pomagamo – v družinskem in šolskem okolju. Veliko je tudi primerov, ko me starši ne želijo podpreti pri doslednem upoštevanju pravilnika o šolskem redu, vendar skušam kljub temu ukrepati v skladu s predpisanimi pravili naše šole. Povsem zagotovljen pa je uspeh takrat, ko so dosledni vsi učitelji oddelčnega učiteljskega zbora in ob enakem neprimernem ravnanju enako ukrepajo. Takrat šola kot vzgojno-izobraževalna ustanova uspešno opravi svoje delo. ■

Literatura

Zupančič, Maja; Justin, Janez (1991): *Otrok, pravila, vrednote: otrokov moralni in socialni razvoj*. Radovljica: Didakta.

Žlebnik, Leon (1963): *Psihologija otroka in mladostnika. Del 2: Otroštvo*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Žorž, Bogdan (2012): *Vzgoja za vrednote*. Koper: Ognjišče.

Srečanje s Slomškom

✍️ Jože Mlakar

S Slomškom sem se srečal že zelo zgodaj, ker je o njem večkrat govoril oče, seveda z besedami, ki so mi tega moža naslikale v svetniškem sijaju. Bil sem premlad in preveč razborit, da bi tak lik name napravil večji vtis. Pač pa sem se kmalu srečal tudi z Blažetom in Nežico, a ne v nedeljski šoli, temveč v vesolju. Takrat je namreč v Pionirskem listu izhajal znanstvenofantastični strip Blaže in Nežica v vesolju.

'Odmrznjeni' Slomšek

Od teh mladih let je potem Slomšek ostal nekako 'zamrznjen' v moji zavesti, dokler ni postopoma stopil popolnoma v ospredje mojega razmišljanja o uspešni in učinkoviti pedagogiki. Kljub staromodnosti jezika, v katerem danes beremo Slomška, je njegov pedagoški koncept brezčasen in zato tudi danes moderen. Izpostavil bi dve njegovi temeljni ideji, s katerima je prežeto vse njegovo pedagoško delovanje.

Najprej ideja o nujnosti vzgoje otrok k dostojnosti in občemu spoštovanju vsega, kar ljudem prinaša mir, zadovoljstvo in blaginjo; in drugič: naravnost učnih metod k učenju ter utrjevanju temeljnega znanja in spretnosti, na katerih lahko gradimo umno in uspešno gospodarjenje ali pa nadaljnje učenje na vseh stopnjah, od poklicnih šol do univerze. Branje drobne knjižice *Blaže in Nežica v nedeljski šoli* nas opomni na mnoge zablude današnje permisivne in površne vzgoje. Zato se v narodu izgublja čut za omikanost. Sam omikanost

razumem kot združitev olikanosti, prijaznosti, izobraženosti in kulturnosti. Prav ta združenost temeljnih človeških vrlin uvršča Slomška v vrh slovenskih pedagogov.

Slomšek, zavetnik učiteljev

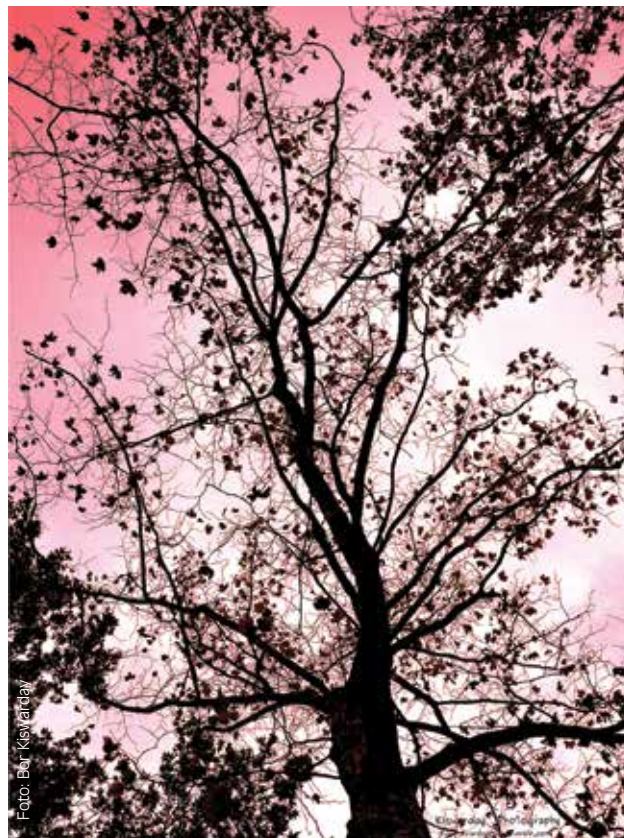
Društvo katoliških pedagogov Slovenije je Slomška sprejelo za svojega zavetnika. S to odločitvijo je društvo sprejelo Slomška tudi kot velikega učiteljskega vzornika in kot strokovno avtoriteto, na kateri je mogoče graditi osebno učiteljsko kariero. Ob tem ima društvo veliko moralno dolžnost, da promovira Slomška v javnosti ter da v teoriji in praksi spodbuja razvoj antropološke holistične pedagoške doktrine, za ka-

tero je enega od temeljnih kamnov prispeval prav naš zavetnik.

Učitelj s pedagoškim navdihom

Za Slomška velja misel Leroya Eimsa o presežnem učinku učitelja: "Učitelj je, kdor vidi več kot drugi, dlje kot drugi in prej kot drugi." Povedano v starozaveznem jeziku, je učitelj prerok, človek, ki so mu razodete stvari, ki jih drugi ne vidijo. Njegova naloga je, da svoje spoznanje posreduje drugim. Zato učitelj ne more biti kdor koli. Učitelj s pedagoškim navdihom, s preroško besedo govori v duhu resnice, z jasnim poudarkom, kaj je prav in kaj ni. Poslušalcem – učencem – posreduje misli, ki jih ti spoznajo kot svoje lastne, pa

zanje niso vedeli, da jih imajo. To sproži popolno povezanost učitelja z učenci, ker jim razodeva njih same; takšne, kakršni so v samem sebi in v svetu, v katerem živijo. Učitelj – prerok se ne meni za učne načrte in ČRUS-e, (časovno razporeditev učne snovi) ker njegovo bogastvo in védenje, predvsem pa modrost močno presegajo šolsko politiko in njena pravila ter navodila. Učitelj te vrste ni papagaj modnih trendov, ne ovca javnomnenjskih in političnih 'liderjev' vseh vrst. Je to, kar si od učitelja želi vsak učenec: da vidi več, dlje in prej. ■

Profesorici Logar v spomin

✍ Magdalena Jarc

Žalostna sem bila, ko sem izvedela, da je umrla najbolj mila profesorica matematike, kar sem jih poznala, gospa Ivana Janka Logar.

Nikoli ne bom pozabila debelih solz, ki so mi polzele po licu, ko sem dobila prvi cvek pri matematiki v prvem letniku gimnazije. Z bolečo izkušnjo novopečene dijakinje sem s strahom potrkala na vrata njenega doma. Gospa Janka je vse razumela in me vzpodbudila, naj delam vaje. Veliko vaj, cele zvezke. "Odprlo se bo," je rekla in se je. Ni se naveličala spet in spet razlagati. Ko sem začela dobivati boljše ocene, se je s tistim milim nasmeškom, ki je izražal vero vame, veselila z mano. Najbolj trdoglave, ko res ni šlo, je znala prisrčno vzpodbuditi: "No, no, nikar ne trapajte."

Za svoje delo je odklanjala plačilo. Bila je velika v svobodi do materialnih dobrin. Vedela je, da je za življenje malo potrebno. V tej svobodi je druge

postavljala na prvo mesto. Če je kaj prejela, je rada podarila naprej.

Tako je pomagala meni in mojim otrokom, kadar se je zataknilo, in bratovim in sestrinim in še mnogim, premnogim, ure in ure sklonjena nad nalogami – iz ljubezni do nas. Nosila je debela očala in si pri branju večkrat pomagala še s povečevalnim steklom. Po operaciji mrežnice na očeh ni več potrebovala očal. Lahko smo se zazrli v njene mile oči, ki so odkrile lepoto njene duše.

Rodila se je v globoko verni krščanski družini v Ljubljani, 17. 12. 1928. Bila je druga od štirih otrok. Osnovno šolo in gimnazijo je obiskovala pri sestrah uršulinkah v Ljubljani, kjer je leta 1947 tudi maturirala. Isto leto se je vpisala na filozofsko fakulteto v Ljubljani, na oddelk za matematiko in fiziko. Po diplomi se je z vso predanostjo posvetila pedagoškemu poklicu. Službovala je na gimnaziji v Kočevju in Stični ter na srednji ekonomski šoli in na srednji zdravstveni šoli v Ljubljani. V letih komunizma, ko je bilo vernim učiteljem težko ostajati zvest krščanskim

načelom, ni klonila. Vselej je ostala pokončna.

Tudi po upokojitvi je z veliko vne- mo in požrtvovalnostjo številnim di- jakom nudila pomoč pri matematiki in fiziki. Kako se je razveselila vsakega uspeha učencev, ki so uspešno zaklju- čili razred ali maturo!

Vse življenje je ostala samska. Z veliko ljubeznijo pa je spremljala svo- je nečakinje in nečake na njihovi ži- vljenjski poti. Njen dom je bil zavetje ob življenjskih pretresih. Več let se je vozila na Hrvaško pazit otroka svoje nečakinje.

Zadnji dve leti je zaradi bolezni ži- vela v Domu svete Katarine v Mengšu. Ko sva jo s hčerko nekaj mesecev pred smrtjo obiskali, ni nič tožila. Posvetila se nama je z neverjetno zbranostjo in naju ob koncu obiska s težavo pospre- mila do izhoda, saj se je že opirala na palico.

Od nas se je poslovila v UKC Lju- bljana, 2. 8. 2016.

Draga ga. Janka, naj vam bo Bog bogat plačnik za vso dobroto, nam pa boste nepozaben vzgled ljubezni do mladine! ■

Usmiljeni kakor Oče

✂ Janez Poljanšek

*“Vam pa, ki poslušate, pravim:
Ljubite svoje sovražnike, delajte
dobro tistim, ki vas sovražijo.*

*Blagoslovajte tiste, ki vas
preklinjajo, in molite za tiste, ki
grdo ravnaajo z vami. Tistemu,
ki te udari po enem licu, nastavi
še drugo, in kdor ti hoče vzeti
plašč, mu tudi obleke ne brani.*

*Vsakemu, ki te prosi, dajaj, in
če kdo vzame, kar je tvoje, ne
zahtevaj nazaj. In kakor hočete,
da bi ljudje storili vam, storite vi
njim. Če ljubite tiste, ki ljubijo
vas, kakšno priznanje vam gre?*

*Saj tudi grešniki ljubijo tiste, ki
njih ljubijo. Če namreč delate
dobro tistim, ki delajo dobro
vam, kakšno priznanje vam gre?*

*Tudi grešniki delajo isto. In če
posojate tistim, od katerih upate
dobiti nazaj, kakšno priznanje
vam gre? Tudi grešniki posojajo
grešnikom, da prejmejo enako.*

*Vi pa ljubite svoje sovražnike.
Delajte dobro in posojajte, ne da
bi za to kaj pričakovali. In vaše
plačilo bo veliko in boste sinovi
Najvišjega, kajti on je dober tudi
do nehvaležnih in hudobnih.*

*Bodite usmiljeni, kakor je
usmiljen tudi vaš Oče!”*

(Lk 6,27–36)

“Usmiljeni kakor Oče”, geslo jubilejnega leta usmiljenja, je vzeto iz zgornjega odlomka, enega od najzahtevnejših

v evangeliju, saj govori o ljubezni do sovražnikov. Naša drža v ljubezni in usmiljenju do sovražnikov naj bi bila kakor Očetova. Je to sploh mogoče? V času vojne v Bosni in Hercegovini sem študiral v Rimu, skupaj z nekaj sobratih jezuiti, ki so bili iz Bosne. Spominjam se, kako je nekoč eden od njih po maši, med katero smo brali prav pričujoči odlomek, dejal: “Ne, tega pa zdaj ne morem slišati ne sprejeti, prehudo je. Uničili so mi dom, pregnali moje domače, ne vem, kje so moji bratje in ali so sploh še živi. Predolgo že traja ta vojna. Da bi zdaj ljubil sovražnike? Ne, ne morem. Pretrda je ta beseda, prezahtevna.” In vendar, pred nami je evangelij, vesela novica. Božja beseda odgovarja na najgloblja hrepenenja našega srca in jih more potešiti. Naše srce je ustvarjeno tako, da more ljubiti tudi sovražnike, sicer nam Jezus ne bi dal te zapovedi. Še več, težja je zapoved, več veselja prinaša, ko jo skušamo živeti, in bolj nas utrjuje v zaupljivem občestvu z Bogom in bližnjimi. Poglejmo razodeto Božjo besedo malo поблиže.

Delajte dobro

Jezusova zapoved ljubezni do sovražnikov ne govori o čustvovanju in doživljanju neke simpatije do tistih, ki nas sovražijo, ki nas preklinjajo in grdo ravnaajo z nami. Ljubezen namreč prepogosto povezujemo (zgolj) s čustvi, čutenjem, doživljanjem naklonjenosti in bližine. V tem pomenu se zato ta zapoved res zdi nemogoča, saj vemo, kako težko je ‘zapovedovati’ svojim čustvom in vplivati na lastno doživljanje. Jezus pa se bolj osredotoči na to, kar nam je – v moči njegove milosti – mogoče. Najprej pravi, naj delamo dobro tistim, ki nas sovražijo. Tu je pomemben poudarek, ki v prevodu ni tako viden. Ne gre za kakršno koli dobro

delo, ki ga storimo sovražniku, temveč za dobro, ki bo *zares dobro* za tistega, ki sovraži. Dobro, ki mu bo pomagalo k morebitnemu spreobrnjenju. Tako so delali in še delajo mučenci: ko umirajo, molijo za sovražnike. S to svojo držo ohranjajo možnost tistim, ki jih mučijo, da se presenečeno vprašajo, kako je mogoče, da njihove žrtve umirajo brez maščevanja, v miru in z molitvijo na ustnicah. To pomeni delati dobro tistim, ki nas sovražijo.

Govorite dobro

Jezus nadaljuje, naj blagoslovljamo tiste, ki nas preklinjajo. Dobesedno to pomeni, naj rečemo kaj dobrega tistim ali o tistih, ki nam govorijo kaj slabega, žaljivega, ponižujočega. Tu vidimo, da ne gre za čustvovanje, temveč za odločitev naše volje. Četudi v sebi ne gojimo nekih čustev naklonjenosti in bližine do sovražnika, mu lahko rečemo kaj dobrega. To je stvar odločitve, ne čustev. Gre za neko temeljno spoštovanje, ki gre vsem ljudem. Pogosto smo v skušnjavi, da o nasprotniku govorimo kaj slabega za njegovim hrbtom, da opravljamo ali obrekujemo. Tudi tu je potrebno to temeljno spoštovanje, ki je najprej v tem, da o drugem ne govorimo nič slabega. To nam je mogoče: samo usta imamo zaprta, pa gre. V sebi lahko čutimo odpor, celo sovraštvo do drugega, a še vedno smo lahko tihi. Potem pa morda lahko rečemo tudi kakšno dobro besedo o njem. Tudi to nam je mogoče, saj spet ni odvisno od našega čutenja. In če ne najdemo ničesar dobrega na tistem, ki nas je žalil in ponižal? Kaj malega si izmislimo (brez pretiravanja!). Kakor se namreč širi opravljanje, tako se (sicer bolj počasi, a vendarle) širi tudi dobro. Morda bo prišlo na uho tistemu, ki nas je preklinjal in – kdo

ve, dobra beseda dobro mesto najde. Ali kakor pravi puščavnik sv. Makarij Egiptovski: "Slaba beseda naredi tudi dobre (ljudi) slabe, dobra beseda pa tudi slabe naredi dobre."

Molíte

"Molite za tiste, ki grdo ravnajo z vami," nadaljuje Jezus. Dobesedno: molite za tiste, ki vas obrekujejo. Izmed zla, ki nas lahko zadene od ljudi, je obrekovanje nekaj najtežjega. Četudi obrekovalcu odpustimo, težko pozabimo. Ko se srečamo z njim, smo težko prijazni z njim. V nas ostaja neka žalost, ki se težko izkorenini. Jezus zato predlaga molitev, ki nam je znova mogoča, saj ni odvisna od naših čustev. Sv. Maksim Spoznavalec je v *Stoticah o ljubezni* zapisal misel, vredno globokega premisleka: "Kolikor iz srca moliš za tistega, ki te je obrekoval, toliko bo Bog (o nasprotnem) prepričal vse, ki so se (zaradi njegovega obrekovanja nad teboj) pohujšali." Kako ravnamo mi, kadar nas kdo obrekuje? Ponavadi se razburimo, branimo, skušamo dokazati resnico in podobno. Maksim pa v Jezusovem duhu priporoča srčno molitev za obrekljivca.

Nastavite še drugo lice

"Tistemu, ki te udari po enem licu, nastavi še drugo," je naslednja zahtevna Jezusova beseda, ki pa je ne smemo vzeti dobesedno. Ko je namreč Jezusa v sodnem procesu pred križanjem nekdo udaril po licu, mu Jezus ni nastavil drugega lica, temveč ga je vprašal, zakaj ga bije. Naš Učitelj nam želi reči, naj bo naš odgovor na nasilje drugega takšen, da bo dober za tistega, ki je nasilen. Potrebno je modro razločevanje. Včasih je treba tiho prenesti udarec, drugič dopustiti še en udarec, tretjič reči kakšno besedo, četrtič udariti nazaj (z ljubeznijo, s pedagoško modrostjo, kakor je egiptovski Jožef ljubeče 'tepel' svoje brate, da so se spreobrnili – gl. 1 Mz 37sl.).

Milost

Proti koncu odlomka Jezus trikrat ponovi: "Kakšno priznanje vam gre?"

Če namreč ljubimo samo tiste, ki ljubijo nas, kakšno priznanje nam gre? *Priznanje* je prevod grške *charis*, ki jo prevajamo tudi z *milost*. Iz te besede izhaja izraz evharistija. Lahko bi torej prevedli: Če ljubite samo tiste, ki vas ljubijo, kakšna je vaša milost? Kakšna milost se razodeva v vašem ravnanju? Ali se v vašem ravnanju vidi, da se vam je zgodila kakšna milost, da ste prejeli kakšen dar? Naš odziv ali naš odgovor na zlo, ki nas zadene s strani drugih, naj bi namreč razodeval, da smo bili

kristjani deležni nekega posebnega daru milosti, ki nam omogoča, da ravnamo drugače. Nekaj pomembnega se nam je zgodilo, nekoga smo srečali in zato lahko odgovarjamo na zlo drugače, to pomeni z ljubeznijo, odpuščanjem, usmiljenjem. Ker se nas je Gospod usmilil, smo torej tudi mi lahko usmiljeni z drugimi. Ali še bolje: prejeli smo Božje usmiljenje, ki deluje v nas in se razodeva tudi drugim ljudem, vsem – dobrim in hudobnim. ■

Foto: Matej Hozjan

Odgovornost učitelja

Kako videti 'problematičnega' učenca kot izziv in ne kot problem

✍ Janja Dermastja

Že kot majhna deklica sem si želela postati učiteljica. Spomnim se, da sem po postelji razvrščala vse mogoče plišaste igrače, pred vsako postavila list in pisalo in pouk se je začel. Dajala sem ogromno domačih nalog ... In res sem postala profesorica nemščine ter jo 19 let redno poučevala. Najprej dve leti na snovni šoli in kasneje še 17 let na gimnaziji. Sedaj pa že dve leti vodim različne delavnice po šolah. Torej je za mano 21 let pedagoškega dela za katedrom.

Pomemben je odnos

Spominjam se svojih prvih let poučevanja: ker sem bila še malce negotova, sem se za krinko strogosti včasih tudi skrivala. Skrbelo me je, da me dijaki ne bodo jemali resno. In sem bila kar 'mali zmaj', ki je včasih tudi na neprimeren način ustvaril red. Ja, tudi glas sem kdaj povzdignila. Rezultat: slabo vzdušje v razredu, dijakom nisem bila preveč všeč, nemščine se niso radi učili. Bila pa sem dovolj pogumna, da sem se iskreno vprašala, kaj lahko naredim drugače, da bom še vedno ohranjala avtoriteto, a ostala spoštljiva do dijakov. Žalila nisem nikoli, znali so povedati tudi, da sem bila poštena in objektivna. A nekaj je včasih manjkalo. To je bil *odnos*. Najprej odnos do same sebe. Ko sem ga zgradila, kot je treba, sem bila sposobna ustvariti kakovosten odnos s svojimi dijaki. Za to je res potreben pogum in iskrenost do sebe. In včasih boli. Boli, ko se zavedaš, da sam ustvarjaš razmere v razredu. Še kot učiteljica sem začela z delom na sebi.

Sama s seboj sem se dogovorila, da si ne bom več dovolila, da me izzivanje dijakov spravi s tira in da službe ne bom več nosila domov. In zgodilo se je – v trenutku samospoštovanja sem dobila ogromno spoštovanja od dijakov. Večina jih je tudi vzljubila nemščino. Že sam izraz 'disciplus' pomeni "tisti, ki radostno sledi". Učenec je torej lahko motiviran le, ko se dobro počuti.

Uspelo mi je vzpostaviti jasna pravila v razredu ter imeti dobre odnose. In naenkrat se je vse zazdelo čisto drugače – enostavno. Pouk je bil zanimiv. Učenci so morali biti ves čas dejavni in poučevanje je postalo resnično čudovito. Brez borbe za premoč, brez 'dresure', da bo red, brez pridig. Le zgled. Če zahtevam točnost od učenca, bom sama točna. Če želim spoštovanje, bom spoštljiva. Če želim, da so delavni, bom sama delavna – z dobro pripravo učne ure.

Za učiteljevo učinkovitost je torej ključno, da zna z razredom vzpostaviti dober stik in ohranjati avtoriteto. Če želimo to doseči, je nujno, da imamo pri sebi razjasnjeno, kaj sploh želimo. In kako bomo to dosegli? Jasna pravila, meje in posledice so ključnega pomena za dober pouk. Učenec mora vedeti, kakšne posledice bo nosil, če bo kršil pravila ali prekorajčil meje. In tu nastopi ključno, da učenci upoštevajo in spoštujejo učitelja – doslednost. Če te ni, nas učenci ne bodo jemali resno. Za tem stojim in bom vedno stala, ker sem sama to izkusila. Otrok oz. mladostnik mora preizkušati meje, da ve, kje je, do kam sme. Učitelj pa je tisti, ki je odgovoren za to, da te meje na spoštljiv način ohranja.

Izhodišče je razumevanje

Danes, ko individualno obravnavam učence, ki jih šola ali učitelji

označijo za 'problematične', imam možnost pogledati v ozadje teh otrok oz. družin. Večina je žrtev staršev, ki se ne znajdejo v svoji vlogi. Bodisi so to preveč popustljivi ali prestrogi starši; preveč ali premalo zahtevni. A najbolj zmedeni so otroci, kjer je starš enkrat popustljiv (navadno pri nepravilih rečeh) in potem prehaja nazaj v strogost. In ker ima zaradi svoje pretirane strogosti ali nepremišljeno izrečenih kazni slabo vest, zopet popusti otroku. Otrok ne ve, pri čem je. Vsi ti otroci dobesedno kričijo po mejah in varnosti. Občutek varnosti pa lahko otrok vzpostavi v sebi le, ko mu odrasli ustvarimo take pogoje in razmere. To pomeni, da od nas z našim vedenjem in odzivom dobiva sledeča sporočila: da je vreden, da je sprejet tak, kot je – z vsemi pomanjkljivostmi in odlikami, da je enkrat in da je ljubljen. In da ve, kaj sme in česa ne. Če tega ni, bo otrok lahko razvil identiteto nasilneža, nesposobneža, zgage, klovna. Skratka, na različne načine bo iskal pozornost ali kričal na pomoč. Motil bo pouk, ga namenoma rušil, spodbijal avtoriteto bodisi učitelju ali staršem, se agresivno vedel do sošolcev. Vse to so znaki nizkega občutka lastne vrednosti otroka ali mladostnika.

Če kot učitelji razumemo ozadje vedenja teh 'problematičnih' učencev, tega ne bomo jemali osebno. In ne bomo ponujali premoči, se zapletali v nesmiselne boje z njim, ampak bomo ponudili pomoč. Kako?

Ob neprimernem vedenju se z otrokom pogovorimo na samem. Dovolimo mu, da izrazi vsa čustva. Če je močno razburjen, vemo, da deluje njegova desna možganska polovica močneje, in naša naloga je, da se z njo uskladimo. Poslušamo ga, povzemamo in mu predvsem damo čas, da se razbremeni vseh težkih neprijetnih

čustev. Ko se umiri, je čas za grajenje mostu na levo možgansko polovico. Učenec naj sam začne razmišljati, kaj je pridobil s svojo izbiro vedenja. Npr., da je močno udaril sošolca. Vprašamo ga, kaj mu je to dejanje prineslo dobrega in kaj slabega. Na list papirja lahko zapiše vse pozitivno in vse negativno, kar mu je prinesla njegova odločitev. Gre za ozaveščanje in prevzemanje odgovornosti učenca za lastna dejanja in vedenje. Tako se učitelj v trenutku znebi potrebe po moraliziranju, pridigi, dopovedovanju in prepričevanju. Kajti vse naštetu ne more prinesiti rezultata, ker učenec ogluši. Čisto vsak

premoč? Pravilo, ki naj bi se ga držali, je t. i. "sendvič pohvala". O učencu povemo nekaj konkretnega – pozitivnega, potem navedemo možnosti za izboljšavo in na koncu dodamo splošno pohvalo. Starš naj bi šel iz šole boljše volje, kot je prišel v šolo, sicer bo doma svojo napetost lahko stresel na otroka. To se dogaja vse pre pogosto. Če otroka le kritiziramo, se starš lahko počuti napadenega s strani učitelja. Dobi občutek, da je slab starš. Svojo frustracijo in nemoč pa doma sprostí na otroku z neprimernimi odzivi: kričanjem, pridiganjem, moraliziranjem, celo tepežem. Tak otrok ne more in ne

delovati. Znajde se v začaranem krogu. Kaj lahko naredimo? Vsi ti 'problematicni' otroci so močno ranjeni otroci. Ti otroci si želijo pridobiti le ljubezen, spoštovanje in priznanje, sicer šola zanje postane osebna grožnja. Obrambno vedenje pa se lahko še poglobi. Ti otroci potem resnično ne dokončajo šole, lahko se vdajo alkoholu in drogami. So zelo kritični in druge krivijo za vse, v sebi se počutijo popolnoma neprimerne in nesprejete. Močno potrebujejo varnost, občutek, da so ljubljeni in sprejeti. Ko to dosežemo, bodo sposobni nase pogledati bolj realno.

Foto: Matej Hožjan

učenec pozna pravila; že v vrtcu otroci poznajo vsa pravila. Zato ne podcenjujmo otrok s stalnim pridiganjem o lepem vedenju. Poznajo jih. Naučiti jih moramo, da sami začnejo prevzemati odgovornost za svoje odločitve. To dosežemo tako, da otrok začne razmišljati. In seveda tudi starši.

Kritika in pohvala

V vseh teh letih in individualnih obravnavah s starši sem spoznala, da se večina staršev boji učiteljev, učitelji pa staršev. Tako je slaba komunikacija kljub dobronamernosti hitro tu. Tu se zopet pojavlja odločilno vprašanje za učitelje: ponujate staršem pomoč ali

bo sam od sebe izboljšal vedenja. Ko ves čas posluša o sebi le slabo, se tako tudi obnaša, saj je podzavestno mnenja, da se to tako ali tako pričakuje od njega. Enako neuspešen je v šoli. Globoko v sebi ne verjame, da zmore (ker mu to sporoča okolica), in ne bo niti tvegala, saj se močno boji neuspeha. In vsak nov neuspeh je zanj potrditev, da je nesposoben. Počuti se nevrednega, neprimernega. To svojo notranjo nevrednost izraža navzven tako, da s svojim neprimernim vedenjem drugim sporoča, da je nevreden. Svoje notranje dogajanje kaže navzven. Postane tarča groženj in kritike staršev ter učiteljev, ki želijo, da bi se učenec spremenil. Pa ne deluje, ker ne more

In starši? Sporočite jim vse, kar ste do sedaj v šoli že poskusili, in jim vrzite žogico odgovornosti z vprašanjem: "Kaj menite, kako se počuti vaš otrok, da počne vse te stvari? Kaj boste torej vi naredili?" Predlagajte jim še dodatno strokovno pomoč ali terapije, kajti pogosto sami ne bodo zmogli, ker ne znajo ali resnično ne zmorejo. Ni starša, ki bi namenoma poškodoval otroka z neprimernimi vzgojnimi pristopi, a za njimi se skrivajo prepričanja, ki škodujejo otroku. Ker so tako zakoreninjena, jih starš ne prepozna, zato potrebuje pomoč. Vzgoja pomeni delo na sebi in posledično osebno rast staršev. Enako velja tudi za vzgojitelja ali učitelja. ■

Odločam se in sprejemam odgovornost za svoje odločitve

Predlog za razredno uro

✍ Monika Walter

Tisti, ki se ukvarjamo z mladimi, se premalo zavedamo, kakšno poslanstvo nam je zaupano.

Sooblikujemo in krepimo mladostnikovo samopodobo, mlade spremljamo pri osebnostnem razvoju in jim pomagamo, da se razvijejo v odgovorne ljudi. Na gimnaziji poučujem slovenščino. Učni načrt mi pušča malo svobode pri obravnavanju učne snovi, vendar kljub temu vedno znova poskušam pri mladih krepiti vrednote.

Ena izmed vrednot, ki jo moramo učitelji spodbujati pri mladih, je: odločiti se – pravilno ali napačno – in sprejeti odgovornost za svojo odločitev. Še posebej sedaj, ko živimo v času, ko starši po tekočem traku prevzemajo/mo odgovornost za svoje otroke.

Cilji:

- razvijati občutek za odgovornost;
- spodbujati odprtost;
- sprejemati kompromise;
- pomagati učencu, da razmišlja o težjih odločitvah.

Pripomočki:

- sedem plastificiranih listov s črkami: O, D, L, O, Č, A, N, J in E;

- listi v obliki stopal, ki so v treh različnih barvah, na eni strani prazni, na drugi strani pa je napisanih sedem odločitev;
- plastificirani listi z besedami: *priljubljenost, spremembe, odgovornost, strah*;
- košarica z listi, na katerih so napisane različne misli.

Metode dela:

- motivacijska igra;
- uvodna razlaga;
- individualno delo;
- skupinsko delo.

Motivacija

Razredno uro/delavnico začnemo z motivacijsko igro *Ali imaš rad svojega soseda*. Igro izvedemo tako, da vsi učenci sedijo v krogu, razen enega, ki

stoji in se postavi pred nekega učenca ter ga vpraša: *Ali imaš rad svojega soseda?* Učenec lahko izbira med dvema možnostma. Če odgovori z *da*, se levi in desni učenec zamenjata, tisti, ki stoji, pa se usede na izpraznjeni stol. Druga možnost je, da učenec odgovori z *ne*. Potem reče: *Rad imam vse, ki ...* Tu ima domišljija prosto pot (*Rad imam vse, ki nosijo očala, ki imajo črtasto majico, ki nosijo copate, ki imajo dolge lase ...*). Vsi nagovorjeni vstanejo in poiščejo drug stol, vendar ne tistega, ki stoji neposredno poleg njih. Tisti, ki ostane brez stola, naslednji postavi vprašanje: *Ali imaš rad svojega soseda?* Cilj igre je, da se vsak trudi, da ne ostane brez stola, zato so učenci motivirani, da se hitro gibljejo. Za motivacijsko igro potrebujemo približno sedem minut; odvisno od tega, kakšno navdušenje vlada v razredu.

Foto: Natasa Pezjir

Razlaga

Na sredino kroga položim črke O, D, L, O, Č, A, N, J, E. Učence vprašam, katero besedo lahko tvorimo iz danih črk. Sestavijo besedo ODLOČANJE. V rokah držim stopala, ki predstavljajo korake in ponazarjajo hojo. Ko hodimo, se ves čas premikamo naprej, to pa pomeni, da se moramo ves čas odločati. Učencem razdelim stopala. Na sprednjo stran stopal zapišejo besede, ki jih povezujejo z odločanjem. Na zadnji strani stopal pa imajo sedem odločitev. Odločiti se morajo, katera je najlažja (označijo jo s številko 1), nato jih razporedijo do najtežje, ki jo označijo s številko 7.

Odločitve so lahko:

1. Kaj bom sošolcu/sošolki kupila za rojstni dan?
2. Kateri film si bomo popoldne ogledali s prijatelji?
3. Na katero šolo se bom vpisal/a po končani osnovni šoli?
4. Katero knjigo bom prebral/a med počitnicami?
5. Kakšne prigrizke bom vzel/a v šolo v naravi?
6. Bom najboljšemu prijatelju/najboljši prijateljici povedal/a, da se vidvam z njeno punco/njenim fantom?
7. Kdaj naj doma povem, da sem pri matematiki dobil/a nezadostno oceno?

Individualno delo poteka od pet do sedem minut. Ko zaključijo, začnemo s skupinskim delom. Stopala so namreč treh različnih barv: rumene, rdeče in zelene. Pri deljenju stopal pazim, da razdelim enako število stopal ene barve, tako dobim tri enakomerno porazdeljene skupine. V skupini se pogovorijo, katere besede, ki jih povezujejo z odločanjem, so izbrali. Vsak učenec skupi-

Foto: Petra Duhamnov

ni predstavi svojo lestvico težavnosti pri odločitvah. Izmenjajo si mnenja in skušajo doseči skupinsko lestvico od 1 (najlažja odločitev) do 7 (najtežja odločitev). Če pri usklajevanju nastopijo težave, naj izberejo samo tri najtežje odločitve. Za skupinsko delo potrebujemo od pet do sedem minut.

Po skupinskem delu se usedemo nazaj v krog in vsaka skupina predstavi svoje besede, razmišljanje in skupne odločitve. Izzovem jih z vprašanjem: *Zakaj so izbrane odločitve najtežje?* Odločitve delimo na težje in lažje. Lažje odločitve sprejemamo vsakodnevno. Težje odločitve sprejemamo v določenih trenutkih svojega življenja, posledice napačnih odločitev pa so trajnejše. Za poročanje skupin in pogovor z njimi potrebujemo približno deset minut.

Na tla položim besede, ki ponazarjajo posledice naših odločitev. S katero se najbolj strinjamo in zakaj? Besede so: *priložnost, spremembe, odgovornost, strah*. Z učenci vodim pogovor, ki traja sedem minut. Izhajamo iz danih besed.

Zaključek

Razredno uro zaključim z mislimi, ki se navezujejo na temo. V košarici imam zložene misli, vsak vzame eno. Glasno preberemo eno ali dve, ju pokomentiramo in uro smiselno zaključimo.

Nekaj misli:

- Odločitve so samo začetek nečesa, kar se še ima zgoditi. Ko se odločamo, se predamo mogočnemu toku, ta pa nas naplavi na kraj, ki si ga v trenutku odločitve nismo niti v sanjah predstavljali. (Paulo Coelho)
- Določamo se z odločitvami. Z njimi oživljamo in osmišljamo besede in sanje. Z njimi

omogočimo, da tisto, kar smo, postane, kar želimo biti. (Sergio Bam-baren)

- Kar morate narediti, je, da pridete do točke, ko se odločite, da boste to storili. Resnična preizkušnja je – odločitev. (William Walker Atkinson)
- Namera je tisto, kar naredi človeka; ne slaboten namen, ampak surova odločitev; ne zanesljiv cilj – ampak tista močna in neutrudna volja, ki premaga težave in nevarnost. Volja iz človeka naredi velikana. (Donald G. Mitchel) ■

Vir

Tacol, Alenka (2010): *10 korakov do boljše samopodobe. Priročnik za učitelje za preventivno delo z razredom*. Celje: Zavod za zdravstveno varstvo.

Pismo učiteljici

JK

Objavljamo pismno, ki ga je mama napisala učiteljici njene hčerke, osnovnošolke.

Spoštovana gospa učiteljica! V tem šolskem letu bo moja hči znova prestopila šolski prag. Srečala bo že znane obraze svojih sošolcev in morda nov, neznan ali pa že poznan obraz svoje učiteljice. Želim si, da bi bil to učitelj, ki bi ji pomagal gojiti, spoštovati in ohranjati njenega duha. Učitelj, ki bo s pomočjo nas, staršev, sejalec dobrih, žlahtnih semen celostne vzgoje.

Čeprav je v današnjem času, ki je poln kritike, slabih namenov, prevar in drugih težkih trenutkov, težko ostati zvest svojim idealom, so ravno "ti mladi ljudje" tisti, ki si vas bodo ali pa ne zapomnili za celo življenje. So naše poslanstvo in naš blagoslov.

Zavedam se, da jo bo ta njen duh bodisi ponesel v življenje, v katerem bo svojo energijo smotrno, zavzeto in pošteno usmerila v dosežke, ali pa v prihodnost, v kateri se bo zadovoljila z rutino in povprečjem. Tako kot vsak starš bi tudi jaz želela, da se zažene proti izzivom, ne pa da se jim umika. Rada bi, da preizkusi svojo moč v grobi življenjski resničnosti, opogumljena s spoznanjem, da lahko premaga prav vse ovire, ki ji jih bo življenje postavilo na pot.

VPRAŠEVALEC: *In tudi če postanem odličen učitelj, kdo bo vedel za to?*

ODGOVOR: *Ti, tvoji učenci in Bog. Precej pomembno občinstvo.*

(Iz filma Človek za vse letne čase)

V njej se že poraja občutek lastne vrednosti. Začenja se zavedati svojega jaza, ko spoznava, kdo je in kaj lahko naredi. Toda njen jaz je še krhek, koraki obotavljajoči. Želim si, da bi ji ponudili roko in ji pokazali, da je

velikokrat, ko želiš mirovati, treba teči, da je treba za uspeh delati, biti vztrajen in ponižen. Pohvalite njene spretnosti, opazite njen napredek, obenem pa ji jasno pokažite, kje so meje. Pomagajte ji pri njenem osamosvajanju, ko bomo doma omahovali, ali smo na pravi poti ali ne. Zavedamo se, da bodo vzponi in padci, trenutki zmag in porazov, v katerih bo naš otrok spoznaval realno življenje. Želim, da bi ozavestila spoznanje, zakaj se je vredno učiti – ne samo matematike, slovenskega jezika in drugih predmetov, temveč (ali pred-

razvija občutek povezanosti z drugimi in občutek smiselnosti ter identitete. Vem, da je vsak njen dosežek njena osebna odločitev in da ga mora doseči sama. Želim si, da bi z vašo pomočjo postavila temelje, na katerih bo lažje gradila svojo prihodnost.

V tem šolskem letu boste ena izmed najpomembnejših oseb v njenem življenju. Če ji boste blizu, bo posnemala vaše vrednote in merila. Spoštovala vas bo. Želim si, da bi se vas vse življenje z veseljem spominjala. Zavedam se, da to ni samo po sebi umevno, saj se lahko zgodi, da vas bo odklonila in bo prestrašena zaradi tistega, česar ji ne boste dali.

Verjetno si tudi vi želite pustiti svoje sledi, v katere bo z veseljem in s hvaležnostjo postavljala svoja stopala.

Vsem učiteljem, ki boste stopili na njeno učno pot, želim uspešno in vesolja polno novo šolsko leto ter obilo razsvetljenja Svetega Duha, ki naj vas spremlja pri vašem poslanstvu. ■

vsem) dobrohotnosti, dobrodelnosti, veselja do življenja in občutljivosti za bližnje.

Tako bo bolje spoznala sebe in razumela, kaj lahko zahteva od sebe in česa ne. Šola je prostor, kjer lahko dodatno

Recimo da tudi pogovoru o zlorabah

✂ Neža Miklič

Se kdaj z otrokom pogovarjate o njemu nevarnih situacijah? Se takšnih pogovorov kot starši bojite? Lotite se problema in strahu s pozitivne plati. Pogovor z otrokom o morebitnih nevarnostih je pogovor, ki osvešča in zaščiti ter preprečuje morebitno zlorabo.

Starši pogosto povedo, da jih je strah morebitnega nadlegovanja otroka s strani njemu neznane osebe. Kljub tej tesnobi – ali pa ravno zaradi nje – žal le redki zmorejo premagati zadrego in izpeljati dober pogovor z otrokom o morebitnih nevarnostih in o pravilnem ravnanju v tovrstnih situacijah.

Ključno je zavedanje, da povzročitelji nasilja oziroma zlorabe otroka 'skrivnost zlorabe' gradijo na zlorabi moči odraslega nad otrokom in procesu ohranjanja skrivnosti. V otroka vcepijo strah, občutke krivde, sramu in gnusa. Otrok verjame storilcu, ki mu grozi z nasiljem, če bo 'skrivnost' razkril. Treba se je zavedati, da je v samem bistvu pravzaprav resnično strah le storilca. Strah, da bo razkrit, da bo kaznovan in ponižan. Otrok, ki ga razkrije, ki spregovori, je pravzaprav oseba, ki storilcu poruši varnostni zid.

Otroku omogočimo, da spregovori. Tudi zato je tako zelo pomembno, da se odrasli z otroki pogovarjajo, in to nenehno. Pogovor je prva stopnja učenja. V pogovoru z otrokom tako starši kot strokovni delavci in drugi ljudje, ki so v stiku z njim, ustvarijo odnos, v katerem jim bo otrok brez zadržkov zaupal. Otroci se radi učijo, še posebej če so motivirani. Otroci, odprti v svoji otroški radovednosti, prav nič

prevzeti s tabuji odraslih, sprašujejo in poizvedujejo. Naloga odraslih je, da se odzovejo. Bodite torej na voljo za pogovor.

Otrok bo prav zaradi vsakodnevnih, stalnih in osebnih pogovorov s starši ali drugimi odraslimi pridobil občutek zaupanja in bo povedal, torej zaupal tudi v primerih, ko bo ravnanje ali vedenje posameznikov razumel ali prepoznal kot obliko nadlegovanja. Z otrokom se o možnih oblikah zlorab pogovarjajte, ko je še zelo majhen, že v njegovem predšolskem obdobju. Stik, vzpostavljen 'zlato most' ohranjajte v šolskem obdobju. Prepričanje, da bo otrok pripravljen na 'konstruktiven pogovor' z odraslim v turbulentnem obdobju nasilništva, je vsekakor varljivo in povsem zmotno.

Pravi čas, kraj in način za pogovor o zlorabah

"Poveš mi lahko o vseh problemih, ne glede na to, kako neprijeten, velik, zapleten je problem. Vedno te bom poslušal(a), ti verjel(a), ti pomagal(a)." To je za otroka pomembno sporočilo. Pogovoriti se morate tudi o skrivnostih. Skrivnosti so lahko dobre in slabe. Slabe skrivnosti so nevarne. Pogovorite se o razliki med dobrimi in slabimi skrivnostmi. Dobre skrivnosti so na primer rojstnodnevne zabave, presenečenja, darila za nam drage ljudi. Zaradi slabih skrivnosti pa je otroka pogosto strah, počuti se neprijetno, lahko ga je sram, lahko je žalosten. O slabih skrivnostih mora otrok vedno spregovoriti z odraslim, ki mu zaupa. Povejte otroku, da je zloraba s strani kogar koli slaba skrivnost (Štirn, 1999).

Starši so od nekdaj prisiljeni v razporejanje časa, ki ga preživijo s svojimi otroki. Več preživetega časa z otroki se

ne kaže neposredno v izboljšanju kakovosti odnosov in vzgoje. Čas, ko so starši sicer navzoči, vendar obremenjeni z drugimi stvarmi, ni kakovosten. Psihologi vztrajajo pri načelu, da sta pri vzgoji otrok najpomembnejši prav tesna medsebojna povezanost in komunikacija, ki se razvijeta takrat, ko starši svojim otrokom aktivno odgovarjajo na njihova številna vprašanja.

Pogovora se najprej naučimo z aktivnim poslušanjem. Učenje aktivnega poslušanja je naporno in zahtevno. Živimo v okolju zahtev in pričakovanj. Usmerjeni smo v hitro pridobivanje podatkov in informacij. Menimo, da nimamo časa, in temu primerno bombardiramo z vprašanji. Imamo recept za neuspeh, poiščimo recept za uspeh.

Potrebujemo mir, čas in prostor. Za pogovor z otrokom je namreč izjemnega pomena, da sta oba umirjena in ne pod vplivom najrazličnejših splošno podanih informacij, ki so lahko celo neverodostojne ali napačne. Ne čakajte na medijsko odmevne dogodke in ne postavljajte otroka pred TV-zaslone ali tablične računalnike, da bi mu ob pogosto zelo senzacionalistično predstavljenih nevarnostih prikazali oblike nevarnosti, ki vsak dan prežijo nanj.

“Pustite otroku, da spregovori. Ne prekinjajte ga. Poslušajte ga brez grobega poseganja. Povejte mu, da je prav, da je spregovoril, in ne, da nima prav, da si je napačno predstavljal ali da si domišlja. Ne obsojajte in ne moralizirajte.”

V pogovoru, ki lahko poteka s pomočjo pomagal (npr. risank, knjig, slik, revij, iger ...), pojasnite otroku situacije, v katerih se lahko znajde in ki v njem sprožajo neprijetne občutke ali občutke nelagodja. Med poplavo risank so že oblikovane primerne. Pobr-

skajte po knjižnih policaх knjigarn ali knjižnic in skupaj z otrokom pregledajte različne spletne strani, ki osveščajo in prikazujejo ustrezno ravnanje skozi simpatično grafično podobo (npr. o varni rabi spleta).

Starši z otroki odkrito spregovorite o pravilnem vedenju in odzivih v morebitnih nevarnih situacijah. Posredovanje informacij naj ne bo zastraševalno, temveč usmerjeno v poudarjanje pravičnega odzivanja in ustreznega ravnanja. Otroku ne govorite, česa naj *ne* stori, ampak mu sporočite, *kaj naj naredi*. V pogovor ga aktivno vključite, sam naj išče nove in nove ideje, kaj storiti, kaj narediti.

Pustite otroku, da spregovori. Ne prekinjajte ga. Poslušajte ga brez grobega poseganja. Povejte mu, da je prav, da je spregovoril, in ne, da nima prav,

nič narobe, da lahko pove. Vprašajte ga, ali vas želi kaj vprašati, in ne obljublajte ničesar, česar ne morete izpolniti. Povejte, da se boste potrudili, 'dali vse od sebe', da morda zdajle še ne veste, kako in kaj, vendar se boste pozanimali, poizvedeli ali vprašali še koga drugega. Ob upoštevanju otroka kot enkratnega in specifičnega bitja skupaj z njim oblikujte ustrezno strategijo ravnanja.

Jasni in natančni dogovori ter oblike primernih ravnanj

Starši naj se z otrokom natančno dogovorijo, kdo ga pride iskat v šolo, na trening ipd., kam natanko (pred vrata, na parkirišče, v avlo ...) in kako. Ob vsakršni spremembi naj se odrasli z otrokom pogovori, mu obrazloži spremembo in se z njim dogovori o njej. Vsak dogovor velja le za konkreten dan, za konkretno osebo in nič več.

Kako pripraviti otroka na samostojno hojo iz šole domov? Najprej pot večkrat prehodimo skupaj z njim. V duhu timskega dela skupaj z otrokom ugotovimo, kje so na tej naši poti varne točke za otroke. Z otrokom smo torej spoznali t. i. varne točke in kraje, kamor se lahko umakne.

Kaj so varne točke? Ali že obstajajo?

Ob pričetku šolskega leta otroci prve dneve ali celo tedne domov nosijo velike količine raznovrstnih letakov. Eden izmed njih je bil lahko tudi letak o t. i. varnih točkah. Morda se ga spominjate kot modro hišico z nasmehom. To so varne točke, to so stavbe, v katerih so zaposleni ljudje, ki so se zavestno odločili, pred tem pa se še naučili, kaj storiti, če ali ko v njihove prostore vstopi otrok, ki je v stiski, ki potrebuje pomoč. Starši, pojdite okoli šol in poiščite znake modrih hišk. Storitite to danes, storitite to skupaj z otrokom. Vstopite v stavbe, spoznajite zaposlene, saj boste samo tako otroku sporočali, kaj storiti in kako; kar pa je najpomembnejše, otrok

bo razumel, da ga imate radi, da je za vas najpomembnejši.

So morda varne točke tudi druge stavbe? Katere stavbe in zaposleni v njih so ljudje, ki otroku lahko pomagajo? To so policijske postaje, centri za socialno delo, zdravstveni domovi. Poslanstvo tam zaposlenih je, da pomagajo. Ste že opazili policiste, ki stojijo na ulici, pred stavbami? Policisti so varne točke za otroke.

Ima otrok lahko svoje varne točke? To je lahko vaša sosedka ali prijateljica, ki dela v frizerskem salonu ravno na otrokovi poti proti domu. To je lahko vaša znanka v lekarni ali prodajalka v pekarni, kjer vsako jutro kupite svež rogljiček. Otrok jih pozna, se z njimi srečuje. Z njihovim dovoljenjem lahko nehote postanejo 'varne točke' za vašega otroka. Zdaj otrok v svoji bližnji okolici že pozna točke, kamor se lahko umakne na varno, k ljudem, ki ga bodo zaščitili. Ve, kako naj se vede ali bolje ravna. Potrebuje še sporočilo, da mu lahko drugi ljudje – odrasle osebe – pomagajo.

Kako si še lahko pomaga? Denimo, da se otrok znajde v okoliščinah, ko ga odrasla oseba ali vrstnik na poti iz šole ogrožata: ga kam vabita, ga v kaj prepričujeta, mu grozita itd. Če ima otrok pri sebi telefon, naj se poveže s starši ali drugo bližnjo osebo, če v bližini vidi sošolca ali znanca, naj ga pokliče, stopi ali steče do njega. Za otroka je bolj varno, da hodi domov v družbi svojih vrstnikov, sošolcev, starejših sorojencev.

Je težko reči *ne*? Otroci so pogosto prepričani, da odraslim ne smejo reči *ne*, ker je to nevljudno, narobe. Otroku povejte, da je prav, da reče *ne* vsakomur, ki se želi dotikati njegovih intimnih delov telesa ali mu govori, zahteva od njega stvari, zaradi katerih se on počuti neprijetno (Štirn, 1999).

Otroku pogosto povejte, da ga imate radi, ne glede na to, kaj se je ali se lahko zgodi. Zanj ste 'tu in zdaj', od rojstva do večnosti. ■

Vir

Štirn, Mateja (1999): *Da bodo naši otroci varni, močni in svobodni. Vloga staršev v preventivi zlorabe otrok*. Ljubljana: Open Society Institute – Slovenia.

da si je napačno predstavljal ali da si domišlja. Ne obsojajte in ne moralizirajte.

Sprostite se, saj vas otrok zelo natančno opazuje. Globoko zadihajte, sprostite obrazne mišice. Zatrpite mu, da vam lahko pove. Povejte mu, da ste za njega 'tu in zdaj'. Nasmehnite se in ga spodbudite z oblikovanimi odprtimi tipi vprašanj. Odprti tipi vprašanj so vprašanja, ki spodbujajo, ne polagajo odgovorov v usta. Na primer: Kaj se je zgodilo, kje? Mi lahko poveš kaj več? In potem, kaj se je zgodilo potem? Lahko opišeš, kje se je zgodilo? Vprašanja oblikujte primerno glede na starost otroka in njegovo razvojno stopnjo. Upošteвайте, da ga je strah, morda sram, da se boji, kako se boste odzvali, da ga boste zavrnili, morebiti kaznovali. Dajte otroku vedeti, da ni

Odnos med mladostnikom in starši: vaja v potrpežljivosti

✂ Helena Jeriček Klanšček, Jasmina Krajnc, Karmen Britovšek

Odnosi med starši in otroki so v obdobju mladostništva na preizkušnji. Mladostniki so občutljivi in staršem pošiljajo dvojna sporočila: po eni strani se zdi, da so mladostnikom odnosi s starši odveč, po drugi strani pa potrebujejo njihovo ljubezen, podporo in sprejemanje. Zato odnosi v obdobju mladostništva zahtevajo posebno skrb in negovanje, dobri odnosi pa so varovalni dejavnik tudi pri izogibanju tveganim vedenjem.

Boljši odnosi – lažji razvoj mladostnika

Odnos med starši in mladostnikom se začne graditi še preden se otrok rodi. Dobro je, da družinski odnosi temeljijo na medsebojni ljubezni, sprejemanju, zaupanju in podpori. Zavedati pa se moramo, da odnose izboljšujemo in gradimo celo življenje, kar terja nekaj napora. Starši v odnos z otrokom včasih vstopajo s pričakovanji glede tega, kakšni bodo oni kot starši in kakšen bo njihov otrok. Realnost pa je drugačna od pričakovanj in starši ne vedo, kako naprej. Začnejo lahko s spoznavanjem in sprejemanjem otroka takšnega, kot je. V svojem vedenju pa izhajajo iz situacije in svojih občutij ter k temu spodbujajo tudi otroke.

Mladostnik, ki čuti ljubezen, podporo, sprejemanje in zaupanje staršev, bo veliko lažje opravil z razvojnimi nalogami mladostniškega obdobja, kot so razvoj identitete, postopna osamosvojitve od staršev, prevzemanje odgovornosti zase, vzpostavljanje

partnerskega odnosa in zdravih navad ter najdenje svojega mesta v svetu (Zupanič, 2004).

Nacionalni podatki o mladostnikovih odnosih s starši

V okviru raziskave *Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju mladostnikov v Sloveniji, HBSC, 2014* (Jeriček Klanšček, Bajt, Drev, Koprivnikar, Zupanič, Pucelj, 2015) se je preučevalo različne vidike mladostnikovega duševnega in telesnega zdravja, med drugim odnose med mladostniki in starši ter razširjenost tveganih vedenj (več o tem v nadaljevanju). V raziskavi so sodelovali mladostniki, stari 11, 13 in 15 let.

Mladostniki so podporo družine ocenili s povprečno oceno 5,6 (podpora družine so ocenjevali na lestvici 1–7, najvišja ocena je 7). S povprečno oceno 4,1 so ocenili kakovost pogo-

vorov v družini (vrednotili so jih na lestvici 1–5, najvišja ocena je 5). Fantje v primerjavi z dekleti doživljajo nekoliko višjo raven podpore v družini, medtem ko pri doživljanju pogovora v družini med spoloma ni razlik. Večina se z mamo (84,6 %) lahko ali zelo lahko pogovarja o stvareh, ki jih težijo, med spoloma pri vprašanih ni razlik. Z očetom se lahko ali zelo lahko o težavnih temah pogovarja le 67,2 % mladostnikov in mladostnic, od tega fantje nekoliko lažje kot dekleta. S starostjo se zmanjšuje število mladostnikov, ki se z mamo ali očetom lahko ali zelo lahko pogovarjajo o stvareh, ki jih težijo (Pucelj, 2015: 20).

Kaj potrebuje mladostnik v zgodnjem mladostništvu?

Mladostniki se od staršev osamosvajajo postopno. Najprej želijo izkazati svojo drugačnost od njih in hkrati

Foto: Nataša Dezilj

pripadnost svojim vrstniškim skupinam (z načinom govora, izbiro oblačil, glasbe ...). Preizkušajo različne oblike vedenja, včasih tudi bolj tvegane, saj želijo odkriti, kdo so, ter najti način, kako izraziti sebe in hkrati ostati povezan z vrstniki in s svojo družino.

Kljub težnjam po osamosvojitvi mladostniki še vedno potrebujejo starše, pa čeprav z leti čedalje manj in na drugačen način. Podporo in spodbudo lahko starši mladostnikom nudijo tako, da se z njimi družijo in pogovarjajo ter jim nudijo ljubeče, sprejemajoče okolje, znotraj katerega lahko mladostniki izrazijo svoje strahove, želje in upe za prihodnost.

Pomembno je, da si starši želijo spoznati svojega otroka in mu ne vsiljujejo svojih predstav o tem, kakšen bi moral biti in kaj bi moral (poklicno) početi.

Ob tem mladostniki potrebujejo strukturo, pravila in informacije o tem, katero vedenje je nesprejemljivo. Od težav naj starši ne bežijo, saj lahko s tem pripomorejo k utrjevanju nesprejemljivih in tveganih vedenj. Kadar mladostniki menijo, da jim kršenje pravil ne bo prineslo resnih posledic (npr. kazni), se ga bodo verjetno tudi večkrat posluževali. Na pojavnost tveganih vedenj namreč vplivajo tudi nedosledno discipliniranje, pomanjkljiva pravila in neučinkovita komunikacija med mladimi in odraslimi (Ferić - Šlehan, Bašić, 2007).

Nekateri mladostniki se s tveganimi vedenji srečajo že zelo zgodaj. V prej opisani raziskavi HBSC, 2014 se je ugotovilo, da se je med letoma 2002 in 2014 razširjenost kajenja med mladostniki pomembno znižala, še vedno pa 13,1 % 15-letnikov kadi vsaj enkrat tedensko. Znižala se je razširjenost rabe alkohola med mladimi, še vedno pa alkoholne pijače tedensko pije 13,9 % 15-letnikov. Spolne odnose je že imelo 20 % 15-letnikov, od tega več fantov kot deklet. Marihuano je že uporabilo 21,2 % 15-letnikov (Koprivnikar, 2015: 49).

Podatki kažejo, da večina slovenskih 15-letnikov ne razvije tveganih vedenj. Morda lahko starši z izgradnjo dobrega odnosa z mladostnikom krepijo varovalne dejavnike in posredno vplivajo na to, da bo njihov otrok

izbiral bolj zdrave oblike vedenja in odnosov.

Omogočiti učenje iz izkušenj

Starši morajo mladostniku omogočiti učenje iz izkušenj (Ferić - Šlehan in Bašić, 2007: 186) oziroma iz napak, pa čeprav jim je ob tem težko pri srcu. Na primer: če mladostnik starše prosi za opravičilo, ker se ni učil, zdaj pa ga skrbi ocena, naj mu starši opravičila ne dajo. Bolje je, da se resnosti svojih dejanj (na)uči s kakšno slabo oceno, kot pa da ga učimo, da njegova dejanja nimajo posledic. Pri ravnanju v takih situacijah se je z mladostnikom dobro pogovoriti o njegovih odločitvah, o sprejemljivosti njegovih dejanj in mu pojasniti, zakaj opravičila ne bo dobil. Po presoji staršev pa si za nesprejemljivo vedenje lahko prisluži še izgubo privilegijev ali kakšen drug ukrep.

“Podporo in spodbudo lahko starši mladostnikom nudijo tako, da se z njimi družijo in pogovarjajo ter jim nudijo ljubeče sprejemajoče okolje, znotraj katerega lahko mladostniki izrazijo svoje strahove, želje in upe za prihodnost.”

Dobro je, da starši mladostnike podpirajo pri vključevanju v dejavnosti, ki so jim v veselje in jim pomagajo razvijati kompetence (prav tam). Tako se bodo bolje spoznali, drobni uspehi pa jim bodo v pomoč pri vzpostavljanju pozitivne samopodobe. Starši jim lahko pomagajo s spodbudo glede vztrajanja ob težavnih dejavnostih. Če pa mladostniki ugotovijo, da jih nekaj v resnici ne zanima, pa je dobro, da vztrajajo vsaj do izpolnitve programa.

Kako lahko starši izboljšajo odnose z mladostniki?

DeBord in Shannon sta pripravili nekaj nasvetov, ki lahko odgovorijo na to vprašanje:

Pokažite jim svojo ljubezen. Povejte jim, da jih imate radi, objemite jih ... (pri tem upoštevajte njihove meje).

Zanimajte se za njihove dejavnosti in prijatelje. Pojdite na njihove tekme, razstave, glasbene nastope ... Pošljite jim sms ali e-pošto, včasih mladostniki lažje kaj povedo po tej poti.

Nudite jim podporo ob uspehu in ob porazu. Pokažite, da jih imate radi, ne glede na vse. To jim lahko pomaga pri sprejemanju težkih odločitev – na primer drugačnih od večine.

Zabavajte se skupaj. Vključite se v dejavnosti, ki jih zabavajo, na primer skupaj prisluhnite glasbi ... Pokažite jim, da se skupaj lahko zabavate in sproščate.

Kadar se pogovarjajo z vami, jim prisluhnite, nato sprašujte. Z odprtimi vprašanji jim lahko pokažete svoje zanimanje za njih in njihove hobije, prijatelje ... Pazite pa, da se to ne bo zdelo, kot da jih zaslišujete – predvsem se odzivajte ob primernih trenutkih.

Ob tem se zavedajte, da gradnja odnosa zahteva čas, potrpljenje ter medsebojno sprejemanje in ljubezen. Dober odnos, ki ga ima mladostnik s starši, pozitivno vpliva na njegovo samospoštovanje in mu lahko pomaga pri upiranju vrstniškemu pritisku. ■

Literatura

DeBord, Karen; Shannon, Lisa: *Secrets of Parenting, Building a Great Relationship with Your Teen*. Pridobljeno 21. 12. 2015 s spletne strani: <https://www.ces.ncsu.edu/depts/fcs/pdfs/fcs518-04.pdf>.

Ferić - Šlehan, Martina; Bašić, Josipa (2007): Starši in mladostniki o odnosu do tveganih oblik vedenja in načinov discipliniranja. V: *Socialna pedagogika*. Letnik 11, št. 2, str. 171–188.

Jeriček Klanšček, Helena; Bajt, Maja; Drev, Andreja; Koprivnikar, Helena; Zupanič, Tina; Pucelj, Vesna (ur.) (2015): *Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji. Izsledki mednarodne raziskave HBSC, 2014*. Ljubljana: NIJZ.

Koprivnikar, Helena (2015): Tvegana vedenja. V: Jeriček Klanšček, Helena idr. (ur.): *Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji. Izsledki mednarodne raziskave HBSC, 2014*. Ljubljana: NIJZ, str. 49–58.

Pucelj, Vesna (2015): Družina, šola, prijatelji. V: Jeriček Klanšček, Helena idr. (ur.): *Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji. Izsledki mednarodne raziskave HBSC, 2014*. Ljubljana: NIJZ, str. 19–28.

Zupancič, Maja (2004): Opredelitev razvojnega obdobja in razvojne naloge v mladostništvu. V: Marjanovič Umek, Ljubica; Zupancič, Maja (ur.): *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 510–632.

Na katerem drevesu raste krompir?

 Ivan Esenko

Ne gre za šalo; naslov članka je bilo resnično vprašanje petletnega dečka, ki ga je zastavil očetu. Reklama, ki prikazuje kravo v lila barvi, je bila že ničkolikokrat omenjena kot negativna kritika propagandne industrije, ki pači osnovne in vsakomur znane pojme in stvari, s tem pa po nepotrebnem kvari otroke. Kmečki otrok bo kajpada takoj sprevidel, da gre za pobarvano žival, tisti, ki živi v stanovanju velikega mesta in po možnosti preždi za računalnikom večino svojega prostega časa, pa bo zlahka nasedel, saj mu je žlahtni vonj bleva tuj. Za nekatere otroke je na žalost uspeh že to, da vedo, koliko nog ima krava in da ima rep. Tista simentalka, ki nastopa

v reklami, bi bila nepobarvana dovolj lepa in prisrčna, ravno pravišnja za reklamo! Seveda pa vseh otrok ne smemo metati v isti koš.

Izvor hrane

Globalizacija nam je omogočila, da sta sadje in zelenjava iz tropskih krajev lahko dostopna. Za marsikateri eksotični sadež pred leti sploh nismo vedeli ali pa smo ga poznali zgolj iz literature in pripovedovanja. Ne bom 'opletal' o tem, kam gre svet. Ko kupujem banane, pa se sprašujem, koliko je zaslužil delavec na plantaži, saj imajo jabolka, ki so pridelana pri nas, na policah v trgovinah višjo ceno od tega tropskega sadeža, ki je preko vrste posrednikov in ob visokih stroških prevoza prispel k nam iz oddaljenih krajev. Vesel sem, ker vnuka z veseljem jesta domača jabolka, najraje kar naravnost z drevesa.

Da lahko otroku omogočiš takšno izkušnjo, jo moraš imeti najprej sam.

Med šolskimi počitnicami smo se otroci zadrževali pretežno v naravi.

Foto: Ivan Esenko

Foto: Ivan Esenko

Vedeli smo za vse beličnike in jakobčke v okolici, to, da je sosedova hruška najboljša, pa je bilo splošno znano. Imenovali smo jo rjavka, njeni sadeži so imeli hrapavo kožo, znotraj pa so bili masleni in, ojoj, neusmiljeno slastni! Le počakati je bilo treba, da je sosed zapustil hlev, pred katerim je rasla hruška, in že smo bili na njej. Zgodilo se je, da nas je zalotil. Zarobantil je in se znebil nekaj kosmatih, kar pa je bilo premalo, da naslednji dan ne bi spet zamajali mogočne krošnje. Izkušnja, povezana z iznajdljivostjo in pogumom, okus in vonj po hruškah, ki ju hranim v spominu še danes, sta dokaz, da nas znanje, pridobljeno v ranem otroštvu, spremlja celo življenje, pa čeprav včasih samo v spominu. V

poljudnoznanstveni oddaji, ki je govorila o prehrani šolskih otrok, večina učencev neke ameriške osnovne šole ni znala odgovoriti na vprašanje, kako izgleda krompir in kje uspeva. Celo ena izmed kuharic v šolski kuhinji, kjer pri kuhi povečini uporabljajo krompir v prahu, je na to vprašanje skomignila z rameni. Instant pripravljena hrana je zaradi načina ponudbe izgubila tudi svoj izvor.

Pri spravilu sadja so pri naši hiši otroci vedno sodelovali. Danes, ko imajo sami otroke, se zgodba samou-

mevno nadaljuje in tako je prav. Še ne štiriletni fantič pridno ločuje nagnito in piškavo sadje od dobrega, ki roma v zaboj. Kajpada otrokom takšnega sodelovanja ne vsiljujemo, temveč se poslužujemo domiselnih trikov s pohvalo in nagrado. Od malčka tudi ne moremo pričakovati daljše vztrajnosti; ko se naveliča, ga pač pustimo k igri, sicer bi mu delo priskutili. Sodelovanje pri sadni beri pa je dalo sadju veljavo in takšen bo otrokov odnos do te dobrine celo življenje.

Otrok mora biti kdaj tudi lačen

Skrb staršev, da otroci ne bodo lačni, je samoumevna in eno od pogla-

vitnih poslanstev staršev. Prav je, da nam ni vseeno, kaj bomo dali v lonec, kajti kakovostna in zdrava hrana je predpogoj za uspešno rast, zdravje in razvoj. Kajpada je pomembno tudi število obrokov na dan in količina hrane, ki naj bi jo vseboval vsak od njih. Treba je poudariti, da mnogim otrokom ni ravno dana sreča, da bi vsak dan zajtrkovali, malicali, jedli kosilo, spet malicali in pred spanjem večerjali. To postaja iz dneva dan očitnejše, saj smo priče padanju življenjskega standarda na vseh ravneh, kakovost življenja pa se, močno okrnjena, kaže tudi pri prehrani otrok. Zdrava hrana je na žalost dostopna tistim z debelejšo denarnico. Po drugi strani pa opažamo prav nadležno ponujanje hrane otrokom tudi takrat, ko ti niso lačni ali pa so ravno sredi igre ali dela. Starši, dedki in babice radi izražajo skrb za otrokovo počutje z nenehnim vsiljevanjem hrane, kot da je nekoliko lačen otrok nekaj najslabšega, kar se lahko pripeti na tem svetu. To pretirano izkazovanje ljubezni oziroma pozornosti pa otroku napravi več škode kot koristi.

Naj omenim še eno mladostno izkušnjo. Ko smo se v počitniškem dopoldnevu z vrstniki klatili za Savo, sem na svežem zraku kmalu postal lačen. Dobro sem vedel, da bom moral potem, ko se bom vrnil domov, doma

tudi ostati, zato sem z odhodom zavlačeval, saj mi na kraj pameti ni padlo, da bi prekinil igro in zapustil družbo. Končno me je prazen želodec prignal domov, kjer je bila hrana! Vseeno je bilo, kaj je bilo na mizi, pomembno je bilo, da je bilo užitno. Kar koli je že bilo za kosilo, je bilo tako slastno, da sem si moral naložiti vsaj še en krožnik. Občutek občasne lakote naredi slastno tudi tisto jed, za katero nam prej ni bilo mar. Ko se ukvarjam z otroki v naravi, jim sicer dam vedeti, da imamo hrano s seboj, to je pa tudi vse. Ko postanejo lačni, sami vprašajo: "Kdaj bomo jedli?" In takrat vedno pojedjo vse in še bi ...

Z otroki se veliko zadržujemo na vrtu, kjer bodo spoznavali zelenjavo in pomagali pri nabiranju. Naučimo jih osnovnih veščin, npr. kako izpuliti koren. Pojedo naj ga kar na vrtu samem. Prevzela jih bosta njegov okus in vonj, s katerim se kupljeno korenje, pa čeprav na tržnici, ne more nikoli primerjati. Napravimo jim gredico, ki jim jo bomo seveda pomagali obdelovati. Bili bodo njeni ponosni lastniki, vzljubili bodo stik z vrtno prstjo in povezali delo na vrtu tako z naravo kot s hrano. Vesel sem, da je moja knjiga *Vrt iz zbirke Mala vseveda* vnela veliko mladih staršev za delo na vrtu, tudi takšnih, ki si jih prej z lopato v roki ne bi mogel nikoli predstavljati. ■

Prosojno odstiranje duhovnega pogleda

Natalija Šeruga: slika iz cikla

Z vsemi očmi zre bivajoče ven, v odprto, 2002

✍ Milček Komelj

Eterična slika Natalije Šeruga s pretanjeno občutljivostjo uprizarja tiho bivanje za prosojnimi zastori duhovnega pogleda. Pretopljena je v duhovno modrino, ki se s svetlobnimi stopnjevanji preliva iz odmaknjene realnosti v prosojnost onstranstva.

V težišču podobe zaslutimo svetlo diagonalo negibnega človeškega telesa, ki ga prekri-vajo vzvalovane tančice, skozi pa preseva nežno utripajoče ozadje s cveticami, ki kot nežni vzorci oživljajo tkivo platna. Drža telesa, v spodnjem delu razvidnega le skozi koprene, je povzeta po zleknjeni postavi Izaka z Rembrandtove slike *Abraham žrtvuje Izaka*, ki ji je umetnica 'avtoportretno' nadela ženske oblike (kot je razbral že slikarkin interpret Robert Inhof); taka inspiracija pa že nehote vzbudi tudi misel na žrtev, ki je bila zadnji hip rešena, tako kot bodo umirajoči odrešeni zemskih bolečin. A v luči takega skrajno prosojnega in enigmatičnega slikarstva ostaja vse samo neslišno slikarsko tkanje živih slutenj.

Obrisi tančic na sliki se nizajo kot nežno vzvalovane blazine na sinjem travniku in tudi obris celotne umetnine je uokvirjen v ne povsem pravilen, tkaninasto zmehčan pravokotnik. Med njimi in za njimi počivajoče telo prehaja v stanje, ko na prizorišču slutenjsko poduhovljene poezije za njim ostaja le še duša. Zato je lahko umetni-

ca namesto naslova k sliki pripisala kar naslednje verze Sylvie Plath iz pesmi *Tulpe*: "Moje telo jim je rečni kamen, ljubkujejo ga, / prav kakor voda / ljubkuje prodnike, ki jih obliva in blago boža. / V bleščečih se iglah mi prinašajo otrplost, / mi nosijo spanec." Te verze je pesnica napisala po poskusu samomora, podoba pa jih ne ilustrira, ampak slikarka odkriva v njih poleg božajočih cvetic le sorodno duhovno ubranost, lahko pa se s telesom kot prodnikom, ki ga oblivajo sen prinašajoče vode, tudi poetično identificira.

Sama slika, poimenovana s temi verzi, je le ena iz hkrati pesniško in filozofsko poimenovanega sijajnega cikla *Z vsemi očmi zre bivajoče ven, v odprto*. V njem se nizajo podobno skrivnostni prizori, ki jih poleg verzov Sylvie Plath spremljajo tudi Rilkejeve in Gradnikove pesniške besede. Med prepletanje oblik, med katerimi vse-skozi dominirajo nežno vzplapolane tančice, pa se ob morskem vodovju in rastlinah ter obrisih dolgorogih bikovih glav nakazujejo tudi mrtvaške kosti in celo lobanje, vendar vključene v 'relikvarij' sveta, ki ob vsej prevladujoči elegičnosti

sam po sebi ni okruten in grozljiv. Očitno ustvarjalka z notranjimi očmi zre v izrazito poetična prostranstva, v

katera zataplja tako svoja hrepenenja kot življenjski nemir in bolečine, nekje na meji med budnostjo in snom, med tukajšnjostjo in onstranstvom. Njen pogled je usmerjen v prehajanje iz telesne snovnosti v imaterialnost, ki ji posojajo oblike zlasti prosojne tančice kot posmrtna ogrinjala duš oziroma kot 'utelešeni' duhovi. Prav tako onstranska je tudi slikarkina pokrajina, ki je ne označujejo le svetlobni utrinki rožnih cvetov ali padajočih listov ter ponekod utripajoče sijoča svetlobna ozvezdja, ampak tudi jesensko ogolela drevesa, med katerimi plovejo koprene kot imaterialna, a vilinsko živa bitja; na eni od podob pa izvotljena, telesno otipljiva in ritmično nagubana leže-

ča draperija oživlja spomin na znani Madernov baročni kip celopostavne mrtve svetnice z groba sv. Cecilije, odkritega v rimskih katakombah. (Sorodne antropomorfno izoblikovane izpraznjene draperije kot aluzija na mrtvaške prte v slovenski umetnosti naseljujejo tudi grafično ustvarjalnost Gorana Šefrana, ki prav tako kot slikarka pospremlja človeško smrtno prehajanje onkraj, medtem ko brezoblične figure Zdenka Huzjana, poplajene v prostranstva skrivnostnih močvirij, enako nemo drsijo le še v večni molki.)

Zunanje oziroma motivne impulze za tako slikarstvo Natalija Šeruga črpa tako iz izročila romantike kot sim-

bolizma ter ponekod, tako kot na pričujoči sliki, tudi iz starejšega slikarstva. A njen resnični in temeljni ustvarjalni vir je pristno poetično doživljanje nenavadne in izjemno subtilne ustvarjalke, ki dojema zemeljski svet in v njem tudi fizično človeško telo skozi proces razblinjanja, kakršnega v naših predstavah uteleša umiranje kot selitev v le še duhovno in nečutno. (Take uvide v prehajanje zavesti med tu in onstran umetnica potrjuje tudi s svojo zapisano izpovedjo, saj se nam prav ob teh slikah v razstavnem katalogu murskosoboške galerije iz leta 2003 takole docela nekonvencionalno predstavlja: "Natalija Šeruga. Maribor. 1971. Včasih zlezem čisto noter. Takrat sem zelo stara in ven lahko kukam skozi levo oko. Vrača se čudenje otroka v bolniški postelji. Ljudje so prijazni. Igrajo,

da sem. Čeprav me več ni. Potem spim. /.../ Varnost je past. Otroke so strašili z utopljeno žensko v rokavu. Pes me sune z brvi v gosto vodo prav tega rokava. 2001 beg na južni otok. Morje, skrivnost, ki diha in vleče v globine. Strah, da sem se ujela v mrežo. – Lepota je strahotnega ravno še znosni začetek. Notri bobni: 'Klati se!' Ker nikjer ni obstanka.")

Taka umetnost je po izvoru izrazito osebna, hkrati pa iz osebnega sega v nadosebno in nas že na prvi pogled prestavi v onstranska svetovja, v katerih so ljudje le še duhovi, tamkajšnja pokrajina pa je izrazito melanholična, kot bi jo nenehen, četudi nadvse blag veter večnega poslavljanja oživljal s človeškimi spomini na lepoto življenja. Predvsem pa nikakor ni enopomenska, tako kot ni enopomenski niti napis na naslikanem nagrobniku s Poussinove slike *Et in Arcadia ego*, na katerega je ob njenih slikah pomislil že Robert Inhof, saj nam lahko neznani pokojnik skozenj govori, da je nekoč živel v Arkadiji, mogoče pa je tudi razumeti, da ga izgovarja sama Smrt, ki potrjuje, da kraljuje vsepovsod, tudi v srečni Arkadiji. V taki osebni slutenskosti eshatologija teh podob ne more biti religiozno konfesionalna; neizpodbitno pa je zazrta v svet duha, ki živo, četudi elegično prešinja tudi domovje umrlih, ter zavezana večni Lepoti, v kateri je zajeta tudi vsa življenjska mora. Zato na slikah Natalije Šeruga ni ne pekla ne nebes (nanju so nekoč baročni slikarji na oltarnih slikah vernike opozarjali s prizori umirajočih), pa tudi ne nebeških angelov, četudi je vse na njih angelsko prosojno, ponekod pa je kot spomin nanje v njene podobe vključeno med tančicami lebdeče ali počivajoče ptičje perje. Obliko njenih (ne)upodobljenih teles določa ali zaobjema le prosojna draperija, slikarkine rože dežujejo iz zamolklosti onstranstva in njeno rastlinstvo je iz dežele umrlih, kajti prav vse na njenih slikah je že na oni strani telesnega življenja, kot bi bile s svojim pogledom ves čas uprte le v poslovilni prehod "ven, v odprto"; ta pogled pa je v duhovno vznemirljivi umetnosti Natalije Šeruga ob vsej boleči otožnosti do kraja nežen in spokojno blag. ■

Pomembni dogodki nas ne smejo zaobiti

✍️ Tomaž Bojc

Pogosto gredo določeni dogodki mimo nas. Pri tem ne mislim, da jih v medijih ni, temveč da se o njih v šolah premalo pogovarjamo, saj se moramo držati predpisanih vsebin. Kot učitelju ekonomskega modula Sodobno gospodarstvo pa se mi zdi pomembno pridobivati znanje tudi na podlagi konkretnih in aktualnih primerov oziroma dogajanja iz resničnega okolja.

Viri in način dela

Uporaba medmrežja nam omogoča, da si legalno pridobimo kakovostne prispevke o določeni temi, ki jo obravnavamo pri pouku, kar še posebej velja za modul Sodobno gospodarstvo. Veliko je na primer oddaj v arhivu RTV Slovenija, javno dostopnih člankov na medmrežju, najdemo pa lahko tudi nekaj dokumentarnih oddaj, do katerih lahko zavzamemo takšno ali drugačno stališče. Ob navedbi ustreznega vira je mogoče delati tudi s članki v strokovnih časopisih, revijah in dnevnikih ter z izseki legalno pridobljenih filmov.

Pri tem se neizogibno srečujem tudi z dilemo, v kolikšni meri v pouk vključiti prispevke v angleškem, nemškem, bosanskem, hrvaškem ali srbskem jeziku. Osebnostno razrešujem dileme sproti, odvisno od (pred)znanja dijakov in dijakinj. Glede na dolžino prispevka oziroma njegovega dela je mogoč moj prevod ali povzetek. Občasno na našo srednjo šolo povabimo zunanjšega gosta, ki spregovori o določeni aktualni temi.

Šele po obravnavi konkretnega članka oziroma drugega vira se lotimo tistih vsebin, ki so napisane v učbenikih, potrjenih s strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Seveda pa je pot kdaj tudi drugačna: od splošnega h konkretnemu; tako dodatni viri služijo samo kot nepogrešljiva dopolnitev obravnavane snovi. Menim, da je obsežnejše povezovanje predpisanih učnih vsebin z realnostjo nepogrešljiv temelj, ki ga nikakor ne smemo zaobiti.

Takšen način dela omogoča ...

Ob jasnem zavedanju, da nas časovni okviri zavezujejo k obravnavi predpisane učne snovi, pa opisani način dela dijakom in dijakinjam omogoča:

- usvajanje, dopolnjevanje in nadgradnjo obstoječega znanja;
- iskanje resnice – kateri viri so relevantni, kaj je pomembno;
- možnost kritičnega razmišljanja;
- argumentirano izmenjavo pogledov/stališč s sošolci in sprejemanje različnosti;
- lažjo abstrakcijo.

“Obsežnejše povezovanje predpisanih učnih vsebin z realnostjo je temelj, ki ga nikakor ne smemo zaobiti.”

Ob tem dijaki in dijakinje spoznajo, da so določeni problemi/vsebine kompleksni, morda trenutno nerešljivi, da predpisano učno gradivo ni zadosten vir za poglobljeno in razširjeno razumevanje določenih vsebin. Spoznajo, da je učenje več kot le učenje na pamet ter da je učenje vseživljenjski proces. Prav tako dojamemo, da je, vsaj kar zadeva humanistične vede (in mednje ekonomija v najširšem pomenu besede nedvomno sodi), poenotenje

stališč nemogoče ter da se več ali manj lahko strinjamo le glede vprašanj, ki si jih je treba zastaviti.

Možni problemi

Tak način dela prinaša s sabo možne probleme, ki pa so obvladljivi. To je lahko premajhno predznanje določenih dijakov/dijakinj na specifičnih področjih. Takrat je praviloma treba narediti daljši uvod oziroma določene stvari osvetliti, nakar tovrsten način dela ni več vprašljiv. Pomaga tudi, da se določene predvajane oddaje za kratek čas prekinemo in vsebine še dodatno pojasnimo. Določen problem je zaznati tudi, ko prispevki niso podnaslovljeni. Takrat je občasno potreben prevod, ki pa vsebine praviloma ne okrne. Vsekakor pa dijake in dijakinje vedno opozorim, da gledamo *določeno* oddajo, ki jo je pripravil *določen* medij; in da popolne resnice, tudi če bi tako želeli, ni mogoče nikoli v celoti zaobjeti, lahko pa se ji približamo.

Primer

Naj navedem primer obravnave dogodkov v Siriji in na Bližnjem vzhodu, ko nas je obiskal tudi priznan poznavalec tega področja. Ob predhodni pripravi dijakov in dijakinj na ta dogodek – učiteljica zgodovine nam je predstavila osnovne zgodovinske, geografske in verske vsebine, na to temo smo si ogledali oddajo Globus ter nekatere druge vire – smo lahko dobili boljši vpogled v dogajanje, ki ga spremljamo že dobrih pet let. O ekonomskih in pravnih vidikih dogajanja smo spregovorili pri rednih urah. Tako so se same po sebi odprle možnosti za medpredmetno povezovanje. Dijakom in dijakinjam je bil takšen način dela zaradi aktualnosti primera zelo zanimiv. ■

Pridobivanje kompetenc v šolah

Usposabljanje za etične in odgovorne raziskovalne naloge

✍ Renata Šribar

Raziskovalna javnost in tudi slovenski mediji se v različni meri in na različne načine odzivajo na poudarke, ki oblikujejo sodobno znanstveno politiko in strateške smernice. Temeljno gre za štiri medsebojno prepletena polja strokovnega razmisleka in usmeritev: etiko, bioetiko, raziskovalno integriteto in odgovorno raziskovanje in inovacije. Izhodiščne ideje in vodila vseh teh področij bi veljalo vključiti v kurikulum vzgoje in izobraževanja za znanstvenoraziskovalno ali strokovnoraziskovalno delo.

Izhodišča za razmislek

Izobraževalni sektor je ena izmed ciljanih tarč pri uveljavljanju družbene in okoljske odgovornosti, etike in raziskovalne celovitosti.¹ Toda v resnici ne obstaja skupen učni načrt za šolsko raziskovanje, saj je to razpršeno po različnih predmetih, vseh, ki vključujejo projektne raziskovalne naloge bodisi na osnovnošolski, srednješolski ali poklicni ravni. Kajpada tudi tu veljajo načela in pravila etičnega in odgovornega raziskovanja ter celovitega raziskovalnega osebnega ali institucionalnega pristopa. Z "raziskovalno celovitostjo" prevajamo angleški pojmovni par *research integrity* (okrajšano *RI*); zdi se, da je to bolj ustrezno kot dostikrat

uporabljen "raziskovalna poštenost", ki izključuje pojmovanje o ustreznem delovanju institucij, obenem je pojem tudi preveč ohlapen.

Kot učence/ke, dijake/inje priučimo raziskovanja s predstavitvijo predmetno značilnih metod in forme končnega izdelka, tako naj bi se jim predstavilo in promoviralo usmeritve, ki zagotavljajo moralno, v določen etični sistem vpeto in odgovorno raziskovalno delo. Z etično perspektivo in prevzemanjem odgovornosti za usmerjanje podmladka pri takih projektih naj bi se že predhodno poistovetili učiteljice in učitelji. Šole bi bile lahko celo nosilke promoviranja in navajanja na "boljšo znanost". Sodobna znanost kot stvar odkritih in prikritih strategij namreč vse prepoznava etično "zdrse", se podredi v soočanju z mnogimi vprašljivimi interesi kapitala. Tako denimo britansko znanstveno združenje za globalno odgovornost opozarja na uničujoče posledice komercialnih vplivov na znanstvenoraziskovalno delo. Slaba vplivna polja so v tem pogledu zlasti farmacija, tobak, vojska in obramba, plin in nafta, biotehnologija.² Če ta nevarni, s financiranjem in lobiiranjem povezani vidiki raziskovanja prenesemo v šolsko sfero, lahko ugotovimo, da je pomembno, koga zaprosimo ali od katere ustanove sprejmemo pomoč pri izvajanju projektov v obliki kakršnih koli donacij. Pravilno bi se bilo odločiti za posameznike/ce in podjetja ter urade, ki jih tako ali drugače vpleteni prepoznavajo ne zgolj po poslovni in upravni uspešnosti, temveč predvsem po etičnem

odnosu do poslovnih strank, zaposlenih in lokalnega okolja, kulturne dediščine ter do narave.

Druga pomembna zagata, ki pesti znanost, je prelaganje odgovornosti za kakovostno, etično in odgovorno znanstvenoraziskovalno delo na pleča individuuma, ki dela v tem poklicu. Temeljni globalni dokument o udejanjanju raziskovalne integritete (*RI*) oziroma raziskovalne celovitosti, Singapurska izjava³, je zato razumljen kot skupek navodil za posamezno raziskovalko in raziskovalca. Kajti odnos do okolja (etika) in odgovornost vodilnih sta omenjena le mimogrede. Celotno v kontekstu naslednje globalne konference o *RI* (Amsterdam, 2017) bo tematika večinoma omejena na osnovne individualne "raziskovalne zdrse" (*research misconduct*), tj. ponarejanje, izmišljanje, plagiatstvo.⁴ V okviru šolskih raziskovalnih nalog je možno to plat problematike razreševati s poudarjanjem in prevzemanjem odgovornosti šole in zaposlenih, njihove odgovornosti za to, da so skupne in individualne raziskovalne naloge okoljsko, družbeno in medčloveško etične tako z obče perspektive trajnostnega in demokratičnega razvoja kot z vidika izbire in uporabe metodologij ter raziskovalnih pristopov nasploh.

Tretja zanka sodobne znanosti, v katero se je pri šolskem raziskovanju moč zaplesti, je neetičen in nemoralen razpon med izrečenim in udejanjenim. Navedena vrzel je za znanstveni resor in tudi sicer značilna za javno sfero, prislovično predvsem za področji politike in trženja. Kaj vrzel med izrečenim

in delovanjem pomeni specifično za znanost in v znanosti? Da so pojmi etika, odgovornost, moralnost in poštenost, raziskovalna integriteta zgolj valuta, ki je v stanju visoke inflacije. To velja tako za Slovenijo kot EU. Strategije, smernice, kodeksi, tematski projektni razpisi, izjave vodilnih kadrov kaj lahko zazibljejo v sladek sen o znanosti, ki se trudi ustvarjati boljši svet. Stvarnost znanstvenega raziskovanja izza tega besednega paravana je precej drugačna.⁵ Pravzaprav bi bilo zelo iluzorno pričakovati, da bo v hiperkapitalizmu, globalnem sistemu, ki s kapitalsko logiko in logiko zadolževanja prežema vse sfere družbenega življenja, znanost izvzeta iz negativnega vrednotnega sistema, kjer ni nič tako, kot se priduša, da je in bo. Smoter se reducira na denar in status oziroma uspešnost in ta primarni interes v osmišljanju življenja se uresničuje brez ozirov na norme spoštovanja, sodelovanja, skupnih konstruktivnih ciljev s perspektive človekovih pravic, sobivanja z drugimi oblikami življenja in trajnosti virov.

Enotnost izrečenega in dejanj je možno doseči na različne načine, pri šolskem projektornaziskovalnem delu z listo izhodišč za etično, odgovorno raziskovanje in z raziskovalno integriteto izvedene naloge. Tako listo je moč vsakič znova uporabiti tako, da ustreza konkretnemu delu. Tim, ki odločitve sprejema skupinsko, ugotovi, kako je pri konkretni nalogi možno upoštevati nanizane smernice. Ob tem se je dobro zavedati, da se na tem področju šele učimo, se skupaj mojstrimo v občutljivosti – če si seveda to želimo in v tem vidimo globlji smisel. Zato je ob morebitnih nehotenih napakah, nepazljivosti glede etičnega in odgovornega izvajanja raziskovalnih nalog boljše medsebojno opozarjanje kot zgražanje ali hierarhično zatiranje. V vsakem primeru imajo tudi mladi pravico do opozarjanja ob morebitnih zdrsih vpletenih odraslih.

Nekaj uporabnih napotkov

Sledč rutinskemu toku oblikovanja raziskovalne ideje in šolske izvedbe projekta bi bila lahko lista napotkov s

perspektive etike, odgovornosti in raziskovalne celovitosti vsebinsko videti približno takole:

- oblikovanje in ubesedenje raziskovalne ideje z mislijo na širše in ožje okolje z mnogoterih perspektiv: materialne, čustvene, racionalno-praktične, simbolne;
- preverjanje sestave raziskovalnega tima in delitve vlog: spolna uravnoteženost tima (če je le možno), vključujoča sestava tudi glede drugih nepravičnih družbenih hierarhij (denimo etnična pripadnost, ekonomski razred, kulturni sloj...), tako da pri izboru ni diskriminiranja in negativne selekcije;
- preverjanje smotrnosti običajne šolske hierarhije pri delitvi vlog in odgovornosti: preizpraševanje, ali so vloge razdeljene tako, da je odgovornost posamezne osebe, vključno z učiteljskim kadrom, aktivirana do največje mere; preverjanje, kaj bi se dalo naučiti iz menjave vlog, ki bi obrnila običajna šolska hierarhična razmerja;
- oblikovanje mehanizmov, ki zagotavljajo transparentnost upravljanja in izvajanja raziskovanja na vseh ravneh;
- preverjanje ustreznosti raziskovalnih pristopov in metod, ki naj jamčijo za osebno in raziskovalno integriteto vključenih v proces in njihove druge človekove pravice;
- utemeljevanje namena in ciljev projekta ali posamezne naloge z vidika prispevka k družbi blaginje, demokratičnega razvoja in pluralizma ter ohranjanja ali izboljšave virov;
- strukturiranje tima na način, ki pri vseh udeleženi pospešuje proaktiven odnos, sodelovanje in delo za skupno dobro;
- ozaveščanje, da sta subjekt in objekt raziskovanja prepletena, saj se med postopkom oba spreminjata v soodvisnosti, tudi če gre za predmetni svet in ne le ljudi, ki so objekt raziskovanja;
- prepoznavanje pomena idej in njihovega avtorstva, obenem praktično seznanjanje s pomenom timskega dela;
- navajanje na opredelitev temeljnih pojmov, ki so pomembni za razi-

skovanje, ter seznanjanje z metodami in njihova uporaba na način, ki zagotavlja inovativnost (npr. tudi s sestavljanjem različnih metod), preverljivost postopka in relativno⁶ ponovljivost;

- izvajanje raziskovanja in uporabe njegovih rezultatov in dosežkov tako, da bo tim s svojimi dejavnostmi vpet v okolje, da bo sposoben oblikovati diseminacijske kanale in vzpostaviti dvosmerno komunikacijo z različnimi ciljnim skupinami tako, da bo to vplivalo na konstruktivno rabo rezultatov dela. ■

Opombe

1. V sestavku o evropski nagradi (EFARRI) za odgovorno raziskovanje in inovacije avtorja opozarjata, da je tovrstno ozaveščanje pomembno tudi v izobraževanju; gl. Heesterbeek, Sara; Rauws, Gerrit: *RRI Awards: Recognizing good practice*. Euroscientists in SciencePOD. Pridobljeno 26. 7. 2016 s <http://21ax0w3am0j23cz0qd1q1n3u.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2016/04/RRI-Awards-Final.pdf>.
2. Navedeno po SGR – Scientists for Global Responsibility (2009): *Science and the corporal agenda: The detrimental effects of commercial influences on science and technology*. Executive summary. Pridobljeno 25. 7. 2016 s <http://www.sgr.org.uk>.
3. Komisija za ženske v znanosti pri Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport (2014): *Singapurska izjava z izhodišči za branje*. Pridobljeno 26. 7. 2016 s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/novice/pdf/Singapurska_izjava_1.pdf.
4. Elektronska komunikacija s prof. dr. Lexom Bouterjem, članom pripravljalnega odbora konference – Renata Šribar, 3. 3. 2016, osebni arhiv.
5. Med najbolj pogostimi kršitvami in neupoštevanjem etike, raziskovalne celovitosti, znanstvene odgovornosti so neupravičeno prevzemanje avtorstva, hiperproduktivnost z napihovanjem pomena parcialnih rezultatov, zloraba metodologije za produciranje zelenih rezultatov, kraja idej in izkoriščanje neplačanega dela v prid vodilnega, svojevoljno sestavljanje timov in delitev raziskovalnih sredstev glede na posamezne osebne interese in ne na usposobljenost ljudi, netransparentno ocenjevanje znanstvenoraziskovalnega dela, podrejanje kapitalskim interesom za ceno zlorab virov in medčloveških odnosov.
6. Četudi je načelo ponovljivosti metodološka zakonitost, je njena izvedljivost zgolj relativna, saj nikoli ne moremo zagotoviti povsem enakih pogojev, navsezadnje se s časom spremeni tudi sam subjekt raziskovanja.

Menedžment znanja v vrtcu

Ključni dejavnik pri preseganju socialne in kulturne neenakosti v vrtcu

✍ Mojca Brglez

Ljudje so najbolj ranljivi v tistih okoljih, v katerih se ne zavedajo, da socialna in kulturna neenakost vplivata tudi na naslednje generacije. S preseganjem socialne in kulturne neenakosti je treba pričeti že v predšolskem obdobju, in sicer z ozaveščanjem in omogočanjem vključitve v vrtec, s pomočjo pri dvigovanju socialnega in kulturnega kapitala družin ter z izmenjavo znanja med starši in zaposlenimi v VIZ. V prispevku bomo govorili o pomembnosti najzgodnejšega obdobja otrokovega življenja v smislu potreb po pozitivnih spodbudah (izobrazba staršev, dober materialni položaj družine, socialni položaj otroka) za doseganje kasnejše šolske uspešnosti.

Uvod

Predšolsko obdobje je v otrokovem razvoju posebej občutljivo. Širok spekter socialnih in ekonomskih dejavnikov lahko negativno vpliva na otrokov psihični razvoj in uspeh v šoli. Predvidevamo, da na otroka in njegovo šolanje odločilno vpliva vrsta dejavnikov, med katerimi velja izpostaviti predvsem vključenost v vrtec, izobrazbo matere ter socialni in kul-

turni položaj družine. Slednjega lahko v slovenskih razmerah povezujemo z višino prispevka za vrtec. Posamezni dejavnik verjetno nima odločilnega vpliva na otrokov razvoj, kombinacija več dejavnikov pa gotovo lahko povzroči resne posledice. Predšolska vzgoja je temelj za izobraževanje, številne raziskave pa pričajo o tem, da ima tudi velik družbeni in ekonomski učinek. Kako pomembno je otrokom dovolj zgodaj dajati veliko primernih učnih izzivov, nam govorijo priporočila EACEA, ki pravijo, da je za "učinkovitost in izenačevanje možnosti bolje vlagati čim bolj zgodaj v otrokovem življenju: popravljanje poznejših napak namreč ne izenačuje možnosti in je manj učinkovito" (Eurydice/EACEA, 2009: 3–11), pri čemer je v ospredju kompenzacijski

učinek vrtcev, ki lahko ravno v segmentu izenačevanja deprivilegiranih skupin otrok doprinese k boljšemu izhodišču za uspeh v življenju in ravno to nam je zelo pomembno izhodišče.

Menedžment znanja v vrtcu

Menedžment znanja (MZ) želimo vpeljati na vsa tri vsebinska področja, torej želimo vplivati na vključenost v vrtec, na izobrazbo staršev ter zmanjševati vpliv socialno in kulturno šibkejšega okolja.

Vključenost v vrtec

Večjo pozornost je treba nameniti socialnemu vključevanju otrok iz dru-

žin z nižjim socialnoekonomskim statusom, navaja Košak Babuder (2012: 102), kar bi lahko dosegli s treningom socialnih spretnosti za te otroke in njihove vrstnike ter z izpostavljanjem njihovih močnih področij (npr. uspešnost pri igrah z žogo). Omogočiti pa bi bilo treba čim več prostočasnih dejavnosti v okviru šole in vrtca v takšni obliki, da ne bi bile povezane s finančnimi stroški, da bi bile dosegljive tudi deprivilegiranim otrokom.

“Predšolska vzgoja je temelj za izobraževanje, številne raziskave pa pričajo o tem, da ima tudi velik družbeni in ekonomski učinek.”

Šola je bila po drugi svetovni vojni razumljena kot pomemben dejavnik družbene gibljivosti. Predpisana ji je bila temeljna pravičnost, da vsem posameznikom zagotavlja možnost usvajanja znanja, ki določa posameznikov družbeni položaj. Prav zato je izobraževanje razumljeno kot javno dobro, država blaginje pa tista, ki je dolžna vsem posameznikom zagotavljati možnosti in priložnosti za usvajanje kakovosti znanja (Barle, 2011: 70–71).

Prenos znanja

Prenos znanja na starše si predstavljamo tudi preko priprave različnih predavanj, okroglih miz, šol za starše, širjenja osveščenosti o pomenu kakovostnega preživljanja prostega časa z otroki ipd. Za primer navajamo promocijo bralne kulture, ki v naši ustanovi poteka odlično. Zvišanje posameznikove bralne kulture se ne kaže le kot povečana bralna dejavnost (npr. število prebranih knjig), temveč predvsem kot razvoj bralca. Strokovnjaki ugotavljajo, da je odločilen mehanizem pri medgeneracijskem prenosu pismenosti prav razvoj bralne kulture, pri tem pa je pomemben predvsem prenos zavzetosti za branje. Strokovni delavci v vrtcih in šolah, knjižničarji in starši bi morali otrokom in mladim predstavljati vzor bralcev, jim pokazati, da v branju uživajo, ter nanje prenesti sporočilo, da je branje lahko prijetno, zabavno, pomembno in koristno. Torej želimo s prenosom znanja in ozaveščenosti vpli-

vati na starše, da bodo uporabili čim več vedenja in znanja o izpostavljeni temi, da bodo na podlagi večje osveščenosti tudi spremenili ali preoblikovali svoj vrednostni sistem. Menedžment vrtca je tisti, ki mora prvi pokazati sposobnost, voljo in pobudo.

Čeprav morda čas in prostor nista najbolj idealna, si želimo visoko motivirane učitelje in vzgojitelje, ki bodo že s fakultet prišli opremljeni tudi z znanjem, ki ga potrebujejo najprej za prepoznavanje, nato pa za delo z otroki iz socialno in kulturno prikrajšanega okolja. Če bodo strokovni delavci pozorni na to, da obstaja možnost, da kulturni kapital vpliva na socialno selekcijo, bodo tudi sami v svoji zakladnici znanja iskali strategije za spopad s to težavo.

Zmanjševanje vpliva socialno in kulturno šibkega okolja

Znotraj sistema vsakega vrtca bi bilo smiselno iskati možnosti, da v smislu univerzalnih rešitev spodbudimo tudi vsako institucijo in posredno družino k preseganju socialnih in kulturnih neenakosti. Tu imamo v mislih partnerstvo z ustanoviteljico. Sami vidimo na tem področju možnost pri finančni podpori projektov na to tematiko, pri promociji predšolske vzgoje, pri financiranju dodatne strokovne pomoči v vrtcu. To bi kot podporni steber poskrbelo za deprivilegirane otroke in družine. V praksi je namreč dobro poskrbljeno za otroke s posebnimi potrebami in sistemizacija delovnih mest že v osnovi vključuje pomoč, nikjer pa ni govora o socialno in kulturno prikrajšanih. Morda bi v slovenski prostor kazalo prenesti model s Portugalske in vpeljati socialne mediatorje. Skratka, sistem organizacije vrtca vidimo kot pomemben deležnik in podporo pri odpravljanju socialno in kulturno šibkejših pogojev.

Zaključek

Če se predšolska vzgoja uporablja kot ukrep za izenačevanje možnosti, kratkoročni učinki niso dovolj. Zato se upravičeno postavlja vprašanje, katere

pogoje je treba izpolniti, da bi bili neposredni učinki programov tudi dolgoročno koristni. Prav tako ni dovolj, če so učinkoviti ukrepi omejeni na majhno število programov različnih ‘modelov’ in za majhen del ciljnih skupin, kar spet postavlja vprašanje, kako razširiti dostop do čim bolj kakovostne predšolske vzgoje (Eurydice/EACEA, 2009: 32).

“Država zmore toliko, kolikor se bo od nje zahtevalo, zahtevamo pa lahko samo vsi mi – vsi državljani skupaj, vsak samo z enim glasom. Šele to bi bila demokracija” (Štrukelj, 2012).

Bolj kot doslej je treba delati na izenačevanju izhodiščnih možnosti za vse otroke. V učinkovitost in izenačevanje pogojev je bolje vlagati čim prej, kajti prepozen odziv ne izenačuje možnosti in je manj učinkovit. Kot odločilni ukrep preseganja socialne in kulturne neenakosti priporočamo vpeljavo MZ s poudarkom na prenosu informacij in znanja med tremi strukturami: starši, sistemom ter zmožnostmi ljudi, zaposlenih v VIZ. Predlagamo ukrepe in naložbe v predšolsko vzgojo, saj to vidimo kot izenačevanje možnosti vseh otrok. K temu mora sistematično in odgovorno pristopiti tudi država. Menimo, da do sedaj na tem področju še ni bilo dovolj storjenega in da smo iz dneva v dan na večji preizkušnji, kako izobraževanje kot javno dobro v realnosti izpeljati čim bolj korektno in pravično. Predvsem za socialno in kulturno prikrajšane. ■

Literatura

Barle Lakota, Andreja (2011): Vlečenje za lase v nebesa. V: Brejc, Mateja; Koren, Andrej; Zavašnik Arčnik, Mihaela: *Ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti: teorija in praksa uvajanja samoevaluacije v šole in vrtce*. Kranj: Šola za ravnatelje, str. 67–77.

Eurydice/EACEA (2009): *Predšolska vzgoja in varstvo v Evropi: odpravljanje socialne in kulturne neenakosti*. Pridobljeno: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/098SL.pdf.

Košak Babuder, Milena (2012): *Bralno razumevanje in razvoj branja za učenje pri otroku iz manj spodbudnega okolja zaradi revščine. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Štrukelj, B. (2012): Lažje je obvladovati ljudi, ki so manj izobraženi. V: *Primorske novice*, 18. maj 2012. Pridobljeno s <http://www.primorske.si/Priloge/7--Val/Lazje-je-obvladovati-ljudi-ki-so-manj-izobrazeni.aspx>.

Kako začeti prostovoljno delo?

✂ Karolina Medvešček

V šolskem letu 2015/2016 sem se v okviru programa Človek za druge, ki že 16. leto poteka pod okriljem Društva katoliških pedagogov Slovenije, udeležila uvodnega usposabljanja za mentorje prostovoljnega dela.

Vsebinska in spodbude so me nagovorile. Ob pomoči in nasvetih koordinatorjev v Društvu katoliških pedagogov Slovenije smo v šolskem letu 2015/2016 na OŠ Šmihel v Novem mestu preko interesne dejavnosti spodbujali in razvijali *prostovoljstvo*. Učenci so razvijali čut za druge in solidarnost, krepili svoje talente in osebnostno rasli.

- Učenci se prostovoljno odločijo za področje prostovoljnega dela ter odgovorno sprejmejo in opravljajo naloge oz. zadolžitve.
- Preko različnih dejavnosti razvijajo čut za druge.
- Spoznavajo pomen in vrednost prostovoljnega dela.
- Pridobijo osebno izkušnjo prostovoljnega dela.
- Spoznajo nekatere ustanove izven šole, ki vključujejo delo z ljudmi z različnimi potrebami.
- V skupini prostovoljcev si izmenjajo svoje izkušnje.
- Vodijo osebni dnevnik prostovoljnega dela.

Namen interesne dejavnosti *prostovoljstvo* je ozavestiti, da so v našem okolju ljudje, ki potrebujejo našo pomoč,

in da smo pripravljeni po svojih močeh pomagati ter da se ob naši pomoči ljudje okrog nas dobro počutijo.

Interesno dejavnost smo začeli v drugi polovici septembra, ko smo učence zadnje triade povabili k sodelovanju in vključitvi v skupino *prostovoljcev*. Učencem sem na predstavitvi pri razrednih urah pokazala kratek filmček o prostovoljstvu in

pomoči drugim ter jih seznanila s tem, da bo letos na šoli potekalo prostovoljno delo.

Zainteresirani in motivirani učenci so se sestali na srečanju, na katerem

sem jih seznanila z vsebino, obsegom in možnostmi za prostovoljno delo.

Pri prostovoljnem delu na naši šoli je sodelovalo več učiteljev, ki so imeli vlogo mentorjev, ter učitelj koordinator. Naloge učiteljev mentorjev so bile: spremljati prostovoljno delo na posameznem področju; biti zgled učencem prostovoljcem; po potrebi tudi spremljati učence prostovoljce. Naloge učitelja koordinatorja pa so bile: vzpostaviti stik z zunanjimi institucijami in se z njimi dogovoriti o možnosti izvedbe prostovoljnega dela v njihovi ustanovi oziroma z njihovimi varovanci; usmerjati mentorje; spremljati opravljanje prostovoljnega dela na vseh področjih; voditi supervizijske skupine prostovoljcev.

Prostovoljci so opravljali prostovoljno delo na posameznem področju enkrat na teden (pri učni pomoči tudi večkrat), vodili osebni dnevnik prostovoljnega dela ter se udeleževali supervizijske skupine, v kateri so si izmenjali izkušnje in se seznanili s konkretnimi vsebinami, kot so: prvi stik z uporabnikom, čustva pri prostovoljnem delu in motivacija pri prostovoljnem delu.

Prostovoljno delo je potekalo na več področjih, in sicer:

- učna pomoč znotraj naše šole,
- pomoč pri branju znotraj naše šole,
- vključevanje v socialno življenje varovancev v Domu starejših občanov Novo mesto,
- vključevanje v socialno življenje varovancev Varstveno delovnega centra Novo mesto.

Da bi se seznanili s področji prostovoljnega dela, smo pred začetkom delovanja obiskali obe zunanji inštituciji (Dom starejših občanov in Varstveno delovni center) in prisostvovali njuni predstavitvi, spoznali način dela ter si ogledali tamkajšnji način življenja. Poleg tega smo na šoli pripravili krajši

Cilji, ki smo jih pri učencih želeli doseči, so bili:

- Učenci z veseljem namenijo del svojega prostega časa pomoči potrebnim ljudem, sošolcem.

predstavitvi učne pomoči in pomoči pri branju.

Po predstavitvi vseh štirih področij prostovoljnega dela so se učenci prostovoljno, na podlagi slišane in videne ter na podlagi lastnih interesov, odločili za eno od področij, na katerem so sodelovali. Posameznemu področju se je pridružil še učitelj mentor, ki je učence v nadaljevanju spremljal in spodbujal.

Pred začetkom smo za opravljanje prostovoljnega dela izven šole pridobili soglasje staršev učencev prostovoljcev.

Pomembno se mi zdi, da učenci (in mentorji) z veseljem in zaradi lastne želje opravljajo prostovoljno delo, zato jim je bilo že na začetku predstavljeno, da bodo prostovoljno delo opravljali izven pouka, v svojem prostem času. Tako so se prostovoljnemu delu pridružili tisti, ki jih to veseli in so pripravljeni svoj prosti čas nameniti bližnjemu.

Da lahko pomagamo drugim, moramo najprej pri sebi razviti čut za druge. V okolju moramo znati prepoznati pomoči potrebne. Najprej pa se moramo zavedati svojih talentov, s pomočjo katerih in zaradi katerih lahko pomagamo drugim. In verjamem, da so učenci v letu, ko so opravljali prostovoljno delo, v sebi prepoznali mnoge kvalitete in našli svoje skrite talente, poleg tega pa polepšali trenutke tistim, s katerimi so se srečevali.

Poleg čuta za bližnjega in prepoznavanja potreb v okolici je pri prostovoljnem delu potrebno tudi nenehno izpopolnjevanje, kjer svoje znanje osvežimo, spoznamo kaj novega in predvsem dobimo novo moč in spodbude za nadaljnje delo. Takšno izpopolnjevanje je zaželeno in še kako potrebno tudi za vse mentorje in koordinatorje. ■

Društvo katoliških pedagogov kot nosilec programa *Človek za druge* nudi in organizira izobraževanja in izpopolnjevanja za mentorje prostovoljnega dela. Če ste tako srečanje v okviru DKPS 15. oktobra 2016 zamudili, se za informacije lahko obrnete na naslov dkps.seminarji@gmail.com ali na telefon 01/43-83-987. Vabljeni!

Socialnopedagoško vplivanje s pomočjo psa

Kinološko-doživljajske urice v Vzgojnem domu Veržej

✍ Stela Kovačič

“Psi niso naše celo življenje. Toda v našem življenju ustvarijo celoto.”
(Roger Caras)

Kot lastnica psa dobro vem, kaj pomeni ‘imeti’ živo bitje: predvsem veliko skrb in odgovornost. Ljudje si priskrbijo žival, ne da bi razmišljali, koliko časa, energije, znanja in ne nazadnje finančnih sredstev potrebujejo, če želijo zanj dostojno poskrbeti, kot si to zasluži vsako živo bitje. Šele nato pridejo vsi tisti razlogi, zaradi katerih smo se odločili, da nas skozi življenje spremlja žival; naj bo to potreba po njeni družbi, občutek varnosti, popestritev vsakdana zase oz. za otroke ali drugo. A razsežnosti vsega pozitivnega, kar daje žival, so lahko veliko večje ...

V Vzgojnem domu Veržej živa-li že dolga leta vključujemo v domsko življenje. Otroci s posebnimi potrebami takšne dejavnosti sprejemajo odprtih rok, saj so prav oni najbolj oškodovani ravno na področjih, na katerih te metode prinašajo najboljše rezultate: od čustvovanja,

odnosov in komunikacije do razvijanja osebnostnih lastnosti, sposobnosti in vedenja. Dosedanje izkušnje so nas prepričale, da za to skupino otrok prisotnost živali nima le vzgojnih, izobraževalnih ali sprostitvenih učinkov, temveč jih lahko dober strokovnjak, ki ima tako občutek za delo z ljudmi kot za delo s psom, izkoristi tudi v terapevtske namene. S pomočjo psa najde pot do otroka, ga spoznava, mu pomaga predelovati njegove osebne težave in konflikte, ga usmerja naprej ter skuša terapevtske učinke prenesti tudi na nova področja, v otrokovo novo okolje.

Populacija otrok in mladostnikov v vzgojnih domovih se je v zadnjem desetletju močno spremenila, s tem pa tudi delo socialnega pedagoga. Nekoč uporabljane metode ne zadostujejo več za doseganje zastavljenih ciljev. Otroci, ki imajo čustvene in vedenjske motnje, so za naša prizadevanja pogosto veliko težje dosegljivi, na različnih področjih obremenjeni z mnogimi kombiniranimi težavami in motnjami. Strokovni delavci v takšnih domovih smo prepuščeni lastnemu znanju, sposobnostim in iznajdljivosti, kako se približati tej populaciji, z njo ustvariti dobre odnose in pogoje za skupno življenje ter znotraj teh uspešno korakati proti zastavljenim strokovnim ciljem. Za slednje moramo najti nove, drugačne poti, seveda pa je v dosedanji obliki to veliko premalo; potreba po tem je pri otrocih veliko večja.

V šolskem letu 2014/2015 smo se odločili našo dejavnost prijaviti na

Zavodu Republike Slovenije za šolstvo kot inovacijski projekt, da bi dokazali pozitivne učinke takšne pomoči pri naših otrocih. Projekt smo poimenovali "Vpliv dejavnosti s pomočjo psa na čustvovanje, vedenje, socialne kompetence in odnose s soljudmi pri populaciji otrok/mladostnikov v vzgojnem zavodu". Glede na to, da to dejavnost izvajamo že nekaj let, so bili naši cilji, načrti in izpeljava jasno izdelani. V projektu smo sodelovali: oba mentorja, strokovni vodja/koordinator, v fazi analize pa so se vključili še domska psihologinja in vzgojitelj vzgojnih skupin. Vsebinsko smo zajeli: spoznavanje živali in okolice; nego, hranjenje, skrb za žival, odnos z njo, sprehod; doživljanje dejavnosti in same živali; obisk veterinarja; otrokovo/mladostnikovo izvajanje osnovnih vaj poslušnosti, motivacijskih iger s psom; medgeneracijsko sodelovanje; obisk kmetije ... Vsemu temu je sledila sprotna refleksija mentorjev, otrok, matičnih vzgojiteljev in psihologinje.

Ključni problemi, ki smo se jim posvetili, so bili: počutje in doživljanje zavodskega življenja s strani otrok, njihovo nesprejemanje le-tega, slabi odnosi in komunikacija z različnimi udeleženci procesa, nesproščenost in različna negativna čustva, slaba motivacija za različne dejavnosti in zapositve, slabo vključevanje v skupine ter posledično nesprejemljivo vedenje v različnih življenjskih okoliščinah.

Evalvacija je zajemala šest otrok, vključenih v dve skupini, ki so dejavnost obiskovali celo šolsko leto. Metode zbiranja podatkov so bile predvsem opazovanje, pogovori in intervjuji ter pisni vprašalniki za matične vzgojitelje posameznih otrok, mentorja dejavnosti, za otroke ter polstrukturirani intervju, ki ga je opravila psihologinja. Podatki so bili zbrani in obdelani v opisni obliki, ker pa je bil vzorec majhen, statistične obdelave nismo delali.

Pričakovanja s strani obeh mentorjev so bila glede na prejšnje izkušnje visoka, kar se je v odgovorih vseh sodelujočih pokazalo kot upravičeno.

Matični vzgojitelji posameznih otrok, vključenih v dejavnost, so odgovarjali na vprašalnik, ki je zajemal splošna vprašanja (npr.: kakšna

je bila zainteresiranost otroka za to obliko dejavnosti, ali se je v tem času posamezen primanjkljaj pri otroku zmanjšal), pa tudi konkretna vprašanja, povezana s točno določenim področjem, kot so učno, vedenjsko, odnosi z otroki in odraslimi, vprašanje samovrednotenja, razgibanosti. Njihova opažanja, vrednotenje in ocena dejavnosti so pokazali pozitiven premik na vseh področjih in pri vseh otrocih. Prav tako vsi zelo podpirajo dejavnost in vidijo potrebo po vključitvi še večjega števila otrok. Pozitivni učinki so vidni prav na vseh področjih. Izboljšale so se učna uspešnost, zbranost, doslednost in skrbnost. Zmanjšala se je konfliktnost, povečala sproščenost, komunikativnost, umirjenost in samozavest. V odnosih se je izboljšala empatija, zmanjšala impulzivnost, povečalo se je spoštovanje do drugih. Samovrednotenje in samopodoba sta pri vseh izboljšana in izražena na različne načine. Prav tako so zaznali večjo razgibanost.

Otroci so v osebnih razmišljanjih odkrito odgovarjali na vprašanja, kot so: kaj jim pomenijo živali, zakaj je ta dejavnost drugačna od drugih dejavnosti, kaj menijo o psički, kako sebe doživljajo preko dejavnosti in kaj bi povedali ter kako bi se zahvalili psički. Otroci so se zelo realno ocenili in presenetljivo podrobno ter odkrito opisali svoje doživljanje pri dejavnosti in posamezne občutke, ki so zelo pozitivno naravnani. Njihove težave se jim zdijo manjše oziroma odpravljene. Vsi so prepričani v učno uspešnejše in bolj odgovorno šolsko delo, v izboljšanje odnosov tako z vrstniki kot domačimi, zaznali smo manj konfliktnosti in večjo komunikativnost.

Psihologinja je z vsemi sodelujočimi otroki opravila polstrukturirani intervju z vprašanji odprtega tipa, npr. kaj ti je pri kužku všeč, kaj ti največ pomeni, kako ti koristi druženje z živaljo, pri čem ti pomaga in kako, kaj si pri sebi opazil med letom, ali si se kaj spremenil, kaj drugače doživljaš, vidiš in ceniš, kaj bi pri tej dejavnosti spremenil, kako bi dejavnost lahko pomagala drugim otrokom in zakaj ... Otroci poročajo o pozitivnih učinkih, predvsem o večji sproščenosti, umirjenosti, o prijetnih

občutkih, ko se družijo z živalmi, se z njimi igrajo, jih sprehajajo itd. Omenjajo prijetne občutke ob igri in zabavi ter povedo, da jim je težko, ko se morajo od živali posloviti. Nekateri opažajo pozitivne učinke neposredno po dejavnosti, drugi spet šele čez čas, vsi pa se strinjajo, da bi tudi drugi otroci s to dejavnostjo pridobili veliko dobrega, predvsem v odnosu do živali, nekateri pa tudi v odnosu do drugih otrok. Otroci navajajo tudi, da so lahko razvili primeren odnos do živali ter opazovali interakcijo med seboj. Prepoznavali so medsebojne učinke vpliva razpoloženja in čustvovanja.

Evalvacija inovacijskega projekta, vrednotena s pomočjo vprašalnikov, je pokazala zelo pozitivne rezultate tako s strani sodelujočih otrok kot s strani njihovih matičnih vzgojiteljev ter mentorjev. Če imajo otroci možnost sprotnega ocenjevanja in preverjanja svojih odzivov in odzivov živali ter možnost umeščanja svojih občutkov v primeren kontekst, ugotavlja domska psihologinja, je takšen način preživljanja prostega časa za otroke s čustvenimi in vedenjskimi težavami še toliko bolj dobrodošel in večplastno koristen. Rezultati dokazujejo močno potrebo po takšni vrsti dejavnosti, širjenju le-te in uvajanje v vsakodnevno življenje teh otrok.

Eden od naših stranskih ciljev raziskave je bil tudi, da s to metodo dela seznanimo širšo javnost, kar smo poleg dveh prispevkov v lokalni reviji storili tudi tu, da bi odpravili tabuje in napačne predstave o tem, kaj se lahko s to dejavnostjo pri otrocih doseže. Želimo si, da bi bila ta metoda dela otrokom uradno ponujena na vseslovenski ravni. Dejavnost bi bilo treba priznati kot redno obliko dela z otroki, za izvajalca sistematizirati delovno mesto ter krepiti mrežo tovrstne pomoči, ki se v Sloveniji šele previdno ustvarja. ■

Literatura

Kramarič, Kamila (2015): Socialno-pedagoško delo s pomočjo živali kot ena od poti do cilja v Vzgojnem domu Verzej. V: *Didakta*, letnik XXV, šte. 179, str. 23–31.

Spletna stran <http://www.pesmojiprijatelj.si/misli-in-reki-o-psih>, pridobljeno: 15. 3. 2016.

Vživimo se v bolnika

Izvedba senzoričnega gledališča na Srednji zdravstveni šoli Ljubljana

✍ Andreja Prebil, Matejka Gornjak

Senzorično gledališče se močno razlikuje od običajnega. Medtem ko v prvem slišimo govorjeno besedo in dogajanje spremljamo z očmi, ga pri drugem občutimo z vsem svojim telesom.

Ze pri meditaciji se lahko zavestno 'zapirajo' vsa čutila, da bi se v človeku prebudilo drugo občutenje oziroma drugačno zaznavanje okolice. Tako tisti, ki meditirajo, zaprejo oči, se umaknejo v tišino, prekinejo tok misli in kar nekaj časa ne komunicirajo z okolico. Ne samo da se v sebi umirijo, se obrnejo 'navznoter', temveč še bolj okrepijo moč svoje pozornosti, ki jim omogoča čisto razumevanje, neposredni izkustveni uvid v resničnost. Tudi mi smo želeli udeležencem s senzoričnim gledališčem pokazati 'drugačno resničnost'; resničnost, ki jo izkuša naše telo kot središče med umom in dušo.

Bolnik v bolnišnici zaznava in doživlja svojo realnost prav preko telesa: čuti naše posege, dotike, premeščanja, okuša in vonja stvari, ki jih morda v svojem življenju še ni srečal oziroma spoznal, sliši zvoke, ki v njem lahko vzbudijo strah in neugodje. Njegovo telo je prej predstavljalo mejo, ki se ji drugi niso smeli preveč približati, saj se vsi trudimo, da bi spoštovali določeno telesno razdaljo (na pošti, banki, v dvigalu, trgovini ...). V bolnišničnem okolju je drugače. Bolnikovo telo postane na razpolago domala vsemu zdravstvenemu osebju. S svojo bolečino in trpljenjem postane skoraj edini izvor njegove resničnosti.

To je resničnost brez osnovne komunikacije, brez vida in v tišini, ki jo prekinjajo bolnišnični zvoki ali posamezni izgovorjeni stavki. Resničnost,

ki jo določa zgolj dotik zdravstvenih delavcev, ki je lahko varen, hladen, topel ali negotov, včasih tudi grob. Takrat postane meja med nujno izvedbo nekega posega in med skorajda fizičnim nasiljem nad bolnikom tako boleče tanka, tako občutena, da si jo nekateri zapomnijo za vse življenje. Na plan pride ves tisti govor o spoštovanju zasebnosti, avtonomije in dostojanstva bolnika, ki ga dijaki in študenti zdravstvene nege poslušajo od učiteljev in profesorjev v izobraževalnih ustanovah. Pa vedo, o čem govorijo in kaj jim resnično želijo povedati, sporočiti?

Ker si ne želimo, da tovrstna terminologija ostane zgolj pri praznih besedah, ki mladim težko kaj pomenijo, smo v letošnjem šolskem letu skupaj z devetimi dijaki Srednje zdravstvene šole Ljubljana zasnovali koncept senzoričnega gledališča. Imeli smo kar nekaj srečanj: najprej bolj uvodnih, da smo se sploh spoznali, se oblikovali v stalno skupino, nato pa čedalje bolj specializiranih, ko so se začele kresati misli, ideje, načrti, dodeljevanje vlog, iskanje pripomočkov, pripravljanje prostora, pisanje scenarija itd. Morda si nihče izmed nas na začetku ni predstavljal, v kaj se bo naše sodelovanje razvilo; in ali bomo idejo v letošnjem letu sploh izvedli. Toda prišel je nek datum, dogodek, ob katerem smo začeli premišljevat, kaj pa če bi ... če bi takrat res to izvedli ... Pa smo poskusili.

Ko smo na naši šoli začeli z načrtovanjem urnika izmenjave nadarjenih dijakov Srednje zdravstvene šole Celje in Srednje zdravstvene in kozmetične šole Maribor, se nam je utrnila misel, da bi lahko v njihov enotedenski program vključili možnost udeležbe v senzoričnem gledališču. To je bila glavna pobuda, da smo 'zavihali rokave' in začeli z resnejšim delom. Za začetek smo potrebovali konkretno zgodbo,

scenarij. Za lažjo ponazoritev smo jo skicirali tudi na tablo. Uporabili smo pripomočke: rute, instrumente, primerne učilnice, zvoke, kozarčke, robčke, vprašalnike ... Vsakemu dijaku smo dodelili tudi točno določeno vlogo, ki jo je imel pri obravnavi udeležencev.

Dijaki omenjenih šol, ki smo jih na naši šoli gostili od 14. do 18. marca, so za približno petnajst minut 'postali bolniki', ki naj bi preživeli običajen dan v bolnišnici. Dosegli smo namen gledališča: v udeležencih smo vzbudili občutek, kako se počuti bolnik, s katerim se skopo ali rutinsko komunicira, ki občuti zgolj naš dotik, ki ne ve, kaj se bo z njim dogajalo, počelo, ki se ga v določene posege na nek način 'sili', ki izgubi občutek za čas in prostor, občutje varnosti, zasebnosti in dostojanstva.

Graditi občutje sočutja, empatije do drugega, biti sposoben razumeti ga v celovitem smislu in biti sposoben samozavedanja in refleksivnega mišljenja – vse to zahteva, da si nekoč 'obujemo čevlje drugega in prehodimo v njih par korakov'.

Če danes na svetu manjka sočutnega, doživetega in čuječega razumevanja sočloveka, smo mi tisti, ki lahko postavljamo in gradimo nove temelje.

Kratki vtisi udeležencev – dijakov:

- "Zdelo se mi je odlično. Fajn je ponazorjeno, ko se postaviš v vlogo bolnika in doživiš, kar on doživlja, se zamisliš in definitivno spremeniš svoj stik z bolnikom ter ugotoviš, da je komunikacija zelo pomembna."
- "Občutki so grozni ... kot da sem samo predmet ..."
- "Sedaj drugače gledam na komunikacijo z bolniki in mislim, da bi morala iti čez senzorično gledališče vsaka medicinska sestra ali tehnik, ker je preveč takšnih zdravstvenih delavcev, ki se ne ozirajo na komunikacijo in občutke bolnikov." ■

Mati Terezija

(ur. Brian Kolodiejchuk)

Klic k usmiljenju

Srca, ki ljubijo, roke, ki tolažijo

Ljubljana: Družina, Novi svet, 2016

300 strani, cena: 23,50 EUR

Mati Terezija je v služenju revnim našla svoje življenjsko poslanstvo. Leta 1979 je prejela Nobelovo nagrado za mir, umrla je leta 1997, septembra 2016 pa je bila razglašena za svetnico. V knjigi so zbrana njena doslej neobjavljena besedila. Mati Terezija razpravlja o pomenu del usmiljenja:

- o naši potrebi po tem, da obiskujemo bolnike in zapornike;
- o pomembnosti tega, da mrtvim izkažemo čast in poudčimo nevedne;

- o nuji, da bi svoja bremena potrpežljivo prenašali in z veseljem odpuščali;
- o nujnosti, da nahranimo reveže in molimo za vse;
- o veličini tega, da z osebnim služenjem drugim ustvarjamo "civilizacijo ljubezni".

Dodana so neobjavljena pričevanja ljudi, ki so bili blizu materi Tereziji, ter molitve in predloge, kako te ideje udejanjiti. Zato knjiga ni le dragocen spomin, temveč živa oporoka modrosti svetnice, katere ideje so pomembne v enaindvajsetem stoletju.

Staša Ivanec

Vloga in usposobljenost učiteljev za prepoznavanje in odpravljanje učnih težav pri pouku zgodovine v osnovni šoli

Doktorska disertacija

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2016

Doktorska disertacija proučuje vlogo učiteljev zgodovine in drugih strokovnih delavcev pri delu z učenci z učnimi težavami pri predmetu zgodovina (tudi skozi čas). V obdobju 1958–1991 je prevladovala pedagoška miselnost, ki je za učence s posebnimi potrebami (tedaj so jih imenovali učenci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju) poudarjala vlogo posebnega šolstva. Učenci z učnimi težavami so predstavljali del splošne populacije v osnovni šoli. S šolsko reformo leta 1996 se je slovenski šolski prostor približal sodobnim evropskim pedagoškim procesom, kar dokazuje analiza zakonskih, podzakonskih ter strokovnih dokumentov. Mednarodne listine spodbujajo integracijo in inkluzijo v vzgojno-izobraževalnih sistemih. Nadaljnja primerjava angleških, avstrijskih in slovenskih učnih načrtov je potrdila, da je v navedenih šolskih sistemih uveljavljena pedagoška integracijska in inkluzivna miselnost. V doktorski disertaciji so predstavljene tudi naloge in vaje za izboljšanje kognitivnih sposobnosti, ki jih lahko uporabimo pri delu z učenci z učnimi težavami na primeru izbranih vsebin iz učnega načrta za zgodovino. Strokovna podlaga pravi, da je treba pri izboru nalog in vaj upoštevati zaznavne in učne stile, spodbujati izkustveno in sodelovalno učenje, bolj poudarjati metakognitivno učenje, upoštevati Gardnerjevo teorijo raznovrstnih inteligentnosti, upoštevati koncept Vigotskega o območju bližnjega razvoja in tudi spoznanja drugih pedagoških teorij. Tudi empirična raziskava (anketiranje in intervjuji z učitelji zgodovine, šolskimi svetovalnimi delavci, učitelji individualne in skupinske pomoči ter učitelji

Nova spoznanja

za dodatno strokovno pomoč) dokazuje, da se je v slovenskem šolskem prostoru uveljavila sodobna integracijska in inkluzivna pedagoška miselnost. ■

Anja Kragelj

Empatija in odnos do empatije pri izobraževalcih odraslih

Diplomsko delo

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, 2015

Obnavala sem empatijo in njeno vlogo v okviru izobraževalnega procesa. Namen raziskave je bil oceniti, kako empatični so izobraževalci odraslih na ljudskih univerzah po Sloveniji in kakšen je njihov odnos do empatije. V priložnostni vzorec je bilo vključenih 114 izobraževalcev z osmih ljudskih univerz. Osrednji del raziskovalnega instrumenta je predstavljala Torontski vprašalnik empatije (TEQ), ki so mu bila dodana vprašanja o odnosu do empatije. Rezultati so pokazali, da so udeleženci raziskave v povprečju dosegli relativno visoke vrednosti vsote točk na TEQ, največ udeležencev raziskave pa je sebe ocenilo kot precej empatičnega izobraževalca. Empatiji so pripisali velik pomen, največ jih je namreč ocenilo, da je pri njihovem delu zelo pomembna in da bi bilo zelo pomembno tudi načrtno razvijanje empatije pri (bodočih) izobraževalcih odraslih.

Kljub dobrim rezultatom velja poudariti, da je bil vzorec izbran priložnostno, kar pomeni, da lahko rezultate te raziskave posplošimo le na hipotetično osnovno množico, v katero sodijo tisti, ki so podobni enotam iz vzorca. Zaključujem z mnenjem, da je empatija pomembna za delo izobraževalca in da bi bilo dobro vložiti dodaten napor v spodbujanje empatije pri izobraževalcih odraslih, temu primerno pa tudi v razvijanje programov, ki bi bili prav posebej zasnovani v ta namen. ■

Slomškova priznanja 2016

Vsoboto, 24. 9. 2016, bo na Ponikvi tradicionalno srečanje učiteljev, vzgojiteljev, katehetov in staršev. Tam bomo Slomškova priznanja podelili ge. Nadi Žgur, ge. Darji Silan in s. Brigiti Zelič. Naziv častni član DKPS bo prejel dr. Hubert Požarnik. Tu povzemamo utemeljitve priznanj, prejemnikom iskreno čestitamo in se zahvaljujemo za njihovo delo.

Dr. Hubert Požarnik je bil rojen leta 1937 v Ljubljani. Že v srednji šoli se je zelo zanimal za psihologijo. Vneto je prebiral Freuda, Adlerja, Junga in seveda slovenske psihologe in pedagoge (npr. Ozvald, Veber, Janžekovič, Silihi, Trstenjak, Gogala). Leta 1965 se je zaposlil na Univerzitetni psihiatrični kliniki v Polju. Delo je vključevalo psihološko diagnostiko in psihoterapijo, pozneje tudi sodnoizvedeniška mnenja.

Izpopolnjeval se je na številnih klinikah v tujini, med drugim tudi na Inštitutu Sigmunda Freuda v Frankfurtu. Doktoriral je iz klinične psihologije na Medicinski fakulteti v Ljubljani in tam postal izredni profesor. Je redni član Nemške akademije za psihoanalizo, gostujoči profesor na različnih evropskih univerzah ter član slovenskega kluba PEN.

V javnosti je pustil odmevnejši pečat kot ustanovitelj DEMOS-a, bil je predsednik Slovenske demokratične zveze in poslanec v prvem slovenskem parlamentu. Bil je tudi predsednik programske komisije Sveta RTV Slovenije. Je ustanovitelj in aktiven član društva Pobuda za šolo po meri človeka.

Je publicist in avtor mnogih izvirnih monografij. V reviji Demokracija sodeluje kot kolumnist, je znan predavatelj, zelo rad se potika po širnem svetu in uživa ob vnukih.

Dr. Požarnik je prvi psiholog, ki je poučeval na Medicinski fakulteti v Ljubljani, in je tako rekoč začetnik področja zdravstvene psihologije pri nas. Vedno je presegal okvire akademskega, ambulantnega in bolnišničnega delovanja.

Za DKPS je imel več predavanj, z društvom je sodeloval kot predsednik

Pobude za šolo po meri človeka. Bil je član Častnega razsodišča DKPS in član Sveta revije Vzgoja. Je tudi član Društva katoliških izobražencev.

Ga. Nada Žgur se je rodila leta 1952 v Mariboru. Tam je na Srednji glasbeni šoli obiskovala pouk teorije, solopetja, klavirja, tolkal in zborovodstva. Redno je prepevala v zborih in manjših vokalnih skupinah. Na Akademiji za glasbo v Ljubljani je študirala glasbeno pedagogijo in solopetje. V študijskem letu 1984/85 je opravila podiplomsko specializacijo na Berklee College of Music v Bostonu, ZDA.

Prof. Žgur ni zgolj učiteljica, vzgojiteljica; ona je druga mama, ki svojim učencem posveti življenje. Je zgled vere in opora v težavah.

Rezultati njenega življenjskega dela so dobro vidni na slovenskih glasbenih odrih, saj med slovenskimi pevci skoraj ni osebe, ki ne bi bila njen redni učenec na (Srednji glasbeni in baletni šoli), na oddelku za džez, ali pa bi k njej prišla na privatno uro. S svojim delom je izoblikovala znane glasove, mnogi od njih nadaljujejo delo kot pevski pedagogi. Njen pristop k učenju petja je inovativen in učinkovit.

Kot pedagoginja je znanilka vere in Življenja, je ambasadorica Jezusa Kristusa – z glasbo in zgledom.

Že več kot 12 let sodeluje z glasbeno skupino Alfa in Omega, v katero je prišla kot mentorica. S svojo potrpežljivostjo in edinstvenim znanjem je skupino spremenila v glasbeno skupino, ki še danes pričuje s svojimi nastopi. Njena besedila in glasba (ki jo pripravlja skupaj s soprogom Dečom) so pustili trajen pečat v slovenskem glasbenem prostoru.

Njen odnos – spoštovanje in ljubezen – je odraz resnično dobrega pedagoga, ki svoje življenje razdaja za druge.

S. Brigita Zelič se je rodila leta 1952 v Grižah v Savinjski dolini kot najmlajši otrok v sedemčlanski družini, ki je živela ob zgledu don Boska. Leta 1971 jo je življenje pripeljalo k salezijankam, v skupnost Hčera Marije Pomočnice (HMP), kjer je leta 1981 naredila večne zaobljube. Po končani srednji ekonomski šoli je svoje delo usmerila v skrb za mlade, katehezo

družin, zadnja leta je tudi voditeljica Skupnosti slovenskih katehetinj in katehetov (SSKK).

Leta 1981 je končala magisterij iz katehetike v Rimu na fakulteti Univerzita Pontificia Salesiana. Med letoma 1993 in 1999 je bila salezijanska inšpektorica, nekaj let ravnateljica na Bledu in v Radljah, delovala je tudi v pisarni Konference redovnih ustanov Slovenije (KORUS). Ostala je zvesta don Boskovemu zgledu in je kot katehetinja delovala v številnih župnijah. Poleg priprave gradiv, še posebej ji je blizu družinska kateheza, je sodelovala na mnogih katehetskih simpozijih in izobraževanjih na slovenski ravni. Leta 2012 je kot škofijska voditeljica katehetinj in katehetov v Novem mestu prevzela tudi vodenje SSKK. Vsa leta zavzeto vodi in koordinira delo skupnosti, povezuje posamezne člane in se trudi, da bi prav vsak katehet začutil občestvo tako na kakovostnih izobraževanjih, delavnicah kot tudi prijateljskih druženjih v obliki romanj, duhovnih obnov in srečanj. Rada poudarja, kako pomembno je nenehno izpopolnjevanje, študij, pa tudi molitev in medsebojna povezanost, da naše delo v praksi res lahko obrodi sadove.

V Škofiji Novo mesto opravlja tudi delo voditeljice Katehetsko-pastoralne šole, ki jo uspešno povezuje z delom SSKK. Za radio Ognjišče prevaja papeževe govore. V Društvu katoliških pedagogov Slovenije, OS Novo mesto, zavzeto sodeluje kot duhovna asistentka.

Mag. Darja Silan je profesorica biologije na Gimnaziji Jožeta Plečnika v Ljubljani, v pedagoškem poklicu dela že 30 let. Ima naziv svetnica. Je poročena, zvesta soproga in mama štirih že odraslih otrok.

Pri svojem delu je dosledna, poglobljena in predana učiteljskemu poklicu. Zaveda se, da biologije ni mogoče poučevati samo v razredu, zato velik pomen pripisuje terenskemu raziskovalno-pedagoškemu delu. V metodiko poučevanja vnaša sodobno strokovno znanje. Kot skrbna razredničarka se pogloblja v družbena in vzgojna vprašanja. V gimnaziji deluje na veliko področjih:

- je voditeljica bioloških delavnic Aktivno na interdisciplinarnih Plečnikovih taborih;
 - skrbi za mednarodno povezovanje s šolami po Evropi;
 - aktivno je sodelovala na več mednarodnih konferencah o naravoslovju in ekologiji;
 - je mentorica dijakom pri raziskovalnih nalogah v okviru gibanja Znanost mladini;
 - v okviru Eko šole Slovenija je državna koordinatorica za področje srednjih šol;
 - že dobro desetletje vodi in poučuje Študij okolja;
 - sodelovala je v študijski skupini za okoljsko vzgojo in je soavtorica priročnika Okoljska vzgoja za gimnazije;
 - v šolskem letu 2014/15 je pod njenim vodstvom zaživel projekt Mala terasa in urbani strešni vrt Gimnazije Jožeta Plečnika. Vrt je izdelan po merilih sodobne doktrine o urbanih vrtovih in daje dijakom neskončno možnosti za praktično delo in druženje v naravi, ki jo je povabila med betonske zidove mesta.
- Dejavna je tudi v župniji in lokalni skupnosti. Že od študentskih let dalje je aktivna članica Skupnosti krščanskega življenja. Odlikujejo jo odlična strokovnost, osebnostni pogum, širina ter človeška toplota. To so vrline, ki jih je bl. Slomšek pripisal dobremu učitelju. ■

Sveta vrata so človeško srce

V začetku avgusta smo se pedagogi in drugi v Ilirski Bistrici zbrali na duhovnih vajah v tišini. Letošnje so bile prav posebej lepe, ker so bile posvečene Mariji. Vsak dan je bil poimenovan po Njej: Posoda duhovna, Skrinja zaveze, Božja porodnica, Tolažnica žalostnih, Vrata nebeška, Pomoč kristjanov. Okoli trideset udeležencev je poglobljalo svojo vero. Predzadnji dan nas je čakalo še veliko presenečenje, obiskala nas je Fatimska Marija Romarica. V soboto zvečer smo se lahko pridružili domačinom in v procesiji z lučkami pospremili Marijin kip v bližnjo cerkev sv. Petra, kjer je

bilo celonočno češčenje. Hvala vam, p. Silvo, p. Albert in s. Martina, za vaše znanje, vero, skrbnost in ljubezen do nas v dneh tišine! ■

Magdalena Jarc

61. srečanje SIESC-a, Cluj, Romunija: 22.–28. julij 2016

Na letošnjem srečanju je bilo 55 udeležencev iz 10 držav. Potekalo je pod krovnim naslovom *Identiteta in življenje v skupnosti: izobraževanje za različnost*. Skupaj smo želeli razmisliti, kako lahko pri predmetih, kot so zgodovina, verska vzgoja, umetnost in tuji jeziki, pripravimo učence na družbo, ki je vedno bolj različna in pluralna. Ob vsebini, predavanjih in pogovorih nam je bilo vedno bolj jasno, zakaj so naši romunski kolegi izbrali to temo. V Romuniji se je srečalo več kulturnih pokrajin in veroizpovedi; tri kneževine so pripadale različnim ravnem oblasti, preden so se v 20. stoletju združile v državo Romunijo. Prisluhnili smo naslednjim predavanjem:

- Izobraževanje za toleranco (Sandra Chistolini, Rim, Italija),
- Izobraževanje v kriznih časih (M. Talos, DJ, Bukarešta, Romunija),
- Romunska cerkvena arhitektura med vzhodom in zahodom (Dan Ruscu, Cluj, Romunija),
- Zgodovinski razvoj romunske grkokatoliške cerkve (Ciprian Ghisa, Cluj, Romunija).

V štirih jezikovnih skupinah so si udeleženci izmenjavali izkušnje in odzive ter pripravili vprašanja za nosilce predavanj, na katere so odgovarjali v treh jezikih. Vsak dan je bila možnost obiska 'latinskih' svetih maš, nedeljska sveta maša je bila v bizantinskem obredu Janeza Krizostoma v romunščini, v grškokatoliški katedrali. V dveh popoldnevih smo si ogledovali znamenitosti mesta Cluj, večinoma cerkve različnih veroizpovedi in trojezično univerzo. Prisluhnili smo dvema koncertoma, čemur sta sledili večerji v prijetnih restavracijah. Zadnji dan smo na severnem območju Maramur obiskali čudovit samostan in pretrepljiv spomenik v Sigetu, v katerega ječi

so v celicah prikazane komunistične metode diktature v Romuniji in tudi v drugih evropskih državah.

Manreza, center romunskih jezuitov, je nudil primerno okolje za naše dejavnosti. Patri, bratje, sestre in osebe, ki skrbijo za hišo, so nam omogočili prijetno bivanje in nas navdušili s svojo prijaznostjo.

SIESC se iskreno zahvaljuje romunskim kolegom: p. Cristianu ter trem kolegom, ki so opravili večino organizacijskega in pripravljalnega dela: Alinu Tatu, Irini Marginean in Mariusu Boldorju. Zelo potrpežljivo so izpolnili tudi posebne želje. Naši romunski kolegi so dokazali, da zmorejo odlično organizirati srečanje, polno čudovitih doživetij, v najboljši tradiciji SIESC-a. ■

Wolfgang Rank,
prevedla Magdalena Jarc

Romanje po Slomškovi poti 2016

Letošnje romanje se je razlikovalo od prejšnjih. Vido se je od Celovca do Salzburga podal sam.

Ker letos mineva 170 let od posvetitve bl. Slomška v škofa, smo se odločili, da poromamo v Salzburg na zunanjo slovesnost obletnice, ki jo je pripravila mariborska metropolija. Naš romarski vodja Vido je pot začrtal natanko po zapisih F. Kovačiča, ki poroča, da jo je Slomšek prehodil v spremstvu svojega brata Valentina leta 1833, ko je bil spiritual v Celovcu.

V nedeljo, 26. junija, je v Celovcu vzel pot pod noge in v nedeljo, 3. julija, srečno prišel v Salzburg. Na poti je 'srečeval' nevihte in neurja, prehodil je pot čez 2450 m visoke Malnitzske ture.

Glavna slovesnost Slomškove obletnice je bila v torek, 5. julija, v benediktinski cerkvi sv. Petra v Salzburgu. Z avtom smo se tja odpravili še štirje člani DKPS in tako smo s svojim prihodom zaključili romanje in počastili našega zavetnika. Na slovesnost je prišlo okrog 100 romarjev z agencijo Aritours iz Maribora in Celja, duhovni vodja romanja pa je bil nadškof in metropolit dr. Alojzij Cvikel. Poudaril je, da se spominjamo 170-letnice škofovskega posvečenja,

ki je pomenljivo za nas tudi danes, saj je bl. Slomšek s svojim svetim življenjem in apostolskim delovanjem stopil v vrsto svetih mož, ki so nam še danes zgled svetosti in poguma. Nagovoril nas je, naj trdno upamo in molimo, da bo kmalu razglašen tudi za svetnika.

Romanje so Mariborčani nadaljevali v Št. Andraž, naša skupinica pa se je podala na ogled prelepih cerkva in parkov v Salzburgu in njegovi okolici. ■

Helena Kregar

Identiteta katoliškega pedagoga in načrtovalni dan DKPS

Ze vrsto let sredi avgusta v DKPS pogledamo svojo pot nazaj in predvsem naprej ter to dogajanje ujamemo v načrtovalni dan. Letos je bilo izhodišče naša identiteta: kdo in kaj je katoliški pedagog?

Gostila nas je novoustanovljena Območna skupnost sv. Hieronima, zato je srečanje potekalo v Slavini pri Postojni. Okrog 25 udeležencev nas je prišlo iz skoraj vseh območnih skupnosti.

V dopoldanskem delu so za p. Silvom Šinkovcem svoj pogled na držo, ki naj bi odlikovala katoliškega učitelja, predstavili še trije naši kolegi: Tina Klinkon je študentka socialne pedagogike in članica skupine Bodoči pedagogi, Andreja Novšak je vzgojiteljica in večletna ravnateljica vrtca, Albin Vrabčič pa je identiteto predstavil z vidika dolgoletnega prekaljenega ravnatelja srednje šole. V pogovoru smo si priznali, da si boljše, širše in bolj iz življenja in prakse orisane identitete ne bi mogli predstavljati. Vsem trem pričevalcem še enkrat hvala!

Popoldne smo želeli določiti dejavnosti društva, ki jih bomo izvajali v prihodnosti in bi še lahko pomagale

našim članom in tudi drugim pedagogom pri delu z mladimi. Zaključili smo s sv. mašo.

Dan je minil v vetru Sv. Duha, ki nas je navdušil, nam dal vrsto idej, nekaj sklepov in odločitev, predvsem pa spoznanje, kako čudovito je imeti društvo in v njem prijatelje, ki so pripravljeni delati za boljšo šolo, boljšo Slovenijo in za boljši svet.

Več o naših dejavnostih in dogajanju v območnih skupnostih pa si preberite na naši spletni strani. ■

Helena Kregar

Svetost po otroško

“Ti, Lidija, nimaš veliko cerkva s svojim imenom,” je štiriletno Lidijo podražil šestletni bratec Jakob. “Nič hudega,” je odgovorila sestra, “bom pa jaz sveta Lidija iz Celja.”

Napovedni koledar

Slomškov dan 2016

Tradicionalno srečanje učiteljev, vzgojiteljev, katehetov in staršev bo v soboto, 24. septembra 2016, na Ponikvi. Geslo letošnjega srečanja je **Bodi v svoji besedi resničen, v dejanju pravičen**. Ze 12. leto zapored bomo podelili Slomškova priznanja in naziv častni član DKPS.

Pedagoške maše in Slomškovi večeri

Pedagoške sv. maše so enkrat mesečno v cerkvi sv. Jakoba ob 18.30, po njej se v dvorani ob zakristiji ob 19.30 nadaljuje Slomškov večer. Naslednji termini:

- 27. 9. 2016, večer v sklopu Socialnega tedna: *Šola, učilnica (ne)strpnosti*
- 20. 10. 2016, Jože Mlakar: *Biologija nasilja*
- 17. 11. 2016, po sv. maši udeležba na Nikodemovem večeru
- 8. 12. 2016, pogovor s Slomškovimi nagrajenci in praznovanje DKPS

Človek za druge

Vse, ki ste pripravljeni dve uri na teden prostovoljno pomagati, vabimo v program prostovoljnega dela Človek za druge. Prostovoljno delo lah-

ko opravljate na enem od naslednjih področij: delo v vrtcu, učna pomoč, delo z begunci, pomoč paraplegikom, obiskovanje starih, obiskovanje bolnikov, pomoč pri rehabilitaciji otrok, druženje z mladimi s posebnimi potrebami in pomoč slepim. Delo poteka v Ljubljani in Postojni. Uvodno srečanje za prostovoljce bo v torek, 18. oktobra 2016, v Ljubljani. Prijave in informacije: clovekzadruga@gmail.com, tel. 01/43 83 987.

Seminarji 2016/17 za osebno in strokovno rast

Učinkovito nastopanje v javnosti, začetni in nadaljevalni seminar

Za vse, ki želijo usvojiti osnovna načela učinkovitega govornega nastopanja, oblikovati živ, prepričljiv in učinkovit stil govorjenja, vzpostaviti stik s skupino in pritegniti pozornost poslušalcev.

Obseg: 8 ur; največ 15 udeležencev
Izvedbe:

Začetni seminar:

I. izvedba: Ljubljana, 15. 10. 2016, prijave: do 5. 10. 2016

II. izvedba: Ljubljana, 11. 3. 2017, prijave: do 1. 3. 2017

Nadaljevalni seminar: Ljubljana, 8. 4. 2017, prijave: do 29. 3. 2017

Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Moteči, nevidni in travmatizirani učenci

Kar učenec prinaša s seboj v svojem intimnem psihološkem svetu, pomembno vpliva na odnos z ostalimi učenci in učitelji. Odgovornost za odnos je vselej na strani odraslega/učitelja. Nadaljevalni seminar poteka v obliki izkustvene delavnice.

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 18. 2. 2017, prijave: do 7. 2. 2017

Vodi: Julija Pelc

Spodbujanje razvoja samozavesti in samospoštovanja, začetni in nadaljevalni seminar

Pomen in znaki visokega in nizkega samospoštovanja, razvoj samospoštovanja, možnosti za pridobivanje novih pozitivnih izkušenj. Seminar daje novo znanje in vključuje vaje za osebni razvoj.

Obseg: 16 ur

Izvedbi:

Začetni seminar: Ljubljana, 18.–20. 11. 2016, prijave: do 9. 11. 2016

Nadaljevalni seminar: Ljubljana, 10.–12. 2. 2017, prijave: do 1. 2. 2017

Vodi: mag. Silvo Šinkovec

Inteligentna čustva, nadaljevalni seminar

Cilj nadaljevalnega seminarja je preiti iz teorije in teoretičnega poznavanja čustev v življenje, do dejanskega prepoznavanja čustev pri sebi in pri drugih, učenja branja informacij, ki jih posamezno čustvo sporoča, ter prepoznavanja vzrokov in sprožilcev čustvenega odziva.

Obseg: 16 ur

Izvedba:

Nadaljevalni seminar: Ljubljana, 13.–15. 1. 2017, prijave: do 4. 1. 2017

Vodi: mag. Silvo Šinkovec

Dinamika v skupini

Skupina lahko delo voditelja podpre ali podre. Kako sodelovati s skupino in s tem spodbujati ustvarjalnost otrok in mladih?

Obseg: 8 ur; največ 15 udeležencev

Izvedbi:

Ljubljana, 26. 11. 2016, prijave: do 16. 11. 2016

Ljubljana, 28. 1. 2017, prijave: do 18. 1. 2017

Vodi: Alenka Oblak

Osební dnevnik

Seminar pomaga ozavestiti pretekle življenjske izkušnje in jih povezati v smiselno celoto. To deluje terapevtsko in prebujá ustvarjalnost. Udeleženci se naučijo uporabljati osebni dnevnik kot metodo osebnostne rasti.

Obseg: 32 ur (2 vikenda)

Izvedba: Ljubljana

1. del: 11.–13. 11. 2016, prijave: do 2. 11. 2016

2. del: 9.–11. 12. 2016

Vodi: mag. Silvo Šinkovec s sodelavci

Dan osebnega dnevnika

Za vse, ki so se seminarja Osební dnevnik že udeležili in želijo nadaljevati, poglobljati in ohranjati delavniško izkušnjo.

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 22. 10. 2016, prijave: do 12. 10. 2016

Vodi: mag. Silvo Šinkovec

Ustvarjalno reševanje težav in nenasilno sporazumevanje

Naučili se bomo spremeniti spore in težave v ustvarjalne priložnosti za osebno rast in rast skupnosti. Skupaj

bomo interaktivno raziskovali naše sporazumevanje in konfliktne vzorce.

Obseg: 16 ur; največ 8 udeležencev

Izvedba: termin bo določen naknadno

Vodi: Frédéric-Raphaël Duret-Nauche

Kratke delavnice

Delavnice so dolge 2, 4 ali 6 pedagoških ur. Izvajamo jih po dogovoru.

Biologija nasilja

Učence moramo vzgajati h krotanju in ne k sproščanju napetosti in jeze, ki se lahko sprevržeta v nasilje. Nasilja v nobenem primeru ne moremo opravičiti z naravno danostjo človeka.

Vodi: Jože Mlakar

Z otroki varno po internetu

Kaj bi starši in učitelji morali vedeti in kaj lahko naredijo za varno uporabo interneta? Česa si ne upajo oz. ne znajo vprašati o socialnih omrežjih? Ali veste, da otroci internet nosijo ves čas s seboj?

Vodi: Klemen Jevnikar

Ko se pedagog sreča s teorijo spola

Spoznali bomo nevarno neznanstvenost teorije spola in njeno pronicanje v šolski sistem. S pomočjo primerov dobrih praks iz tujine se bomo seznanili, kako kot pedagogi lahko delujemo ob soočenju s teorijo oz. z 'novimi človekovimi pravicami' znotraj razreda ali šole.

Vodi: mag. Mojca Belcl Magdič

Logos – lepota besede in moč argumenta

Razmišljali bomo o lepoti, nujnosti in tudi odsotnosti razuma v človeškem delovanju. Preko preprostih logičnih in tudi življenjskih izzivov bomo opazovali našo prirojeno strast po razumevanju.

Vodi: dr. Damjan Kobal

Poganki projektov

Učitelj spozna in usvoji učni pripomoček 'Poganki projektov', ki vsebuje celovit skupek metod in orodij za izpeljavo projektov z učenci. Gre za korake od oblikovanja ideje do načrtovanja, spremljanja in končanja projekta.

Vodi: certificirani projektni menedžer iz Združenja PMI Slovenija

S čim videoigre 'zagrabijo' otroka?

Za lažje razumevanje sveta videoiger bo predstavljen razvoj igralca in pra-

kse igranja videoiger. Pogledamo tudi, s čim videoigre 'zagrabijo' igralca in kako te 'principe' uporabiti pri učenju.

Vodi: Barbara Kavčnik

Pedagogika igre

Udeleženci dobijo globlji vpogled v igro, njene značilnosti, kako jo najboljše uporabljati kot vzgojno, motivacijsko in učno orodje. Nekatere preizkusijo tudi v praksi.

Vodi: Barbara Kavčnik

Slomšek in naravoslovje

Anton Martin Slomšek se je zavedal, da je teoretično poznavanje fizikalnih zakonitosti pomembno za oblikovanje človeka. To je spodbuda, kako naj mladim približamo naravoslovje in jih vzgajamo za razmišljanje z lastno glavo.

Vodi: Boris Kham

Vesolje – uganka ali skrivnost?

Na delavnici bo predstavljeno, kako lahko pri poučevanju naravoslovja spodbujamo k odkrivanju presežnega, kar pri učencih spodbuja opazovanje, čudenje in razmišljanje o življenju.

Vodi: Boris Kham

Informacije in prijave:

DKPS

Ulica Janeza Pavla II. 13

1000 Ljubljana

01/43 83 987

dkps.seminarji@gmail.com

http://www.dkps.si

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljajo pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju.

Cene seminarjev so objavljene na spletni strani <http://www.dkps.si>. 10 % popust imajo člani DKPS in tisti, ki pridobijo dodatnega udeleženca. Posebni popusti veljajo za študente.

Supervizija za pedagoške delavce

Strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju (vrtni, šole, dijaški domovi, vzgojni zavodi itd.) bodo v mali skupini osvetljevali različne situacije in vprašanja, povezana z vzgojnim in pedagoškim delom z otroki oz. mladimi ter iskali odgovore nanje. Program obsega 15 srečanj (na 14 dni), vsako srečanje traja 3 šolske ure. Prvo srečanje: Ljubljana, 12. 10. 2016, ob 17.00.

Vodi: supervizorka Julija Pelc.

The *Focus Theme* of the 17th issue of the *Vzgoja* is the Culture of Dying. Tanja Bečan describes her experience of working at the hospital school and her feelings at the death of some of the children. Jože Ramovš writes about the importance of hospices for people who are dying and their relatives. He emphasizes that death should not be pushed out of life. Tatjana Fink presents teamwork in a hospice; she focuses on the importance of a team, the composition of a team and duties of each individual within it. Emanuela Žerdin presents the significance of spiritual accompaniment of dying people and writes about what is important in order for this accompaniment to be helpful for the dying and their relatives. Jana Ozimek lists some suggestions on how teachers at school can pay attention to the culture of leaving this world, what the role of school is considering this aspect of life and what an important topic for young people this is, although it is often pushed aside.

In the section *Our Conversation* we publish an interview with the director of the hospice in Ljubljana, Marjan Sedej. In conversation with Sr. Emanuela Žerdin he has explained why Lekarna Ljubljana joined the efforts to rescue the hospice when it was facing closure and presented the problems they had to solve.

In the *Teachers* rubric Petra Krulc deals with the importance of a teacher's consistency in educational work, Jože Mlakar reflects on A. M. Slomšek and on what he can teach a present-day teacher. We also publish an article by Magdalena Jarc who remembers a deceased teacher of Mathematics with gratitude.

Under the heading *Spiritual Experience* we publish a reflection on a passage from the Bible by Fr. Janez Poljanšek. This time he deliberates on mercy and how to be merciful just as our Father.

In the section *Class Teachers and the Educational Plan* Janja Dermastja at the start of the school year writes about the responsibility of a teacher to see the student as a challenge rather than a problem. Monika Walter presents a proposal of a class meeting where pupils would learn about the importance of decision-making and taking the responsibility for one's own decisions. We also publish a letter written by a mother to her daughter's teacher.

In the *Parents* section Neža Miklič writes about the importance of conversation with children about dangerous things, too – about different forms of abuse and other harassment that can afflict children. Helena Jeriček Klanšček, Jasmina Kranjc and Karmen Britovšek continue the cycle of articles on stress and young people. This time they write about the relationship between adolescents and their parents and the importance of parents' patience. Ivan Esenko wants to accentuate the significance of children's contact with nature, so this time he writes about how important it is for children to be involved in various farm chores and thus learn to appreciate nature and get a true picture of what it takes to produce food.

In the section *Fields of Education* Milček Komelj presents the work of Natalija Šreuga, a painting from the cycle *With all eyes existently staring out*, into the open. Tomaž Bojc writes about how important it is to bring current topics from social, economic and political life to regular classes. Renata Šribar reflects on getting competences at school, this time on training young people for ethical and responsible research work. Mojca Brglez writes about the management of knowledge in kindergarten as a key factor for overcoming social and cultural differences. In the rubric *Voluntary Work* Karolina Medvešček presents how volunteering was started at her elementary school through the project *Man for Others*.

In the *Experience* section Andreja Prebil writes about the aim and execution of a sensory theatre at the Secondary School of Music in Ljubljana. Stela Kovačič writes about the benefits of children having contact with animals and presents cynological experience lessons, which represent social and pedagogical influence with the help of a dog and are carried out by the correctional home in Veržej.

In the rubric *New Insights* we traditionally publish some abstracts from the final (bachelor, master, doctor) works.

Written by: Erika Ašič

Translated by: Tanja Volk

Tanja Bečan, vodja bolnišničnih šolskih oddelkov *OŠ Ledina*, se že več kot tri desetletja posveča poučevanju dolgotrajno bolnih otrok in mladostnikov.

Tomaž Bojc je učitelj ekonomskih predmetov na *Srednji šoli Centra za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik*.

Mojca Brglez, dipl. vzgojiteljica predšolskih otrok, mag. menedžmenta, je pomočnica ravnateljice na *Osnovni šoli Vransko-Tabor*, OE vrtec.

Janja Dermastja, dipl. ped., prof. nem., je certificiran in licenciran praktik NLP, 'coach' in mediator, vodi center za kakovostno življenje *Modra ura*. Ima 20 let delovnih izkušenj v šolstvu.

Ivan Esenko je pisatelj, fotograf, naravovarstvenik, po izobrazbi pa veterinarski tehnik. Vrsto let je delal v čebelarstvu in sodeloval tudi s češkimi strokovnjaki. Napisal je vrsto člankov in knjig o živalih v našem okolju, predava tudi po šolah in vrtcih.

Tatjana Fink je univ. dipl. sociologinja s specializacijo duhovne oskrbe v zaključnem obdobju življenja. Je strokovni vodja v hiši *Hospic Ljubljana – Ljubhospic*.

Matejka Gornjak, dipl. med. sestra, je učiteljica strokovno teoretičnih predmetov in praktičnega pouka na *Srednji zdravstveni šoli Ljubljana*.

Magdalena Jarc je upokojena prof. ang. in fr. Poučevala je na *OŠ Poljane*, je prizadevna članica *Društva katoliških pedagogov Slovenije*.

Helena Jeriček Klanšček, dr. soc. ped., je raziskovalka in znanstvena sodelavka na *Nacionalnem inštitutu za javno zdravje*. Je avtorica številnih člankov in knjig s področja duševnega zdravja ter zdravja otrok in mladih ter predavateljica na različnih fakultetah.

Milček Komelj, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve (2011) predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov. Je izredni član SAZU, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu, predsednik *Slovenske matice* in častni občan Novega mesta.

Stela Kovačič, dipl. soc. del. s spec. pedagoško dokvalifikacijo, je vzgojiteljica v *Vzgojnem zavodu Veržej*. Ima 20-letne izkušnje dela z otroki z vedenjsko-čustvenimi motnjami.

Petra Krulc že 9 let poučuje na srednji strokovni šoli.

Karolina Medvešček je prof. razrednega pouka na *OŠ Šmihel Novo mesto*. **Neža Miklič**, univ. dipl. soc. del., univ. dipl. sociologinja; dolgoletna kriminalistka, ki se je aktivno ukvarjala s preiskovanjem najrazličnejših oblik zlorab in nasilja v družini. Je avtorica preventivnega projekta *Policist Beno, kaj pa zdaj?* Sedaj je predavateljica kriminalistike na *Višji policijski šoli na Policijski akademiji*.

Jože Mlakar, prof. bio., je upokojeni ravnatelj *Škofjske klasične gimnazije*.

Jana Ozimek, prof. slov. in prim. knjiž., ima 36 let delovnih izkušenj v šolstvu. Prizadeva si za celosten pouk, medpredmetno povezovanje ter uvajanje različnih umetnosti v književni pouk. Je soavtorica učbenika, delovnega zvezka ter avtorica izbora slovenskih materinskih pesmi.

Janez Poljanšek, DJ, mag. teologije, deluje v *Ignacijevem domu duhovnosti* v Ljubljani. Je voditelj duhovnih vaj in podobnih programov, ki pomagajo udeležencem vstopati v lastno srce in odkrivati njegovo bogastvo.

Andreja Prebil, dr. filozofije, zaposlena na *Srednji zdravstveni šoli Ljubljana*. Ima izkušnje s poučevanjem na področju etike in komunikacije na srednješolski in visokošolski ravni. Je soavtorica dveh učbenikov, prisega za medicinske sestre ter drugih strokovnih in znanstvenih prispevkov.

Jože Ramovš, prof. dr., antropolog in socialni delavec, predstojnik *Inštituta Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*. Napisal je več kot deset samostojnih knjig, nad sto poglavij v knjigah drugih avtorjev ter več sto znanstvenih, strokovnih in poljudnih člankov.

Silvo Šinkovec, DJ, mag. psih., defektolog in teolog, ima izkušnje s svetovalnim delom, vodi duhovne vaje, različne seminarje ter več šol za starše. Je supervizor, predavatelj različnim skupinam ter avtor številnih strokovnih člankov, urednik revije *Vzgoja* in duhovni asistent *DKPS*.

Renata Šribar, dr. antropologije, je zunanja sodelavka *Fakultete za podiplomski humanistični študij Ljubljana* in *Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani*. Njena biografija obsega šest monografij in številne članke.

Monika Walter je prof. slov. in nem. jezika na *Škofjski gimnaziji Antona Martina Slomška*. Ukvarja se z inovativno pedagogiko ter medpredmetnim povezovanjem.

Emanuela Žerdin, dipl. teologinja, med. sestra, je vodja oskrbe v hiši *Hospic Ljubljana – Ljubhospic*. Je redovnica frančiškanka brezmadežnega spočetja črnogorske province. Ima izkušnje s poučevanjem verouka in delom medicinske sestre pri nas in v tujini.

RITEM SRCA 2016

festival sodobne krščanske glasbe

13. oktobra ob 19.30 v športni dvorani
OŠ Alojzija Šuštarja v Šentvidu pri Ljubljani

radio ognjišče

Žepni koledar Vzgoja 2016/17

Koledar je primeren za načrtovanje dejavnosti v šolskem letu. Zaradi svojega formata je zelo priročen.
Cena: 5,50 EUR (+ poštšina).

Informacije in naročila:

<http://www.dkps.si>,
01/43 83 987 ali
dkps.seminarji@gmail.com.

VZGOJA

KOLEDAR
2016/2017

Časnik

IIIIIIIIII SPLETNI MAGAZIN Z MERO IIIIIIIIIII

DNEVNO SVEŽE VSEBINE
O VZGOJI
IN IZOBRAŽEVANJU
- Z MERO!

www.casnik.si

Klub VZGOJA

Klub Vzgoja je namenjen finančni **podpori delovanja** revije Vzgoja, programa prostovoljnega dela Človek za druge, izobraževalnim programom in drugim dejavnostim Društva katoliških pedagogov Slovenije (DKPS), ki deluje po vsej Sloveniji. Združuje ljudi, ki z nami delijo vrednote.

Vsak dar nam bo v pomoč.

Vse, ki želite podpreti naše dejavnosti, vabimo, da izpolnite pristopno izjavo in **se nam pridružite**. Za člane nudimo tudi nekatere ugodnosti.
Več: www.dkps.si ali revija.vzgoja@gmail.com.

**Vabljeni, da se nam pridružite
in nas podprete.**

Ob 5. oktobru, svetovnem dnevu učiteljev, vsem učiteljem in vzgojiteljem iskreno čestitamo in želimo veliko ustvarjalnosti ter notranje harmonije!

Natalija Šeruga: Z vsemi očmi
alkidne in oljne barve na platnu, 143 x 163 cm, 2003, zasebna last